

**TURUN
YLIOPISTO**
Oikeustieteellinen
tiedekunta

”Lag skall wägen till frihet bana!”

Ett rättshistoriskt studium av Ålands första advokatbyrå,
dess grundare och verksamhet under åren 1903–1909.

OTMU2339 Rättshistoria

Pro gradu-avhandling

Anna Holmström

Rättsvetenskapliga fakulteten, Åbo universitet

6.5.2024

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu-avhandling

Ämne: Rättshistoria

Skribent: Anna Holmström

Titel: ”Lag skall vägen till frihet bana!” Ett rättshistoriskt studium av Ålands första advokatbyrå, dess grundare och verksamhet under åren 1903–1909.

Handledare: Mia Korpiola

Sidantal: 86 sidor

Datum: 6.5.2024

Avhandlingens tema är den första advokatbyråns etablering på Åland 1903. Forskningsobjektet är Ålands juridiska byrå och dess verksamhet under 1903–09, då byrån drevs av grundaren Julius E. Jansson (1870–1910). Metoden har varit rättshistorisk och arbetets viktigaste källmaterial har utgjorts av Ålands juridiska byrås arkiv. Nationalbibliotekets digitaliserade tidningsarkiv har också nyttjats, liksom även kalendrar och studentmatriklar.

Advokatväsendets historia och Mariehamns grundande har berörts översiktligt, tillika J. E. Janssons bakgrund fram till byråns öppnande. I kapitel 4–5 analyseras byråns funktionssätt, klientel och de ärenden som ombesörjdes under åren 1903–09. Byrån var en enmansbyrå, som i likhet med många landsbygdsbyråer skötte olika slags ärenden, och vars klientel kom från varierande bakgrunder.

Advokatbyråns etablering på Åland följde den allmänna utvecklingen i Finland, där byråernas tillkomst i tidigare forskning har knutits till den näringsrättsliga liberaliseringen efter 1800-talets mitt. Då Ålands juridiska byrå grundades hade advokatbyråer redan länge fått spridning i Finland. Efter Mariehamn grundades år 1861 tillkom ett borgerskap och det institutionella ramverk i vilket advokatbyråer tillkom annanstans. Jämfört med vissa andra finska städer grundade kring 1800-talets mitt tycks Åland fått sin första advokatbyrå förhållandevis snart efter stadens grundande.

Nyckelord: Advokat, Advokatverksamhet, Advokatbyrå, Rättshistoria, Åland, Mariehamn

Tutkielman aihe on Ahvenanmaan ensimmäisen asianajotoimiston perustaminen 1903. Tutkimuskohde on Ålands juridiska byrå ja sen toiminta vuosina 1903-09, jolloin johtajana toimi perustaja Julius E. Jansson (1870-1910). Metodi on oikeushistoriallinen ja pääasiallinen lähde on ollut toimiston oma arkisto. Kansalliskirjaston digiainestoakin on käytetty, sekä kalentereita ja ylioppilasmatrikkeleita.

Asianajajakunnan historiaa ja Maarianhaminan perustamista on käsitelty yleisesti, kuten myös J. E. Janssonin taustaa ennen toimiston perustamista. Luvuissa 4 ja 5 on analysoitu toimiston toimintaa, asiakaskuntaa ja arkistoon sisältyviä oikeudellisia juttuja vuosina 1903-09. Kyseessä oli yhden asianajajan toimisto, joka hoiti erilaisia juttuja, ja jonka asiakkaat tulivat vaihtelevista taustoista.

Asianajotoimiston perustaminen Ahvenanmaalla seurasi suomalaista kehitystä, jossa asianajotoimistojen ilmaantuminen liittyi taloudelliseen liberalisointiin 1800-luvun toisella puoliskolla. Muualla Suomessa asianajotoimistot olivat vuoteen 1903 mennessä jo yleistyneet. Maarianhaminan perustamisen jälkeen Ahvenanmaalla kehittyi porvaristo ja instituutiot, jotka olivat edistäneet toimistojen ilmaantumista muualla. Verratessa eräisiin 1800-luvulla perustettuihin suomalaisiin kaupunkeihin, Maarianhaminaan saatiin asianajotoimisto suhteellisen pian perustamisen jälkeen.

Avainsanat: Asianajaja, Asianajotoiminta, Asianajotoimisto, Oikeushistoria, Ahvenanmaa, Maarianhamina

Innehåll

Tack	III
Källor	IV
Primärkällor	IV
Forskningslitteratur	XIII
Förkortningar	XIX
Bilder, tabeller, diagram och bilagor	XX
1 Inledning	1
1.1 Om temat	1
1.2 Forskningsuppdrag och tidigare forskning.....	2
1.3 Källor.....	5
1.4 Metod	7
1.5 Avgränsning och centrala begrepp	9
2 Advokatväsendets tidiga skeden i Finland, Sverige och på Åland	12
2.1 Advokaten och advokatbyrån: En kort historik	12
2.2 Vem förde sak? Bisysslare, bokförare och brännvinsadvokater, ca 1840–1900	
16	
2.2.1 1800-talets mitt: Tjänstemän, klockare och andra ombud <i>ad hoc</i>	16
2.2.2 Advokatbyråernas annonsering i tidningen <i>Åland</i> , 1892–1903	17
2.2.3 Brännvinsadvokater och behörighetskrav	19
3 Från grundandet av Mariehamn till öppnandet av Ålands juridiska byrå, 1861–1903.....	22
3.1 Etableringen av Mariehamn och dess institutioner, 1861–1890.....	22
3.2 Julius E. Janssons bakgrund.....	23
3.3 De första yrkesåren, 1897–1902: Från vinterting i Eura till sakförare i Åbo.....	25
3.4 Nya städer, nya byråer: Några paralleller	27
3.5 Ålands juridiska byrå öppnas	29
4 Ålands juridiska byrå: Verksamhet och klientel 1903–09.....	32
4.1 Marknadsföring och profilering.....	32

4.2	Kontakter, kollegor och kamrater	33
4.2.1	Jenny Lindqvist med den vackra handstilen.....	33
4.2.2	Samarbeten med finländska advokatbyråer	35
4.3	Klientel	37
4.3.1	Allmänt	37
4.3.2	Yrkes- och socioekonomiska grupper	40
4.3.3	Om arvoden	44
4.3.4	Geografiska grupper	47
5	Ärenden som ombesörjdes av Ålands juridiska byrå 1903–09.....	53
5.1	Om urvalsgrunder för underlag till sammanställd statistik.....	53
5.2	Fordrings- och konkursmål	54
5.3	Skadeståndskrav, brottmål och vräkningar	61
5.4	Offentlig-, förvaltnings- och församlingsrättsliga mål.....	66
5.5	Sjörättsliga mål	68
5.6	Civilrättsliga ärenden.....	74
6	En hembygdsvän ur tiden	76
7	Slutsatser.....	80
8	Bilagor.....	87

Tack

Det är inte utan utmaningar att inleda juridikstudier senare i livet, och det är med en viss överklichetskänsla jag lägger de sista orden till min magisteravhandling. Jag hade inte kunnat göra det ensam, och tacksamhetsbetygelser är i sin ordning.

Tack, först och främst, till min handledare, professor *Mia Korpiola*, som med optimism och sympati erbjudit vägledning i varje skede av arbetsprocessen, och överfört till mig ett bestående intresse för den rättshistoriska vetenskapen.

Tack till *Ålands landskapsarkiv* och till landskapsarkivarie Åke Söderlund med personal, som med tålamod och vänlighet hjälpt mig navigera i arkiven.

Tack till *Ålands museum* för möjligheten att ta del av och använda material ur muséets samlingar i mitt arbete.

Tack till personalen på *Mariehamns stadsbibliotek* för kontinuerlig hjälp med att hitta och låna litteratur, gammal som ny, från när och fjärran.

Tack till *Turun Suomalainen Yliopistoseura*, som beviljade mig Valto Takalas stipendium. Understödet innebär ett betydelsefullt ekonomiskt och moraliskt stöd för en graduskribent.

Slutligen mitt innerligaste tack till min syster *Johanna Söderlund*, som har delat min glädje i medgång och varit min klippa i motgång.

Arbetet tillägnas min mor, *Helena Mandell-Hämäläinen* (1951–2019), som studerade den mosaiska lagen under hela sitt vuxna liv, och sammanfattade sina slutsatser i en enkel lärdom: Mäktig är lagen, men större ändå är nåden.

Källor

Primärkällor

Arkiv, otryckta källor

Ålands landskapsarkiv (ÅLa)

Ålands juridiska byrå, plats 550:2

Seriesignum Fa, Brevväxling

1. 1903–1907
2. 1889–1914
3. 1894–1914
4. 1903–1925

Seriesignum Ga, Räkenskaper

1. 1892–1914
2. 1895–1916

Seriesignum Ha, Handlingar rörande verksamheten

1. 1868–1913
2. 1896–1923
3. 1894–1913
4. 1865–1912
5. 1896–1913
6. 1913–1914
7. 1913–1914
8. 1900–1922

Ordningsrätten i Mariehamn, plats B 415:3

Seriesignum Ba, Förteckningar

2. 1896–1942 Handelsregister 1896–1942, anmälningar till handelsregistret 1896–1910.

Arkiv, digitaliserade källor

Stockholms stadsarkiv

Stockholmspolisens signalementsfotografier 1869–1920. Ur arkivet ÖÄ för polisärenden 3, Kriminalavdelningen F XI b Fotografier. John Gotthard Lindberg

Dahlbom f Lantbrukare. Porträtt från 1908. Polisrapport: 10/12 1908. Bild 10082 i databasen. Stockholms stad, 2024

Tidskrifter och tidningar

Nationalbibliotekets digitala samlingar

Defensor Legis (DL)

01.01.1925 nr 1

Finlands Allmänna Tidning

03.12.1987 nr 281

29.01.1901 nr 24

Helsingin Sanomat

07.09.1906 nr 207

Hufvudstadsbladet (HBL)

11.06.1892 nr 156

01.08.1897 nr 205

03.10.1898 nr 267

29.03.1899 nr 86

08.06.1900 nr 151

12.09.1903 nr 244

05.04.1904 nr 91

21.12.1905 nr 341

29.12.1906 nr 354

01.02.1907 nr 31

22.12.1907 nr 349

24.03.1908 nr 83

26.05.1910 nr 140

27.07.1947 nr 198

01.07.1971 nr 173

Hälsning till hembygden

01.12.1943, s. 2

Nya Pressen

28.11.1907 nr 323

Oulun Ilmoituslehti

31.08.1902 no 101

Uusi Aura

15.03.1900 nr 61

Veckans Nyheter

07.07.1903 nr 25

Västra Finland

02.03.1898 nr 18

14.09.1901 nr 74

02.02.1907 nr 14

23.03.1909 nr 34

Åbo Tidning (ÅT)

31.05.1895 nr 146

16.11.1901 nr 252

09.02.1902 nr 38

28.12.1906 nr 300

Åbo Underrättelser (ÅU)

23.08.1892 nr 227

24.10.1897 nr 289

10.08.1899 nr 214

19.11.1899 nr 315

18.02.1900 nr 47

30.08.1900 nr 235

21.12.1900 nr 348

07.09.1905 nr 241

27.12.1906 nr 349

21.12.1907 nr 347 A

24.08.1909 nr 228

26.05.1910 nr 141

Åland

08.04.1892 no 28

01.06.1892 nr 44

22.06.1892 nr 50

07.09.1892 nr 72

17.09.1892 nr 75

08.11.1893 nr 89

21.02.1894 nr 15

22.12.1894 nr 102

04.04.1896 nr 27

27.05.1896 nr 42

05.09.1896 nr 71 A

20.01.1897 nr 6

10.02.1897 nr 12

24.02.1897 nr 16

07.04.1897 nr 28

08.05.1897 nr 37 A

12.05.1897 nr 38

15.05.1897 nr 39

02.06.1897 nr 44

30.06.1897 nr 52

01.12.1897 nr 96

28.05.1898 nr 42

15.03.1899 nr 21

25.05.1899 nr 42

15.07.1899 nr 63

30.06.1900 nr 57

03.08.1901 nr 71

04.01.1902 nr 1

29.01.1902 nr 8

15.10.1902 nr 101

24.12.1902 nr 121
21.03.1903 nr 23
28.07.1903 nr 67
05.09.1903 nr 84
08.09.1903 nr 85
19.09.1903 nr 90
28.10.1903 nr 104
11.11.1903 nr 108
18.11.1903 nr 110
25.11.1903 nr 112
12.12.1903 nr 117
09.01.1904 nr 3
27.01.1904 nr 8
03.02.1904 nr 10
05.03.1904 nr 19
23.03.1904 nr 24
16.04.1904 nr 31 A
07.06.1904 nr 48
09.08.1904 nr 74
23.08.1904 nr 80
20.09.1904 nr 92
29.09.1904 nr 96
08.10.1904 nr 100
29.10.1904 nr 107
02.11.1904 nr 108
23.11.1904 nr 114
03.12.1904 nr 117
07.12.1904 nr 118
14.12.1904 nr 120
28.12.1904 nr 124
31.12.1904 nr 125
14.01.1905 nr 4
04.03.1905 nr 18 A
12.08.1905 nr 70

15.11.1905 nr 102 A
29.11.1905 nr 106
13.12.1905 nr 110 A
10.01.1906 nr 3
19.06.1906 nr 49
21.06.1906 nr 50
24.07.1906 nr 64
06.10.1906 nr 94
24.11.1906 nr 108
15.12.1906 nr 114
26.01.1907 nr 8
13.02.1907 nr 13
02.03.1907 nr 18
25.05.1907 nr 42
12.10.1907 nr 82
06.11.1907 nr 89
28.12.1907 nr 103
01.01.1908 nr 1
31.01.1908 nr 29 A
15.02.1908 nr 14
04.03.1908 nr 19
25.03.1908 nr 25
27.05.1908 nr 43
16.12.1908 nr 101
16.01.1909 nr 5
20.03.1909 nr 23
19.06.1909, nr 49
21.08.1909 nr 67
15.09.1909 nr 74
09.02.1910 nr 12
25.05.1910 nr 42
01.06.1910 nr 44
10.09.1910 nr 79
04.01.1911 nr 1

12.10.1912 nr 82
06.11.1915 nr 89
08.07.1916 nr 54
30.05.1967 nr 57
15.06.1967 nr 64
27.01.1977 nr 10
08.09.1984 nr 137

Ålands Sjöfartstidning (ÅST)

29.12.1903 nr 0
23.01.1904 nr 9
04.02.1904 nr 14
14.07.1904 nr 79
15.10.1904 nr 119
26.11.1904 nr 137
23.02.1905 nr 22

California Digital Newspaper Collection, UCR Center for Bibliographical Studies and Research

Vestkusten

02.08.1917 nr 31

Tryckta källor

Ehrström, Erik, *"Öfversikt af det finska skråväsendets historia."* JFT 1892 nr 1–4, s. 451–558 (Ehrström, E.)

Ehrström, K. G., *"Om advokaturen i Finland"*. JFT 1871, s. 67–78. (Ehrström, K. G.)
Finlands Handelskalender af Victor Forselius. Sjunde upplagan. Utgifvarens förlag, Åbo 1898.

Finlands Handelskalender af Victor Forselius. Åttonde upplagan. Utgifvarens förlag, Åbo 1903.

Hassler, Åke, *Om ställföreträderskap i rättegång enligt svensk rätt.* Akademisk avhandling, Lund 1920.

Juridisk Handbok Och Firmakalender För Finland 1900. Suomen Lainopillinen Käsi- kirja Ja Toiminimikalenteri. Weilin & Göös, 1900.

- Lund, Fredrik Stang, *Asianajotoiminta*. Finsk översättning av U. I. Kivimäki. Suomen Asianajaliitto, Håmeenlinna 1924. Ursprunglig norsk titel *Sakførerergjeringen*, utgiven 1916.
- Mercators Handels- och Industrikalender 1910–1911. Första årgången. Aktiebolaget Index, Helsingfors 1910.
- Nervander, Emil, *Sommarresor i Finland: På Åland och i Åbo-trakten*. Helsingfors 1872.
- Nordensvan, Georg, "På Åland." Tidningen Åland, 7.9.1892 nr 72.
- Rättsfall 12*, JFT 1883 nr 1, s. 354 ff.
- Sjöblom, Walter, *Mariehamns stads historia 1861–1911, första delen*. Mariehamn, 1911. (Sjöblom 1911)
- Sjöblom, Walter, *Mariehamns stads historia 1861–1911, andra delen*. Mariehamn, 1934. (Sjöblom 1934)
- Wrede, R. A., "Försök till tolkning af 1 kap. R. B." JFT 1894 nr 4, s. 317–373
- Zilliacus, Konni, "Den märklige situationen i Finland." Nordisk revy: Tidskrift för Norden rörande politiska och kulturella spörsmål, 31 mars 1903 nr 2, s. 49–57

Officiellt tryck

Finland

- Sjölag för Storfurstendömet Finland, Gifwen i Helsingfors, den 9 juni 1873
- Hans Kejslerliga Majestäts nådige konkursstadga för Storfurstendömet Finland, gifven i Helsingfors, den 9 november 1868.
- Hans Kejslerliga Majestäts Nådige Manifest, angående åtgärder för den lagliga ordningens återställande i landet. Gifvet i Peterhof den 22 oktober/4 november 1905. Storfurstendömet Finlands författnings-samling 1905 N:o 49.
- Lag om advokater (12.12.1958/496)
- Förordning af den 30 Maj 1871, Kejslerliga Alexanders-Universitetets program för läseåret 1892–1893. Helsingfors, 1892.
- Kejslerlig förordning om näringarne gifven den 31 mars år 1879
- Komitébetänkande 1901:8 Förslag till Reform af rättegångsväsendet utarbetade af en därtill förordnad komité. I. Förslag till lag om domstolarna jämte motiv. (2 uppl.) Helsingfors, 1908.

Sverige

Kongl. Maj:ts til Sverige Rättegångs Process, som achtas skal uthi Hans Kongl.

Maj:ts konungslige Hoffrätt sampt een Underrättelse huruledes the afsagde
Domar ordentligen skole exequeras, 23.6.1615.

Swerges Rikes Lag Gillad och antagen på Riksdagen Åhr 1734. Med Kongl. May:ts
allernådigste Privilegio Tryckt uti Historiographi Regni Tryckerij Af Hartwig
Gercken. Stockholm 1736.

Nya Lagberedningens betänkande ang. rättegångsväsendets ombildning. Stockholm,
1884.

Studentmatrikeluppgifter

Studentmatrikel 1853–1899

Studentmatrikel 1853–1899. Webbpublikation 2005: <https://ylioppilasmatrikel.fi/1853-1899/> (hämtad 10.2.2024) (SM 1853–99)

31.05.1893	Björkman, Carl	ID: 24043
10.06.1869	Castrén, Jonas	ID: 19038
20.05.1894	Cedercreutz, Gustaf Johan Reinhold	ID: 24320
23.09.1856	Engdahl, Ernst	ID: 17545
14.09.1883	Forsberg, Axel Wäinö	ID: 21383
21.10.1857	Forsström, Alfred Magnus	ID: 17703
25.05.1891	Furuhjelm, Hjalmar Johan Leopold	ID: 23388
14.06.1872	Granström, Axel Wilhelm	ID: 19529
01.06.1892	Holmström, Alfred August	ID: 23797
26.05.1885	Isaksson, Karl William	ID: 21734
01.10.1860	Jaatinen, Axel Mathias	ID: 17975
31.05.1891	Jansson, Julius Emerik	ID: 23460
14.06.1882	Lagus, Fredrik Gabriel	ID: 21159
12.09.1885	Lönblad, Karl Josef	ID: 21913
08.02.1894	Planting, Axel Zachris	ID: 24290
01.06.1892	Rostén, Paul Isak Toivo	ID: 23803
06.06.1867	Schybergson, Gustaf Arvid	ID: 18742
22.05.1877	Segestråle, Georg Otto	ID: 20132
30.05.1885	Silander, Robert Optatus	ID: 21764
22.09.1857	Sipelius, Karl Emil	ID: 17639

24.05.1888	Sittkoff, Nikolai	ID: 22531
01.06.1892	Sjöblom, Johan Alexander	ID: 23775
01.06.1869	Sulin, Oskar Walfrid	ID: 19012
26.09.1864	Svibergson, Carl Erik	ID: 18388
16.05.1898	Takolander, Gunnar Alexander	ID: 25814
01.06.1892	Timgren, Axel Gustaf	ID: 23778
31.05.1893	Wahlstén, Edvin Gregorius	ID: 24065
01.06.1892	Wesén, Karl Edvin	ID: 23805

Forskningslitteratur

- Aarnio, Aulis, *Lain ja oikeuden tähden. Tampereen raastuvan- ja käräjäoikeus vuosina 1830–2010*. Pirkanmaan käräjäoikeus, 2012.
- Baker, Sir John, "Reflections on 'doing' legal history", ur Musson, Anthony och Stebbings, Chantal (red). *Making Legal History: Approaches and Methodologies*. Cambridge University Press, Cambridge 2012, pp. 7–17.
- Bomgren, Gunnar, *Det svenska advokatväsendet före bildandet av Sveriges advokatsamfund*. En historisk överblick. P. A. Norstedt & söner, Stockholm 1937.
- Drejier, Stig, *Det åländska folkets historia. III: Frihetstiden och den gustavianska tiden 1721–1808*. Ålands kulturstiftelse, Mariehamn 2006.
- Hårdstedt, Martin, "Ålänningarnas levebröd", ur Kuvaja, Christer; Hårdstedt, Martin och Hakala, Pertti. *Det åländska folkets historia. IV: Från finska kriget till Ålandsrörelsen 1808–1920*. Ålands kulturstiftelse, Mariehamn 2008, s. 271–363
- Inger, Göran, *Bokrecension av Petrén, Sture; Jägerskiöld, Stig och Nordberg, Tord O:Son, Svea Hovrätt. Studier till 350-årsminnet, 1964*. SvJT 1968, s. 471–476. Tillgänglig online: <https://svjt.se/svjt/1968/471> (hämtad 5.1.2024) (Inger 1968)
- Inger, Göran, *Svensk rättshistoria*. 2 uppl. Liber förlag, Lund 1983. (Inger 1983)
- Isaksson, Martin, *Carl Björkman: Ålands första lantråd*. Söderströms & C:o Förlags Ab, Helsingfors 1988.
- Kalela, Jorma, *Historiantutkimus ja historia*. Gaudeamus, 2000.
- Kaukiainen, Yrjö, *Laiva Toivo, Oulu*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsingfors 2000. (Kaukiainen 2000)

- Kaukiainen, Yrjö, *Sailing into Twilight: Finnish Shipping in an Age of Transport Revolution, 1860-1914*. Societas Historica Finlandiae, Helsingfors 1991. (Kaukiainen 1991)
- Kekkonen, Jukka, "Oikeudellisen muutoksen tutkimisesta - minun metodini", ur Häyhä, Juha (red.), *Minun metodini*. Werner Söderström lakitieto, Helsinki 1997.
- Kero, Reino, *Suureen Länteen. Siirtolaisuus Suomesta Pohjois-Amerikkaan*. Siirtolaisuusinstituutti, Turku 1996.
- Konttinen, Esa, *Perinteisesti moderniin. Profioiden yhteiskunnallinen synty Suomessa*. Vastapaino, Tampere 1991.
- Korpiola, Mia, "Attempting to Advocate. Women Entering the Legal Profession in Finland, 1885-1915." Ur Kimble, Sara L. & Röwekamp, Marion (red.), *New perspectives on European women's legal history*. Routledge, Taylor & Francis Group, New York 2017.
- Kuvaja, Christer, "Samfärdsel och nyhetsförmedling", ur Kuvaja, Christer; Hårdstedt, Martin och Hakala, Pertti, *Det åländska folkets historia. IV: Från finska kriget till Ålandsrörelsen 1808–1920*. Ålands kulturstiftelse, Mariehamn 2008, s. 365–421. (Kuvaja 2008b)
- Kuvaja, Christer, "Åland i det nya samhället", ur Kuvaja, Christer; Hårdstedt, Martin och Hakala, Pertti, *Det åländska folkets historia. IV: Från finska kriget till Ålandsrörelsen 1808–1920*. Ålands kulturstiftelse, Mariehamn 2008, s. 423–549. (Kuvaja 2008c)
- Kuvaja, Christer, "Åland och ålänningarna", ur Kuvaja, Christer; Hårdstedt, Martin och Hakala, Pertti, *Det åländska folkets historia. IV: Från finska kriget till Ålandsrörelsen 1808–1920*. Ålands kulturstiftelse, Mariehamn 2008, s. 67–137. (Kuvaja 2008a)
- Kuvaja, Christer, "Ålänningarna, Finland och svenskheden", ur Kuvaja, Christer; Hårdstedt, Martin och Hakala, Pertti, *Det åländska folkets historia. IV: Från finska kriget till Ålandsrörelsen 1808–1920*. Ålands kulturstiftelse, Mariehamn 2008, s. 551–607. (Kuvaja 2008d)
- Letto-Vanamo, Pia, "Miksi Suomessa ei ole asianajajamonopolia", ur Ylöstalo, Matti (red.), *Asianajajaoikeutta*. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja, B-sarja N:o 199. WSOY, 1985. Ursprungligen publ. i Oikeus 3/1983. (Letto-Vanamo 1983)

- Letto-Vanamo, Pia, *Suomalaisen asianajajalaitoksen synty ja varhaiskehitys. Oikeushistoriallinen tutkimus*. Väitöskirja, Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta. Suomalainen lakimiesyhdistys, 1989. (Letto-Vanamo 1989)
- Mahkonen, Sami, "Oikeushistoria ja lainoppi", ur Eriksson, Lars D. et al., *Oikeutta ja historiaa. Heikki Ylikankaan 50-vuotisjuhlakirja*. WSOY, 1987.
- Modéer, Kjell Å., "Östersjöområdets rättsliga kartor – rättskulturella konstruktioner i förändring", ur Kekkonen, Jukka et al. (red). *Norden, rätten, historia*. Festskrift till Lars Björne. Suomalainen Lakimiesyhdistys, Helsingfors, 2004. (Modéer 2004)
- Modéer, Kjell Å., *Juristernas nära förflutna: Rättskulturer i förändring*. Santérus, Stockholm 2009. (Modéer 2009)
- Nordman, Dan, "Självstyrelsen byggs upp". Ur Nordman, Dan; Gustavsson, Kenneth; Scherman, Ida och Gullberg, Tom, *Det åländska folkets historia. V:2 Ålandsrörelsen och självstyrelsen 1917–1995*. Ålands kulturstiftelse, Mariehamn 2022, s. 295–343.
- Nousiainen, Kevät, *Prosessin herruus. Länsimaisen oikeudenkäytön 'modernille' ominaisten piirteiden tarkastelua ja alueellista vertailua*. Väitöskirja, Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta. Suomalainen lakimiesyhdistys, Helsinki 1993.
- Pihlajamäki, Heikki, *Kansan ja esivallan välissä: Suomalaisen asianajajakunnan historia*. Edita, Helsinki 2009.
- Pipping, Hugo E., *Bankliv genom hundra år*. Frenckellska Tryckeri Aktiebolaget, Helsingfors 1962.
- Poropudas, Olli, *Mistä Suomen talouskasvu alkoi?* Poliittinen talous, vol. 3 nr. 1, 2015. Nätpublikation 23.8.2015: <https://journal.fi/poliittinentalous/article/view/96141> (hämtad 26.4.2024)
- Prest, Wilfrid, "Lay legal history", ur Musson, Anthony och Stebbings, Chantal (red), *Making Legal History: Approaches and Methodologies*. Cambridge University Press, Cambridge 2012, pp. 196–214.
- Raevuori, Yrjö, "Asianajotoiminnasta Ruotsi-Suomessa ennen vuoden 1734 lakia." DL 1947, s. 99-113. (Raevuori 1947)
- Raevuori, Yrjö, *Suomen asianajotoiminnan vaiheita*. Werner Söderströms Oy, Porvoo 1968. (Raevuori 1968)

- Sallila, Jussi, *Insolvency, commercial utility and principles of justice. The making of bankruptcy law in Sweden and Finland, ca. 1680–1868*. University of Helsinki, Helsingfors 2015.
- Salmon, Patrick, *Scandinavia and the Great Powers 1890–1940*. Cambridge University Press, 1997.
- Sepponen, Robin, *Vaihdannan varmistajat. Asianajotoimistojen alkuvaiheet ja asianajotoiminnan ammatillistuminen 1855–1900*. Pro gradu-tutkielma, Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta 7.3.2022. Tillgänglig online: <https://www.utupub.fi/handle/10024/153570> (hämtad 11.9.2023)
- Seppä, Antero, ”Yleinen tuomioistuin vai merioikeus – toimivalta ja päätösvaltaisuus.” DL 1/2021, s. 197-209
- Tallqvist, Gösta, *En bok om Åland*. Helsingfors, 1910.
- Tosh, John, *The Pursuit of History: Aims, Methods and New Directions in the Study of History*. 7th edition. Routledge, London & New York 2022.
- Tudeer, Erik, *Det åländska folkets historia. V:1 1920-1990*. Ålands kulturstiftelse, Mariehamn 1993.
- Turunen, Riina, *Velka, vararikko ja tuomio. Konkurssi ja sen merkitykset 1800-luvun suomalaisissa kaupungeissa*. University of Jyväskylä, Jyväskylä 2017. (Turunen 2017)
- Turunen, Riina, *Kirjalliset velkasitoumukset 1800-luvun Suomessa*. Ennen ja nyt, vol. 19 nr 2, 2019. Nätpublikation 23.2.2019: <https://journal.fi/ennenjanyt/article/view/108932/63924> (hämtad 25.4.2024) (Turunen 2019)
- Ylöstalo, Matti, ”25 vuotta asianajajalain antamisesta”, ur Ylöstalo, Matti (red.), *Asianajajaoikeutta*. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja, B-sarja N:o 199. WSOY, 1985. Ursprungligen publ. i Defensor Legis 1984.
- Żelichowski, Ryszard, *Poles and Finns under Russian rule*. Studies in Political and Historical Geography vol. 8, 2019, p. 47–76

Internetkällor

- Advokatfirman Upsala Juridiska Byrå, ”Byråns historia.” Advokatfirman Upsala Juridiska Byrå, 2018: <https://www.aujb.se/byrans-historia> (hämtad 13.2.2024)
- Aland.com, Branschguiden – jurister: <https://www.aland.com/branschguiden/ekonomi-och-juridik/jurister> (hämtad 25.11.2023)

- Cicero, *De Oratore*. Arkiverad hos Internet Archive: <https://archive.org/details/deoratore00pidegoog/page/n178/mode/2up?view=theater> (hämtad 28.11.2023)
- Ervasti, Kaijus, *Hohenthal, Lennart*. Publicerad i Biografiskt lexikon för Finland 2. Ryska tiden (2009). Första webbpublicering i december 2014: <https://www.blf.fi/artikel.php?id=3480> (hämtad 6.4.2024)
- Finlands Advokatförbund, "*Juristterminologi*". Finlands Advokatförbund 2022: <https://asianajaliitto.fi/sv/advokattjanster/varfor-valja-en-advokat/juristterminologi/> (hämtad 11.11.2023)
- Finlands Advokatförbund, "*Våra uppgifter*". Finlands Advokatförbund 2022: <https://asianajaliitto.fi/sv/advokatforbundet/vara-uppgifter/> (hämtad 11.11.2023)
- Finto, KANTO - Kansalliset toimijatiedot: "Sergeeff, Georg, 1839–1909": <https://finto.fi/finaf/en/page/000163081?clang=fi> (hämtad 5.5.2024)
- Kvarntorp Kamilla, "*Torsten Leman - 50 år som advokat. Han är fjärde generationens advokat.*" Advokaten nr 5, 2022, årgång 88. <https://www.advokaten.se/Tidningsnummer/2022/nr-5-2022-argang-88/han-ar-fjarde-generationens-advokat/> (hämtad 11.11.2023)
- Setterwalls, "*Landets äldsta advokatbyrå!*" Setterwalls Advokatbyrå Ab, 2010. Arkiverad på Wayback Machine: <https://web.archive.org/web/20111108093331/http://setterwalls.se/sv/Om-oss/Historia/> (hämtad 14.2.2024)
- Sjöblom, Dan. "*Antalet röstberättigade fler 2023 än 2019.*" Ålands Radio, publicerad 5.9.2023: <https://alandsradio.ax/nyheter/antalet-rostberattigade-fler-2023-2019> (hämtad 25.11.2023)
- Statistikcentralen, *Prisomräknaren 1860–2023*. https://www.stat.fi/tup/laskurit/rahanarvonmuunnin_sv.html (hämtad 30.3.2024).
- Svensson, Anders, "*Aron Philipson.*" Det Gamla Göteborg. Göteborgs historia, 2024: <https://gamlagoteborg.se/2015/02/06/aron-philipson/> (hämtad 14.2.2024)
- Sveriges advokatsamfund, "*Om samfundet*". <https://www.advokatsamfundet.se/om-advokatsamfundet/Om-samfundet/> (hämtad 11.11.2023)
- Ålands statistik- och utredningsbyrå (ÅSUB), *Befolkningsutvecklingen i Mariehamn*. Tabell *Invånare i Mariehamn 1861 – 2010*. Publicerad 17.2.2011: <https://www.asub.ax/sv/statistik/befolkningsutvecklingen-mariehamn> (hämtad 27.3.2024)

Ålands statistik- och utredningsbyrå (ÅSUB), *Befolkning - Befolkningens storlek och struktur*. Tabell *Befolkning efter region*. <https://www.asub.ax/sv/befolkning-befolkningens-storlek-och-struktur> (hämtad 9.4.2024)

Förkortningar

DL	Defensor Legis
Guv.	Guvernörsämbetet
HBL	Hufvudstadsbladet
HovR	Hovrätt
HA	Hovrättsauskultant
HH	Häradshövding
HR	Häradsrätt
HS	Helsingin Sanomat
JFT	Tidskrift utgiven av Juridiska Föreningen i Finland
Jur. utr. kand.	Juris utriusque kandidat
RR	Rådstuvurätt
SM	Studentmatrikel
StaU	Statsutskottet
SvJT	Svensk juristtidning
Undert.	Undertecknad
VH	Vicehäradshövding
ÅHR	Ålands häradsrätt
Ål. jur. byrå	Ålands juridiska byrå
ÅJBA	Ålands juridiska byrås arkiv
ÅLa	Ålands landskapsarkiv
ÅST	Ålands sjöfartstidning
ÅSUB	Ålands statistik- och utredningsbyrå
ÅT	Åbo Tidning
ÅU	Åbo Underrättelser

Bilder, tabeller, diagram och bilagor

Omslagsbild Detalj ur Ålands juridiska byrås brevhuvud år 1908. Ålands landskapsarkiv, Ålands juridiska byrås arkiv 550:2 serie Fa 4: Brev, J. E. Jansson till Lars Sonck, Mariehamn 25.7.1908.

B1 Porträtt av Julius E. Jansson av okänd upphovsman, publicerad i juni 1910. Tidningen *Åland* 1.6.1910.

B2 VH Julius E. Janssons annons från Åbo, januari 1902. Tidningen *Åland* 29.1.1902.

B3 Den första annonsen för Ålands juridiska byrå, publicerad den 5 september 1903. Tidningen *Åland* 5.9.1903.

B4 Torget med handlanden Sjöströms gård (sedermera Wirénska huset) till höger år 1903. Ålands museums samlingar, bild ÅMF-13776. Fotograf: Ida Nordström, Mariehamn.

B5 Ålands juridiska byrås brevhuvud år 1908. Ålands landskapsarkiv, Ålands juridiska byrås arkiv 550:2 serie Fa 4: Brev, J. E. Jansson till Lars Sonck, Mariehamn 25.7.1908.

B6 Kuvert stämplat i Frederic, Wisconsin 1904, adresserat till "Häradshöfdingen H. Herr Julius E. Jansson, Finland, Mariehamn, Europa. Via Sverige". Ålands landskapsarkiv, Ålands juridiska byrås arkiv 550:2, serie Fa 3.

B7 Silanders illustration av ett åländskt "Dala ur". Ålands landskapsarkiv, Ålands juridiska byrås arkiv 550:2, serie Fa 2: Brev, E. Silander till J. E. Jansson, Helsingfors 5.11.1903.

B8 Detalj från tavla av delegaterna i Ålands Nationalstrejkkomité, 1905. Ålands museums samlingar. Eget fotografi 18.4.2024.

T1 Klienter och uppdragsgivare per år 1903–09 enligt yrke, juridisk form, civilstånd eller annan socioekonomisk markör.

T2 Antal klienter och uppdragsgivare per år 1903–09 enligt åländsk region.

T3 Antal klienter och uppdragsgivare per år 1903–09 enligt land.

D1 Antal fordrings- och konkursmål per år 1903–09.

D2 Antal skadestånds-, brottmåls- och vräkningsärenden per år 1903–09.

D3 Antal förvaltnings-, kommunal-, kyrko- och andra offentlighetsrättsliga ärenden per år 1903–09.

D4 Antal sjörättsliga mål per år, 1903–09.

Bilaga 1 Tabell över det samlade dataunderlaget gällande ärendetyper i Ålands juridiska byrås arkiv under 1903–1909.

Bilaga 2 Tabell över det samlade dataunderlaget gällande antal klienter och uppdragsgivare enligt yrke, juridisk form, civilstånd eller annan socioekonomisk markör i Ålands juridiska byrås arkiv under 1903–1909.

Bilaga 3 Tabell över det samlade dataunderlaget gällande antal klienter och uppdragsgivare enligt hemkommun, stad eller annan ort i Ålands juridiska byrås arkiv under 1903–1909.

Bilaga 4 ”Hjärtlig återhälsning. Lag skall vägen till frihet bana!” Telegram från Stadh, Fenlén, Grunér m.fl., Åbo 15.2.1907. Ålands landskapsarkiv, Ålands juridiska byrås arkiv 550:2 serie Fa 3. Eget fotografi, 7.11.2023.

Bilaga 5 Tavla av de åländska delegaterna i Ålands Nationalstrejkkomité, 1905. Ålands museums samlingar. Eget fotografi, 18.4.2024.

Bilaga 6 Räkning från Ålands juridiska byrå till hemmansägare E. J. Johansson, Mariehamn 15.12.1903. Ålands landskapsarkiv, Ålands juridiska byrås arkiv 550:2 serie Ga 1, 2 sidor. Eget fotografi, 17.10.2023.

1 Inledning

1.1 Om temat

”Denna vår egenskap af skild åländsk nation är på samma gång vår svaghet och styrka. [...] den skänker oss ett eget litet enskildt fosterland jämte det stora, ett land, som vi lättare kunna omfatta både med tanke och känsla, ett land, som är vårt och uteslutande vårt.”¹

I sin insändare, publicerad i tidningen *Åland* i augusti 1905, konstaterade skribenten att ett folks medvetenhet vilar på dess ”stora minnen”, och uppmanade till sammanställande av ”en Ålands historia.”² Ålänningarna har också blivit flitiga historieskrivare och hembygdsforskare: På de lokala biblioteken finns flertalet böcker om örikets kultur, konst, befolkning och historia, omfattande allt från de första fornfynden till den moderna självstyrelsemodellen. Folkidentiteten vilar på en medvetenhet om, och en tillgivenhet till, det lokala och det utpräglat åländska. ”Ålänningen anser sig liksom tillhöra ett särskilt folk”, skrev *Gösta Tallqvist* år 1910, ”Med en viss stolthet förklarar han sig vara varken finne eller svensk utan ’åläanning’ rätt och slätt.”³

Den brittiske historikern *John Tosh* har skrivit att ”en gemensam tolkning av de händelser och erfarenheter som har format en grupp över tid” utgör en förutsättning för en kollektiv identitet.⁴ Till detta kopplar han begrepp som ”kollektivt minne” och ”socialt minne”, avseende ett narrativ om det förflutna som förklarar det nutida.⁵ Enligt *Tosh* stöder sig varje samhälle på minnesbilder som hänför sig till en tid innan befolkningens livstid.⁶ Den egna historien kan utgöra ett slags gemensamt arv, och för en kulturell minoritet kan det kollektiva minnet ge uttryck för en strävan att bevara den egna, lokala identiteten i förhållande till majoritetskulturen.⁷

I åländsk historieskrivning har det rättshistoriska området närmast berörts tangentiellt. Dock besitter även den rättsliga sfären på Åland en särprägel: Inom självstyrelsens ramar innehar man en egen lagstiftningsbehörighet, och Åland utgör en egen domkrets, omfattad av Åbo hovrätts domkrets. I den lokala branschguiden ingår hela tjugo advokat- och juridiska byråer, således en

¹ ”Ett minne.”, undert. ”Åläanning”. *Åland* 12.8.1905 nr 70, s. 1

² *Ibid.*

³ *Kuvaja* 2008d, s. 588. Citerat ut Tallqvist, Gösta, *En bok om Åland*. Helsingfors, 1910.

⁴ *Tosh*, s. 2. Min övers.

⁵ *Idem*, s. 3, 258

⁶ *Tosh*, s. 259; även *Aarnio*, s. 14

⁷ *Kalela*, s. 29; *Tosh*, s. 263

byrå per ungefär 1 060 röstberättigade ålänningar.⁸ Den första advokatbyrån grundades enligt en notis i tidningen *Åland* av juristen *Julius Emerik Jansson* i september 1903:

”Ålands juridiska byrå. Vicehäradshöfdingen Julius E. Jansson har i dessa dagar härstädes öppnat en juridisk byrå, den första i sitt slag på hela Åland.”⁹

I detta forskningsarbete har undersökts advokatbyråns etablering på Åland och den samhällskontext i vilken denna utveckling ägde rum. *Ålands juridiska byrå* nämns i flera gamla tidningsnotiser, nyhetsartiklar och på tidningen *Ålands* annonssidor, men tycks utgöra ett närmast outforskat kapitel i åländsk historia. I egenskap av såväl ålänning som aspirerande jurist kommer jag därmed att utforska ett fragment av det sociala minne som jag bär på själv.

1.2 Forskningsuppdrag och tidigare forskning

Advokatbyråernas etablering i Finland och Sverige kan härledas till 1800-talets senare hälft: I sin pro gradu-avhandling från 2022 har *Robin Sepponen* förlagt de första finländska advokatbyråernas uppkomst till tidsperioden 1855–1879, och en av Sveriges äldsta, ännu aktiva advokatbyråer är *D:r Philip Lemans Advokatbyrå*, grundad år 1849 i Göteborg.¹⁰ Således tillkom den första advokatbyrån på Åland flera decennier senare än i närområdet.

I Finland har advokatprofessionens och -byråernas historia behandlats i flera forskningsverk: Professor *Heikki Pihlajamäki* har skrivit om den finska advokatkårens historia; historiker *Yrjö Raevuori* har skildrat advokatverksamhetens utveckling under 1900-talet, och i sin doktorsavhandling från 1989 har docent *Pia Letto-Vanamo* redogjort för sakförarverksamhetens tidiga strukturer fram till år 1734.¹¹ I Sverige har professor emeritus i rättshistoria *Kjell Åke Modéer* skrivit om advokatyrrkets utveckling i Skåne från och med 1600-talet, och också de rättskulturella utvecklingarna under ”det långa 1900-talet” (1870-2009), medan *Gunnar Bomgren* har skildrat advokatväsendets utveckling innan bildandet av det svenska Advokatsamfundet 1887.¹²

⁸ *Åland.com, Branschguiden – jurister*. Banker och Ålands rättshjälpsbyrå har inte räknats med; Sjöblom, Dan, ”Antalet röstberättigade fler 2023 än 2019.” *Ålands Radio*, 5.9.2023.

⁹ *Åland* 8.9.1903 nr 85, s. 2

¹⁰ Se Sepponen, Robin, *Vaihdannan varmistajat. Asianajotoimistojen alkuvaiheet ja asianajotoiminnan ammatillistuminen 1855–1900*. Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta, 7.3.2022; Kvarntorp Kamilla, ”*Torsten Leman - 50 år som advokat. Han är fjärde generationens advokat.*” *Advokaten*, nr 5, 2022.

¹¹ Se Pihlajamäki, Heikki. *Kansan ja esivallan välissä: Suomalaisen asianajajakunnan historia*. Edita, Helsinki 2009; Raevuori, Yrjö. *Suomen asianajotoiminnan vaiheita*. Werner Söderströms Oy, Porvoo 1968; Letto-Vanamo, Pia. *Suomalaisen asianajalaitoksen synty ja varhaiskehitys. Oikeushistoriallinen tutkimus*. Suomalainen lakimiesyhdistys, Vammala 1989

¹² Se Modéer, Kjell Å. *Juristernas nära förflutna: Rättskulturer i förändring*. Santérus förlag, Stockholm 2009; Modéer, Kjell Å. *Skånska advokater: från prokuratorer till samfundsadvokater: om advokater i Skåne i ett historiskt perspektiv*. Studentlitteratur, Lund 1992; Bomgren, Gunnar. *Det svenska advokatväsendet före bildandet av Sveriges advokatsamfund: en historisk överblick*. Norstedt, Stockholm 1937.

Trots den förhållandevis omfattande litteratur som finns om Ålands historia har dock advokatverksamhetens historia fallit utanför forskarnas intresseområde.¹³ I den annars rikliga historieskrivningen tycks det således finnas en ”lucka”.

Forskningsuppdraget kan sammanfattas i tre centrala frågeställningar:

1. *Hurudan var den ekonomiska, samhällseliga och sociala kontexten för etableringen av Ålands juridiska byrå?*

För att utreda varför Ålands första advokatbyrå grundades just när den gjorde är det väsentligt att undersöka samhällskontexten under 1800-talets sista årtionden och 1900-talets början, såväl i fråga om sociala och ekonomiska utvecklingar som tillgången på juridiska tjänster. I hela Norden var 1800-talets andra hälft en tid av modernisering och ekonomisk tillväxt.¹⁴ I dåvarande ryska storfurstendömet Finland, Åland inbegripet, stimulerades näringslivet och handeln från och med 1800-talets mitt, då liberaliseringsreformer genomfördes på näringsrättens område och ledde till ökad efterfrågan på juridiska tjänster. I grannlandet Sverige präglades advokatväsendets utveckling av de rättspolitiska strävanden mot demokratisering och modernisering som inletts redan från 1800-talets början.¹⁵

1800-talets Åland var ett jordbrukar- och sjöfararsamhälle, men under 1800-talets mitt började samhällsstrukturen skifta till följd av grundandet av den första (och enda) staden, Mariehamn. Den ekonomiska tillväxten medförde livligare kontakter med omvärlden, och under 1800-talets sista årtionden utvecklades Mariehamn till en betydelsefull sjöfarts- och handelsstad med en begynnande turistnäring. Kapitel 2 innehåller en kort översikt över advokatväsendets tidiga skeden i Finland, och i viss mån Sverige, och de aktörer som innan tillkomsten av en lokal advokatbyrå tillhandahöll juridiska tjänster till ålänningarna. I kapitel 3 har i all korthet behandlats Mariehamns tillkomst år 1861 och framväxten av dess förvaltning och institutioner, en process som i stor omfattning sammanföll med tiden då Julius E. Janssons växte upp. Samhällsutvecklingar som omgärdade advokatbyråns etablering, såsom kreditgivningens formalisering i Finland och emigrationen till Nordamerika, har också berörts i kapitel 4 och 5, som gäller Ålands juridiska byrås verksamhet under åren 1903–09, då J. E. Jansson var dess innehavare.

¹³ Vid kontakt med Mariehamns stadsbibliotek kunde inga verk specifikt inriktade på åländsk rättshistoria hittas i de åländska bibliotekens databaser.

¹⁴ *Salmon*, s. 21–22; *Modéer* 2004, s. 195

¹⁵ *Sepponen*, s. 83–85; *Nousiainen*, s. 409–410

2. *Vem var grundaren av Ålands juridiska byrå?*

Under hela Julius E. Janssons livstid var Mariehamn en liten stad, där utvecklingen i många fall drevs framåt av enskilda, inflytelserika personer. Genom stadsbildningen tillkom för första gången på Åland ett borgerskap i egentlig mening, och med ett invånarantal som växte från 35 personer år 1861 till 1 015 år 1910 är det inte konstigt att vissa eldsjälar, från *Scheffer* till *Sundblom*, blev tongivande för samhällsutvecklingen.¹⁶ I ett sådant sammanhang berättar en makrostrukturell granskning bara halva historien, och det blir viktigt att försöka förstå de personligheter som bidrog till den process som utgör föremål för forskningsarbetet.

Jag har därför uppmärksammat Ålands juridiska byrås grundare, vicehäradshövding Julius E. Jansson, och studerat hans bakgrund, utbildning och yrkesverksamma år. Faktum är att han i litteraturen ganska sällan omnämns i egenskap av innehavare av Ålands första advokatbyrå, och desto oftare såsom Mariehamns lantdagsman, bisittare i ordningsrätten, ledamot i olika kommunala organ och kommittéer och – inte minst – såsom vedersakare av det ryska gendarmeriet.¹⁷ Avhandlingens format och begränsningar tillåter dock inte en uttömmande redogörelse för hans politiska verksamhet och det stora antal samhällsförbättrande projekt som han ägnade sig åt, och rollen som grundare och innehavare av Ålands juridiska byrå har avsiktligt ställts i fokus.

3. *Hurudan var byråns verksamhet i fråga om ärendetyper, klientel, arbets sätt, personal, marknadsföring och eventuell profilering under Julius E. Janssons tid?*

Det är inte möjligt att i en avhandling av denna omfattning återge hela historien om Ålands juridiska byrå, de spännande personer som genom åren fungerade som dess innehavare, och de historiska händelser som utspelade sig i det åländska samhället under hela den tid då byrån existerade, från år 1903 fram till 1900-talets mitt.¹⁸ Istället har jag koncentrerat mig på byråns första verksamhetsår 1903–09, då den drevs av grundaren J. E. Jansson – detta är också den

¹⁶ *Hårdstedt*, s. 362; ÅSUB, *Befolkningsutvecklingen i Mariehamn 1861–2010*. Publ. 17.2.2011; *F. D. Scheffer* var Mariehamns första ordningsman, se avsnitt 2.2.1, även *Sjöblom* 1934, s. 5–10. *Julius Sundblom* hade i egenskap av redaktör för *Åland* (grundad år 1891) ett stort inflytande över folkopinionen redan innan han på 1920-talet blev ledande inom den sk. Ålandsrörelsen, se *Kuvaja* 2008b, s. 419–421, *Kuvaja* 2008d, s. 553, även Nordman, Dan; Gustavsson, Kenneth; Scherman, Ida och Gullberg, Tom, ”*Det åländska folkets historia. V:2 Ålandsrörelsen och självstyrelsen 1917–1995*”. Ålands kulturstiftelse, Mariehamn 2022.

¹⁷ *Sjöblom* 1934, s. 38–42

¹⁸ Julius E. Jansson efterträddes av *Carl Björkman*, son till hovrättsråd Werner Björkman (1837–94), och sedermera Ålands första lantråd. Nästa innehavare var *Axel Kuffschinoff* (1896–1977), som var borgmästare i Mariehamn under nästan fyra decennier. Se SM 1853–99: Björkman, C.; Åland 27.1.1977 nr 10, s. 6.

tidsperiod till vilken merparten av byråns arkivmaterial hänför sig. I kapitel 4 har utretts Ålands juridiska byrås verksamhetsätt, marknadsföring och samarbeten med juridiska byråer utanför Åland, och också byråns klientel – vilka de var, varifrån de kom, och vad de fick betala för tjänsterna. Kapitel 5 har ägnats helt åt redogörelse för de ärenden som byrån ombesörjde. De dominerande ärendetyperna och klienteletts demografiska fördelning har belysts med hjälp av statistiska sammanställningar på grundval av arkivmaterialet. Då projektet har sitt ursprung i en enskild källa har forskningsprocessen oundvikligen blivit källorienterad snarare än problemorienterad, och mina egna forskningsfrågor har formulerats med beaktande av behovet av ett visst utrymme för ”källornas frågor”.¹⁹

1.3 Källor

Flera har framhållit att de traditionella rättskällorna, som för juristen är bekanta från rättsdogmatiken, inte är tillräckliga för att förklara mångfalden av historiska rättsliga fenomen, utan forskaren gör bör beakta olika slags källor, som kan fylla olika slags luckor.²⁰ Ett mångsidigt källunderlag ger större möjligheter att studera fenomen ur nya synvinklar. Temat för mitt forskningsprojekt hänför sig till upptäckten av att den första åländska advokatbyråns arkiv förvaras vid Ålands landskapsarkiv. *Ålands juridiska byrås* arkiv omfattar sammanlagt 14 arkivparmar, innehållande brevväxling, räkenskaper och handlingar rörande byråns verksamhet. Enligt arkivförteckningen ingår material från 1860-talet till år 1925.

Med undantag för mindre delar av byråns arkiv, som lämnats in från Ålands museum, är det enligt uppgift från landskapsarkivets sekreterare oklart hur, när eller av vem man erhållit arkivet. Det tycks dock inte råda några tvivel om arkivets autenticitet: Handlingarna är ofta daterade och undertecknade, deras fysiska kvalitet såväl som det tidsenliga skrivsättet och språkformen talat för arkivets äkthet, liksom även den rikliga förekomsten av telegram och annan brevkorespondens till och från personer som var aktiva på Åland under den relevanta tidsperioden.²¹ Trots att skrivmaskinen kommit i allmänt bruk under 1900-talets början, omfattar Ålands juridiska byrås arkiv huvudsakligen handskrivna brev och avskrifter.²² En tidningsartikel från september 1984, som handlar om ett hus där byrån tycks inrymts en gång i tiden, kan eventuellt

¹⁹ Tosh, s. 102–103, 160

²⁰ Mahkonen, s. 150; Kalela, s. 92–95

²¹ Tosh, s. 105–106

²² Korpiola, s. 298

erbjuda en ledtråd om arkivets proveniens: Rubriken lyder ”Juridiska dokument var takfyllning.”²³ Enligt artikeln lämnades dokumenten till landskapsarkivet och Ålands Sjöfartsmuseum för katalogisering.

Genom byråns arkiv är det möjligt att bilda sig ett – visserligen fragmenterat – *inifrånperspektiv* på advokatbyråns verksamhet. Här är det fråga om vad *Tosh* kallar ”oavsiktliga vittnesmål”,²⁴ eller enligt den franske historikern *Marc Bloch* ”bevis från dem som är vittnen sig själv till trots”: Källmaterialets upphovsmän räknade troligen inte med att handlingarna en dag skulle bli föremål för historieforskning.²⁵ Då man på detta sätt konstruerar forskningsprojektet kring en enskild, primär källa, är det särskilt viktigt att inte falla för överilade tolkningar rotade i vad professor *Jukka Kekkonen* har kallat ett ”källpositivistiskt perspektiv”, där forskaren okritiskt godtar källans ”svar” eller ”tystnad” som uttömmande.²⁶ Historiker *Jorma Kalela* har betonat att forskarens arbete inte heller inskränker sig till granskning och återgivning av källornas innehåll, utan bygget på slutledningskedjor som sammantaget förmedlar en historieframställning som är trovärdig.²⁷ Ålands landskapsarkiv förvarar även arkiven för ordningsrätten i Mariehamn och Ålands häradsrätt. Det förstnämnda innehåller handelsregisteruppgifter från magistraten i Mariehamn, som dock inte omfattar registreringsuppgifter för Ålands juridiska byrå fram till 1942.²⁸ Landskapsarkivet förvarar också länsmännens arkiv, men näringsanmälningar återfinns inte så långt tillbaka i tid som sekelskiftet 1900.

Fotografiskt material har tillhandahållits av Ålands museum, vars samlingar omfattar flera fotografier av torget i Mariehamn kring sekelskiftet, och det sk. Wirénska huset på Torggatan 17, där Ålands juridiska byrå hyrde lokal under de första verksamhetsåren. I samlingarna ingår också en tavla, föreställande ledamöterna av den åländska strejkkommitté som tillsattes under storstrejken 1905, VH Jansson bland dem.

Med hjälp av annonsering och artiklar i tidningar som ingår i Nationalbibliotekets digitala samlingar har jag försökt bilda mig ett *utifrånperspektiv* på byråns verksamhet. En eventuell profilering har exempelvis undersökts med utgångspunkt i byråns marknadsföring. Även domstolsnotiser har beaktats. Vid användning av digitala källor, där sökningen ofta sker med hjälp av

²³ Åland 8.9.1984 nr 137, s. 12

²⁴ *Tosh*, s. 115. Min övers., urspr. ”*unwitting testimony*”

²⁵ Citerad av *Tosh*, s. 78. Min övers., urspr. ”*the evidence of witnesses in spite of themselves*”

²⁶ *Kekkonen*, s. 145

²⁷ *Kalela*, s. 172–174

²⁸ ÅLa Arkiv för ordningsrätten i Mariehamn B 415:3 Ba 2. Handelsregister 1896–1942.

nyckelord, är det naturligtvis viktigt att efter bästa förmåga notera den kontext i vilken sökningsträffarna uppenbarar sig.²⁹ Även kalender- och studentmatrikeluppgifter har nyttjats. För att rekonstruera bakgrunden och den kontext i vilken Ålands juridiska byrå tillkom och var verksam, har jag också använt mig av olika slags forskningslitteratur.

I detta sammanhang bör nämnas det faktum att vicehäradshövding Jansson var personligen bekant med upphovsmännen till två viktiga kompletterande källor: För det första *Julius Sundblom*, redaktör för tidningen *Åland*, som lästes i de flesta åländska hushåll redan kring sekelskiftet 1900.³⁰ Åland var inte stort, och Mariehamns borgerskap var ännu mindre, och såväl korrespondens i Ålands juridiska byrås arkiv som gemensamma samhällsengagemang talar för att VH Jansson och Sundblom kände varandra. I åländsk historielitteratur har dokumenterats att Sundbloms personliga uppfattningar i hög grad präglade innehållet i *Åland*.³¹ Tidningsarkivet utgör dock en central informationskälla i fråga om Ålands förflutna, och har nyttjats i detta arbete. För det andra var fil.mag. *Walter Sjöblom*, författare till ”Mariehamns stads historia 1861–1911” i två delar, en vän till vicehäradshövding Jansson. Av arkivhandlingarna framgår att *Sjöblom* hade vissa svårigheter med skulder, och VH Jansson bistod honom med rättslig hjälp. Det är inte givet att detta påverkade hur VH Jansson skildrades i *Sjöbloms* senare verk, men den personliga anknytningen bör beaktas vid utvärdering av narrativet. Samtidigt har inga motnarrativ påträffats, som skulle utmana den förvisso mycket positiva skildringen.

1.4 Metod

I rättshistorisk forskning är det fråga om analys av rättsliga fenomen med hjälp av historisk forskningsmetod: Problemformuleringen gäller rättsliga teman, men de besvaras med hjälp av historievetenskapens verktyg.³² Enligt *Kalela* är historieforskningens uppgift att ”pröva om de påståenden som framförts om sambanden mellan historiska fenomen är hållbara.”³³ Med andra ord studeras samband mellan historiska utvecklingar, och det rättsliga fenomen som är föremål för forskningen granskas i sina historiska, samhälleliga och sociala kontexter.³⁴ Rättshistorisk forskning ska såväl *beskriva* som *förklara* rättsliga utvecklingar.³⁵ I detta sammanhang avses inte enbart lagstiftningsreformer eller utvecklingar inom domstolsväsendet, utan det rättsliga

²⁹ *Tosh*, s. 120–121

³⁰ *Kuvaja* 2008b, s. 420–421

³¹ *Kuvaja* 2008b, s. 421; *Kuvaja* 2008d, s. 553; *Nordman*, s. 299

³² *Kekkonen*, s. 131–132

³³ *Kalela*, s. 28. Min övers.

³⁴ *Kekkonen*, s. 136–137

³⁵ *Mahkonen*, s. 143

livet i vidare bemärkelse, inbegripet advokatväsendet och den juridiska verksamhetens olika ansikten. Enligt *Kekkonen* är forskarens uppdrag att ta ställning till vilka faktorer som förklarar en rättslig förändring, och också jämföra de olika faktorernas inverkan.³⁶ Forskaren bedömer huruvida en viss källa kan besvara en rättshistorisk fråga, och väger källor av olika typ, omfattning och kvalitet emot varandra.³⁷

Kvantitativ analys har tillämpats vid kartläggningen av den information om byråns verksamhet som framgår av arkivhandlingar, och i den mån det varit ändamålsenligt har diagram och tabeller inkluderats i arbetet. Eftersom merparten av materialet dock utgörs av brevväxling, avskrifter av domar och protokoll, och olika utkast till handlingar, och eftersom det är omöjligt att avgöra hur mycket av de ursprungliga handlingarna som fattas eller har gått förlorade, lämpar sig källmaterialet dock bäst för kvalitativ analys.³⁸

Eftersom Ålands juridiska byrås arkiv tycks vara en hittills outnyttjad källa inom rättshistorisk forskning, och då byråns historia inte tidigare blivit föremål för närmare granskning, har källmaterialet i stor utsträckning fått utvisa arbetets riktning. Det är inte meningsfullt att ställa förutbestämda frågor till ett utforskat material, som det kanske inte kan ge svar på. *Kalela* har dock anmärkt att källorna i sig är stumma, och att det är forskaren som omvandlar valda bitar av det förflutna till historia genom att ta upp dem i historieskrivningen – det är därför viktigt att forskaren definierar för sig själv vad man menar med ”historia”.³⁹ Det verkar idag vara passé att karakterisera historien som ”livets läromästare”, eller att förfäktat upplysningens historiesyn som en ständigt framåtskridande utveckling från barbari och vidskepelse till civilisation och förfining.⁴⁰ Även *Leopold von Rankes* strävan att ”visa hur tingen verkligen var”⁴¹ tycks allt mer få väja för en postmodern syn på historieforskningen: Enligt detta synsätt är det omöjligt för forskaren att framställa en objektivt sanningsenlig återgivning av historien, eftersom hon är stöpt i sin egen tids kulturella, moraliska och filosofiska tolkningsmodeller, och kan inte bedriva forskningen utan att styras av sin tids paradigmer.⁴² Enligt detta förmenande leder även uppriktiga försök att återge det förflutna ”såsom det verkligen var” till att dörren lämnas öppen för

³⁶ *Kekkonen*, s. 141

³⁷ *Kalela*, s. 96; *Tosh*, s. 113

³⁸ Arkivet innehåller exempelvis inte några handlingar från tiden efter år 1925, trots att Ålands juridiska byrå baserat på tidningsnotiser tycks varit aktiv (eller åtminstone inte nedlagd) ännu under 1950-talet.

³⁹ *Kalela*, s. 47, 95, 171

⁴⁰ Cicero, *De Oratore*, II 9. 36; *Tosh*, s. 18

⁴¹ *Tosh*, s. 7; *Kalela*, s. 50. Bägge citerar Leopold von Ranke, *Histories of the Latin and German Nations from 1494 to 1514*, i engelsk respektive finsk översättning.

⁴² *Kalela*, s. 56

anakronismer.⁴³ I synnerhet när forskarens egen kultur och forskningsobjektets kultur är närliggande språkligt, geografiskt eller tidsmässigt, har *Kalela* varnat för risken att forskaren gör antaganden om paralleller mellan nutid och dåtid.⁴⁴ Hans uppfattning är att det inte är meningsfullt att tala om historisk sanning som någonting universellt giltigt, som ”upptäcks” av forskaren, utan historieskrivningen kan som bäst uppnå en rekonstruktion som är *möjlig* och *rättvis*.⁴⁵ Forskningsprocessens produkt blir därmed ett slags simulacrum – en återgivning utan original.

Rättshistoriker *Wilfrid Prest* har dock ansett att målet måste vara en sanningsenlig skildring av det förflutna, även om det skulle vara ett ouppnåeligt ideal, för alternativet är relativistisk nihilism.⁴⁶ Det är möjligt att forskaren inte helt och fullt kan överkomma sin tids kultur och anda, men värdet av ”empatiskt resonerande” bör inte heller underskattas: Även om moderna intressen påverkar frågorna vi ställer till det förflutna, behöver de inte avgöra vilka svar vi får.⁴⁷ Samtidigt är historieforskningen en process av sökande, och när som helst kan ännu oupptäckta källor kasta nytt ljus på vad vi tror idag – i den meningen är inga svar slutgiltiga.⁴⁸

1.5 Avgränsning och centrala begrepp

Geografiskt har forskningsuppdraget avgränsats till Mariehamn och Åland, och kan närmast beskrivas som *lokalhistoriskt*.⁴⁹ Dock kan inget samhälle granskas i isolering, och såväl advokatväsendets historia som centrala utvecklingar i det finska samhället har diskuterats; utvecklingen i Sverige har berörts kursoriskt, närmast till följd av den historiska samhörigheten med Finland. I syfte att kontrastera advokatbyråns etablering i Mariehamn på ett mer nyanserat sätt har byråernas tillkomst i ett antal finska städer, också grundade kring 1800-talets mitt, undersökts – men den åländska utvecklingen har förblivit i blickfånget. Till de delar arbetet behandlat Julius E. Janssons liv och person, är det naturligt att de platser där han vid olika tidpunkter befann sig har omnämnts.

Den *kronologiska* avgränsningen har bestämts med utgångspunkt i den primära källan, Ålands juridiska byrås arkiv. Trots att tidningsnotiser och -annonser tyder på att byrån var aktiv ännu under 1950-talet, är de senaste handlingar som ingår i arkivet från 1925.⁵⁰ Den stora merparten

⁴³ *Kalela*, s. 83–84, 88

⁴⁴ *Idem*, s. 105

⁴⁵ *Kalela*, s. 84–86, 108–109, 156, 217

⁴⁶ *Prest*, s. 210

⁴⁷ *Prest*, s. 210; *Tosh*, s. 42

⁴⁸ *Kalela*, s. 239; *Baker*, s. 16–17

⁴⁹ *Tosh*, s. 70

⁵⁰ Åland 27.1.1977 nr 10, s. 6

av materialet härrör från vicehäradshövding Janssons arbetsår kring sekelskiftet 1900, och hans tid som byråns innehavare 1903–09. År 1909 överläts byrån till *Carl Björkman* (1873–1948), och senare till *Axel Kuffschinoff* (1896–1977). Från VH Björkmans tid finns ett förhållandevis litet antal handlingar, och de flesta som undertecknats av Björkman själv tycks utgöra korrespondens till VH Jansson. Från Kuffschinoffs tid innehåller arkivet inga handlingar. Arbetets kronologiska kärnområde avgränsats till 1903–09, således den tid då byrån etablerades och drevs av VH Jansson. VH Janssons bakgrund och yrkesverksamhet innan advokatbyråns grundande har dock berörts, och i kontextualiseringssyfte har Ålands och Mariehamns historia berörts från och med 1860- och 70-talen. Advokatväsendets historik har mycket översiktligt behandlats från och med 1600-talet.

Tematiskt avgränsas arbetet huvudsakligen till *advokatprofessionen* och *juridisk verksamhet* i vidare mening. Samhällsfenomen som ansluter sig till det orsakssammanhang i vilket advokatbyrån etablerades har återgivits i förklarande syfte – men det är den juridiska verksamheten som utgör arbetets tematiska kärnområde.

Idag avses med benämningen *advokat* en skyddad titel som regleras i lagen om advokater, och som får användas av jurister som avlagt advokatexamen och godkänts som medlemmar i Finlands Advokatförbund.⁵¹ Advokatförbundets roll inom den moderna advokatprofessionens utformning faller dock utanför arbetets kronologiska avgränsning, då Finlands Advokatförbund bildades först år 1919, och lagen om advokater tillkom ännu senare.⁵² Under den tidsperiod som behandlas var advokattiteln inte lika snävt definierad som idag, och användes av jurister redan innan förbundets bildande.⁵³ Således har jag intresserat mig för alla slags professionella jurister och sakkörare, och betraktat grundandet av Ålands juridiska byrå som etableringen av den första advokatbyrån på Åland, oavsett byråns namn. Jag har intresserat mig för verksamhet som innebär rådgivning i rättsliga frågor, biträdande av klienter i rättsliga processer, upprättande av juridiska handlingar, och eventuella andra uppgifter som var typiska för sakköraryrket under den relevanta tidsperioden. Jag har också använt mig av begreppen *juridisk verksamhet*, *advokatverksamhet*, *sakkörarverksamhet* och *advokatur* utan strikt åtskillnad.⁵⁴

⁵¹ Finlands Advokatförbund, ”*Juristterminologi*”.

⁵² Finlands Advokatförbund, ”*Våra uppgifter*”; Lagen om advokater (496/1958) trädde i kraft den 1 juli 1959.

⁵³ Advokatförbundet i Finland grundades 1919, Advokatsamfundet i Sverige redan 1887. Se Finlands Advokatförbunds hemsida, ”*Våra uppgifter*”; Sveriges advokatsamfunds hemsida, ”*Om samfundet*”.

⁵⁴ Därmed har jag inte anammat *Modéers* åtskillnad mellan advokater och sakkörare, utan termerna har använts mer eller mindre synonymt, med undantag för de sammanhang där den numera skyddade advokattiteln i modern

Jag har inte begränsat mig till en makrostrukturell skildring, utan arbetet har fått *biografiska* inslag genom de avsnitt som tillägnats byråns grundare, vicehäradshövding Jansson. I kapitel 6, som i korthet behandlar VH Janssons sista år och eftermäle, har berörts vissa uppdrag och engagemang bortom advokatverksamheten. Detta avsteg från avhandlingens tematiska kärnområde har motiverats med VH Janssons centrala roll i den rättsliga utveckling som studerats, och behovet av att förmedla en återgivning som är både rättvis och så sanningsenlig som möjligt. I arkivhandlingarna och tidningsskriverierna framträder också en tämligen anmärkningsvärd person, som levde och verkade i en tämligen anmärkningsvärd tid.

I arbetet har Julius E. Jansson benämnts *Julius E. Jansson*, *J. E. Jansson*, eller aktuell titel (vicehäradshövding/VH eller hovrättsauskultant/HA) i kombination med efternamn, t.ex. VH Jansson – men *inte* Julius Jansson. Arkivmaterialet visar att han aldrig skrev sitt namn utan mellaninitial.

mening åsyftas, se *Modér* 2009, s. 213. ”Advokatur” är troligen ett något gammalmodigt begrepp, men händigt likväl. Tidvis stavas det ”advokatyrr”, men stavning som är god nog för K. G. Ehrström är god nog för mig.

2 Advokatväsendets tidiga skeden i Finland, Sverige och på Åland

2.1 Advokaten och advokatbyrå: En kort historik

Ålands juridiska byrå grundades i Mariehamn år 1903 av vicehäradshövding *Julius Emerik Jansson* (1870–1910), bördig från Jomala socken på den åländska landsbygden.⁵⁵ VH Jansson var 32 år vid tiden för advokatbyråns tillkomst, och hade redan under några års tid etablerat sig som en skicklig jurist och en person med ett varmt engagemang i den åländska samhällsutvecklingen. Både på Åland och i fasta Finland uppmärksammades det faktum, att en advokatbyrå, ”den första i sitt slag på hela Åland”, hade öppnat sina dörrar i Mariehamn.⁵⁶

Emellertid hade det i både Finland och Sverige redan i ett halvt sekel funnits jurist- och advokatbyråer. Behovet av rättslig hjälp har funnits i varje rättskultur, oavsett hur rättegångsombudets roll har sett ut, enligt lag eller i praktik.⁵⁷ Rätten att anlita ett rättegångsombud eller -biträde har dock ingalunda varit en historisk självklarhet, och under medeltiden kunde huvudmannen vanligen bara låta sig företrädas i rättegång av någon annan om han exempelvis hade lagliga hinder att närvara.⁵⁸ 1300- och 1400-talens stads- och landslagar innehöll inte bestämmelser om rättegångsombud i egentlig mening, men viss reglering om ställföreträdarskap fanns: Enligt rättshistoriker *Göran Inger* måste kvinnor (med vissa undantag för änkor), omyndiga män, trälar och sinnessjuka personer enligt medeltida regler om processabilitet företrädas av en husbonde eller en förmyndare.⁵⁹ *Heikki Pihlajamäki* har även berättat om hur åländska bönder inte sällan företräddes av släktingar vid Stockholms rådhusrätt, om de själv var förhindrade att närvara.⁶⁰

Advokatbyråer började bildas kring 1800-talets mitt i de större städerna. I flera av dessa städer fanns hovrätterna, med anor ända till 1600-talet, som tog emot auskultanter och utövade inflytande över advokatkårens utveckling genom såväl praxis som skriftliga föreskrifter.⁶¹ *Pia Letto-Vanamos* forskning har visat hur en advokatkår började konsolideras för första gången i Sve-

⁵⁵ Åland 5.9.1903 nr 84, s. 1; SM 1853–99: Jansson, J. E.

⁵⁶ Åland 8.9.1903 nr 85, s. 2; HBL 12.9.1903 nr 244, s. 5.

⁵⁷ *Lund*, s. 9

⁵⁸ *Lund*, s. 9; *Letto-Vanamo* 1989, s. 30

⁵⁹ *Inger* 1983, s. 57–58

⁶⁰ *Pihlajamäki*, s. 41; Enligt Östgöotalagen kunde en utlänning eller fjärran boende uppträda genom ställföreträdare i tvistemål, se *Inger* 1983, s. 58.

⁶¹ *Letto-Vanamo* 1989, s. 23; *Nousiainen*, s. 325–326

rige-Finland redan under 1600-talet, då Svea hovrätt grundades 1614 och började utge förordningar för att reglera hovrättsförfarandet.⁶² Bruket av rättegångsfullmäktig godkändes för första gången formellt i 1615 års rättegångsprocess för Svea hovrätt.⁶³ Också benämningarna ”advocat” och ”procurator” användes för första gången avseende professionellt skötande av rättegångsuppdrag, och dessa skulle enligt processen svära en särskild ed och presentera en skriftlig rättegångsfullmakt.⁶⁴ Lagkunskaper förutsattes inte, men den som misskötte sitt advokatuppdrag kunde disciplineras.⁶⁵ Domstolen ville försäkra sig om att rättegångsombuden var kvalificerade, och försökte genom regleringen ”skilja agnarna från vetet”: Ombuden skulle därför besitta moraliska, intellektuella och verbala kvaliteter, och vissa kunskaper om rättsprocessen.⁶⁶ Föreskrifterna tillämpades troligen även vid Åbo hovrätt, som grundats 1623.⁶⁷

Under hela 1600-talet präglades advokatväsendets utveckling av hovrätternas strävanden att kontrollera och kvalificera vilka som tilläts föra talan vid rättegång.⁶⁸ De utfärdade föreskrifterna var inte bindande, och kringgicks i praktiken, i synnerhet där det rådde brist på kompetenta sakförare, men hovrättens praxis sipprade dock ner till städernas underrätter.⁶⁹ Initiativ till formell reglering rörande rättegångsombudens kompetens stötte på motstånd, i synnerhet från adeln och allmogen.⁷⁰ Efter 1734 års lagreform upplöstes också den ordning som tillskapats genom hovrättsförordningarna: Var och en som kunde förstå sakfrågan och som fått huvudmannens förtroende fick framträda som rättegångsombud.⁷¹ I den nya rättegångsbalken stadgades att ombuden skulle vara ”oberychtade, ärlige, redelige och förståndige män” – lagfarenhet förutsattes inte.⁷² Det fanns helt enkelt inte tillräckligt många rättslärdade advokater att tillgå. Samtidigt anlätades advokater allt oftare, för olika slags uppdrag och från mycket varierade bakgrunder.⁷³

⁶² *Letto-Vanamo* 1989, s. 37; *Nousiainen*, s. 321; *Raevuori* 1968, s. 1

⁶³ *Letto-Vanamo* 1989, s. 10–11; *Bomgren*, s. 25–26; *Raevuori* 1968, s. 1–2. Kongl. Maj:ts til Sverige Rättegångs Process, som achtas skal uthi Hans Kongl. Maj:ts konungslike Hoffrätt sampt een Underrättelse huruledes the afsagde Domar ordentligen skole exequeras, 23.6.1615.

⁶⁴ *Letto-Vanamo* 1989, s. 11–12, 33–34, 36; *Raevuori* 1947, s. 103–104; *Bomgren*, s. 25–26; *Pihlajamäki*, s. 54

⁶⁵ *Inger* 1968, s. 474; *Letto-Vanamo* 1989, s. 10, 12–13, 15–16; *Bomgren*, s. 26–27; *Raevuori* 1968, s. 3

⁶⁶ *Letto-Vanamo* 1989, s. 12–15; *Inger* 1968, s. 474; *Hassler*, s. 81–83; *Raevuori* 1968, s. 2–3; *Bomgren*, s. 29

⁶⁷ *Letto-Vanamo* 1989, s. 19, 39; *Raevuori* 1968, s. 4

⁶⁸ *Inger* 1968, s. 475; *Raevuori* 1968, s. 3; *Pihlajamäki*, s. 56. T.ex. 1656 års rättegångsordinantia från Svea hovrätt föreskrev att den som ville uppträda i rättegång måste söka hovrättens auktorisering och presentera sitt *testimonium*, kvalifikationsbevis, till stöd för sin anhållan. Se *Letto-Vanamo* 1989, s. 10, 16–17, 40

⁶⁹ *Letto-Vanamo* 1989, s. 19, 21–24, 71; *Hassler*, s. 90–91; *Bomgren*, s. 32

⁷⁰ *Letto-Vanamo* 1989, s. 98, 122–123, 126; *Bomgren*, s. 29, 52–55; *Pihlajamäki*, s. 55–57; *Raevuori* 1968, s. 11

⁷¹ *Inger* 1968, s. 475; *Letto-Vanamo* 1989, s. 28, 304–305; *Raevuori* 1968, s. 12–13; *Pihlajamäki*, s. 61

⁷² *Modéer* 2009, s. 161; *Hassler*, s. 147–166; Sweriges Rikes Lag, 1734. Rättegångs Balk XV Cap. 2 §.

⁷³ *Bomgren*, s. 63, 70

I Sverige hade redan vid 1800-talets början inletts en period av omfattande rättsreformer, inspirerade av de liberala vindar som svepte över hela Europa.⁷⁴ I västvärlden utvecklades synen på rättsväsendet och juristens roll i riktning mot demokratisering och moderna rättsprinciper, vilket förutsatte en oberoende och skicklig advokatkår som värnade klienternas rätt.⁷⁵ Till de tidiga svenska advokatbyråerna hör *D:r Philip Lemans Advokatbyrå*, ursprungligen grundad av Aron Philipson (1826–1881) år 1849 i Göteborg, och *Setterwalls Advokatbyrå* i Stockholm, som härleder sin historia till år 1878, då den fyra år tidigare grundade ”Advokatföreningen, Juridisk Affärsbyrå” övertogs av juristerna *Nils Setterwall* och *Oscar von Koch*.⁷⁶ Också *Advokatfirman Upsala Juridiska Byrå* gör anspråk på att vara Sveriges äldsta advokatbyrå: Etableringsåret 1853 lär framgå av byråns tidiga räkenskaper.⁷⁷

De finländska advokatbyråernas tillkomst och utveckling under 1800-talet har kartlagts av *Robin Sepponen*. Han har förlagt de första finska advokatbyråernas etablering till tidsperioden 1855–1879, och visat hur utvecklingen hängde ihop med den näringsrättsliga liberaliseringen i Ryssland och storfurstendömet Finland under kejsare Alexander II:s (1818–1881) regeringstid.⁷⁸ I Finland sporrades reformerna då lantdagen återigen började sammanträda år 1863, efter den över femtio år långa sk. ”statsnatten”.⁷⁹ Reformerna medförde avskaffande av skråväsendet, handelsprivilegierna och sjöfartsmonopolet till förmån för näringsfriheten, som infördes år 1879.⁸⁰ Redan på 1820-talet hade näringsfrihet beviljats av Alexander I (1777–1825) för städer grundade år 1809 och därefter, men i övrigt hade den lagstiftning som byggde på 1720-talets skråordning förblivit i kraft fram till reformperioden.⁸¹

Kevät Nousiainen har dock belyst reformernas begränsade, *ekonomisk-rättsliga* natur: De medförde förvisso frigörelse på näringens och handelns område, och den moderna rättsstaten har också kännetecknats av näringsfrihet, rationalisering av rättsliga processer, och av institutioner

⁷⁴ *Pihlajamäki*, s. 126; *Nousiainen*, s. 409–410

⁷⁵ *Pihlajamäki*, s. 76, 85; *Bomgren*, s. 74

⁷⁶ Kvarntorp Kamilla, ”Torsten Leman - 50 år som advokat. Han är fjärde generationens advokat.” *Advokaten*, nr 5, 2022; Svensson, Anders, ”Aron Philipson.” *Det Gamla Göteborg*, 2024; Setterwalls, ”*Landets äldsta advokatbyrå!*” *Setterwalls Advokatbyrå Ab*, 2010. Arkiverad, Wayback Machine.

⁷⁷ Advokatfirman Upsala Juridiska Byrås, ”*Byråns historia*.” Advokatfirman Upsala Juridiska Byrå, 2018.

⁷⁸ *Sepponen*, s. 50, 83–85; *Pihlajamäki*, s. 126–127; *Sallila*, s. 205–206

⁷⁹ *Pihlajamäki*, s. 126; *Sallila*, s. 4–5, 203–204

⁸⁰ *Hårdstedt*, s. 319; *Sepponen*, s. 50; *Pihlajamäki*, s. 126–127; *Sallila*, s. 206

⁸¹ *Ehrström E.*, s. 507, 531. Kejsarlig förordning om näringarna gifven den 31 mars år 1879.

som är karakteristiska för kapitalistiska system, men tillika syftade de i första hand till utvecklingen av en marknadsekonomi. *Politisk* liberalisering under det ryska styret var en annan sak, och den liberala rörelsens etablering i 1800-talets Finland var en långsam process.⁸²

Närings- och handelsfriheten föranledde en period av ekonomiskt uppsving och aktivering av affärlivet under 1800-talets andra hälft, med en tilltagande finsk trävaruexport. Den ekonomiska tillväxten ledde tillsammans med reformer på flera handels- och privaträttsliga områden, såsom växelrättens modernisering och förnyelsen av lagar gällande utmätning och konkursförfarande, till en större efterfrågan på juridiska tjänster.⁸³ Industrialisering och teknologiska innovationer ledde till förändringar i levnadssätt och nya inslag i vardagen, vilket skapade behov av juridiska lösningar och medförde nya slags uppgifter för advokaterna.⁸⁴ Den ökade ekonomiska aktiviteten gav också upphov till ökade antal rättstvister, och därmed efterfrågan på rättegångsombud.⁸⁵ Advokatbyråerna tillkom under 1800-talets senare hälft som ett gensvar på civilsamhällets behov av sakkunniga som kunde säkra smidig omsättning, bevaka klienternas intressen, och bistå dem i myndighetskontakter.⁸⁶ Under 1890-talets högkonjunktur ökade advokatbyråerna i antal, och vid århundradets slut fanns det trettio verksamma byråer i Helsingfors.⁸⁷ Bland de tidigaste, fortsättningsvis aktiva advokatbyråerna i Finland kan nämnas *Castrén & Snellman*, etablerad 1888, och *Dittmar & Indrenius*, grundad 1899.⁸⁸

Med tiden förändrades byråernas struktur, från enmansfirmor till större byråer med jurister, biträden och sekreterare, och byråernas verksamhetsfält blev allt mer varierande.⁸⁹ Vid Helsingfors rådstuvurätt blev det allt vanligare att i protokollen anteckna namnet på en juridisk byrå vid sidan av ombudets namn.⁹⁰ Så småningom tillkom advokatbyråer även i andra städer än de största affärsmetropolerna.⁹¹ Vid tiden för grundandet av Ålands juridiska byrå hade således advokatbyråerna fått spridning under flera årtionden, och advokatverksamheten utvecklades så småningom från ett fritt yrke i riktning mot en etablerad profession.

⁸² *Nousiainen*, s. 453; *Sallila*, s. 207–208

⁸³ *Sepponen*, s. 83; *Pihlajamäki*, s. 127; *Nousiainen*, s. 484

⁸⁴ *Modéer* 2009, s. 95

⁸⁵ *Korpiola*, s. 297

⁸⁶ *Sepponen*, s. 85; *Pihlajamäki*, s. 84–85

⁸⁷ *Sepponen*, s. 86; *Pihlajamäki*, s. 160

⁸⁸ *Pihlajamäki*, s. 106, 142; *Raevuori* 1968, s. 27

⁸⁹ *Pihlajamäki*, s. 106, 161; *Raevuori* 1968, s. 33

⁹⁰ *Pihlajamäki*, s. 106

⁹¹ *Sepponen*, s. 87

2.2 Vem förde sak? Bisyslare, bokförare och brännvinsadvokater, ca 1840–1900

2.2.1 1800-talets mitt: Tjänstemän, klockare och andra ombud *ad hoc*

Så länge rättsprocessen var förhållandevis enkel ansåg medborgarna sig kunna sköta merparten av sina rättssaker själv – tillgången till rättslig hjälp var liten i det finska civilsamhället vid 1800-talets början, men det var också efterfrågan.⁹² Enligt *Pihlajamäki* fanns vid ryska tidens inledande något tiotal utbildade jurister i Finland, de flesta vid ämbetsverken, och ännu på 1820-talet fanns det ingen egentlig advokatkår, utan sakföraruppgifterna utgjorde ofta en bisyssla vid sidan av någon annan, primär karriär.⁹³ Under 1840-talet utgjorde advokatverksamheten fortsättningsvis inte en realistisk huvudsaklig inkomstkälla ens i de större städerna.⁹⁴

Innan folkskolornas etablering förde med sig allmän läs- och skrivkunnighet var det vanligt att människor sökte hjälp med juridiska problem och myndighetsärenden hos skrivkunniga personer, ofta hos församlingarna. Historiker *Christer Kuvaja* har exempelvis berättat om *Johan Petter Markström*, som år 1842 efterträdde sin far som klockare i Hammarlands församling på Åland.⁹⁵ Han blev församlingens organist år 1857, hade hand om församlingens barnundervisning, och ombesörjde kommunala förtroendeuppdrag.⁹⁶ På grund av hans engagemang framförde församlingen år 1862 till ärkebiskopen i Åbo en anhållan om en särskild belöning för Markström, där man nämnde att han brukade bistå allmogen ”med förrättande af auctioner, bouppteckningar arfskiften, författande af testamenten och öfriga skriftliga uppsatser.”⁹⁷

Ofta vände man sig till lokala tjänstemän: Enligt *Bomgren* var det vanligt ända sedan 1700-talet att adeln anlätade t. ex. assessorer och hovkamrerare, medan allmogen ofta biträdades av t.ex. landskanslisterna och länsmän.⁹⁸ Författaren *Walter Sjöblom* har i sina verk om Mariehamns stads historia berättat om *Florentin D. Scheffer* (1823–83), som i samband med stadens grundande år 1861 utsågs till Mariehamns första ordningsman.⁹⁹ Ordningensmannens uppdrag var att bevaka den allmänna ordningen, fungera som ordningsrättens ordförande, och stod direkt underordnad

⁹² *Pihlajamäki*, s. 87

⁹³ *Pihlajamäki*, s. 88, 94; *Konttinen*, s. 221-225

⁹⁴ *Pihlajamäki*, s. 97

⁹⁵ *Kuvaja* 2008a, s. 86

⁹⁶ *Idem*, s. 86–87

⁹⁷ *Kuvaja* 2008a, s. 86–87; hänv. till sockenstämmoprotokoll från Hammarland 4.5.1862 § I

⁹⁸ *Bomgren*, s. 70

⁹⁹ *Kuvaja* 2008a, s. 116; *Sjöblom* 1934, s. 8, 10

länets guvernör.¹⁰⁰ När bönderna hade klagomål att anföra till guvernören, föll det inte sällan på ordningsman Scheffer att ombesörja ärendets skriftliga framställning.¹⁰¹ Klagomålen kunde gälla exempelvis att postiljonerna, som fraktade post från Mariehamn, betalat för låga skjutsarvoden till hållkarlarna.¹⁰²

2.2.2 Advokatbyråernas annonsering i tidningen *Åland*, 1892–1903

I tidningen *Åland* marknadsförde kring sekelskiftet 1900 flera advokater och andra personer juridiska tjänster till allmänheten. De flesta var baserade i de större finska städerna, Åbo och Helsingfors. De förbättrade rese- och kommunikationsförbindelserna underlättade för fastländska företag och yrkespersoner att tillhandahålla tjänster på Åland: Regelbunden passagerartrafik till Sverige även vintertid möjliggjordes efter att Finland anskaffat sin första isbrytare *Murtaja* år 1890.¹⁰³ Den första telegrafförbindelsen till finska fastlandet etablerades 1876, och påföljande år även till Sverige.¹⁰⁴ Efter tidningen *Ålands* grundande 1891 kunde fastländska företag och yrkesutövare nå den åländska befolkningen direkt med sin marknadsföring.¹⁰⁵

Redan 1892 publicerades en annons från *J. A. Törnroos Kommissionskontor* i Helsingfors, som skötte kommissioner och inkasseringar ”fermt och billigt.”¹⁰⁶ En annan tidig annonsör, med början år 1894, var hovrättsassessor *Ernst Engdahl* (1836–1924) från Helsingfors, som ombesörjde ”juridiska och andra uppdrag”.¹⁰⁷ Såsom tidigare häradshövding på Åland torde Engdahl haft en etablerad anknytning till orten.¹⁰⁸ Reklam för juridiska tjänster tycks inte varit särdeles vanligt fram till år 1896 och 1897, då annonsernas antal ökade.¹⁰⁹ Tidningen var nyligen grundad, och det kan ha tagit några år för den att etablera sig och uppmärksammas på fastlandet.

En del annonsörer vistades på Åland tillfälligt: Hovrättsauskultant *Hjalmar Furuhjelm* (1869–1942) från Helsingfors träffades enligt 1896 års annonsering i Jomala gård.¹¹⁰ I mars 1898 fick

¹⁰⁰ *Kuvaja* 2008a, s. 116

¹⁰¹ *Sjöblom* 1934, s. 8, 10

¹⁰² *Idem*, s. 8

¹⁰³ *Kaukiainen* 1991, s. 183; *Kuvaja* 2008b, s. 396, 399

¹⁰⁴ *Kuvaja* 2008b, s. 416–417. Telefonen kom år 1887, men det skulle dröja till 1928 innan telefonlinje etablerades från Åland till Finland och Sverige, se *Kuvaja* 2008b, s. 417–419 och *Tudeer* 1993, s. 42.

¹⁰⁵ *Kuvaja* 2008b, s. 419–420

¹⁰⁶ Åland 8.4.1892 no 28, s. 1

¹⁰⁷ Fr.o.m. Åland 22.12.1894 nr 102, s. 1

¹⁰⁸ SM 1853–99: Engdahl, E.

¹⁰⁹ Sökning i Nationalbibliotekets digitala samlingar efter förstasidannonser i tidningen *Åland* under perioden 1.1.1891 - 31.12.1902, dvs. fr.o.m. tidningen *Ålands* första utgåva till året innan *Ålands* juridiska byrås grundande. Söktermer: ”advokat”, ”vicehäradshövding”, ”vicehäradshövding”, ”jurist” och ”jurid*”

¹¹⁰ Fr.o.m. Åland 5.9.1896 nr 71 A, s. 2; SM 1853–99: Furuhjelm, H. J. L.

dock HA Furuhjelm domartjänst i Nagu, Korpo och Houtskärs socknars tingslag, och merparten av sitt arbetsliv tycks han spenderat som ämbetsman i Helsingfors.¹¹¹ ”Rättegångar och andra slags juridiska uppdrag” åtog sig även e. o. landskanslist *E. W. Kellander*.¹¹² Studentmatriklarna innehåller inga uppgifter om Kellander, vilket kan bero på att han antingen saknade formell utbildning, eller hade fått en examen i något annat land. Under år 1897 tycks Kellander hållit till i Jomala by, men hade vid år 1900 flyttat till Salo.¹¹³ Under våren 1897 marknadsförde VH *Gabriel Lagus* (1861–1936) från Uleåborg juridiska tjänster i *Åland*.¹¹⁴ Med början i april 1896 fungerade han som t.f. häradshövding i Ålands domsaga, och erbjöd samtidigt sakförartjänster till privatpersoner, men på sommaren 1897 erhöll han utnämning till magistratssekreterare i hemstaden Uleåborg, och lämnade Mariehamn.¹¹⁵

Att advokatverksamhet utövades som en bisyssla av ämbetsmän och aspirerande domare var inte unikt för Åland. Antalet domar- och myndighetstjänster som kunde inbringa en stadig inkomst var begränsat i Finland, och även jurister med siktet inställt på en ämbetsmannakarriär kunde ägna sig åt advokatverksamhet tillfälligt, för att senare söka tjänster efter att ha förvärvat erfarenhet inom rättsväsendet.¹¹⁶ Enligt *Pihlajamäki* var prototypen för en jurist i det autonoma Finland inte en yrkesadvokat, utan en statlig ämbetsman.¹¹⁷ Under hela seklet var majoriteten ledamöter av Finlands senat utbildade jurister, och den finska juristens status vilade också under 1800-talets första hälft på anknytningen till statsförvaltningen.¹¹⁸ I de flesta europeiska länder var juristerna vid denna tid bundna till förvaltningen, och inom den liberala rättspolitiska rörelsen utgjorde ”frigörelse från den ämbetsmannamässiga bojan” ett centralt tema.¹¹⁹ Den europeiska idealbilden av en modern advokat var en bildad, etiskt upplyst jurist som fungerade som *motkraft* till ämbetsmannaväldet.¹²⁰

I kontrast till ämbetsmannajuristen var sakförarens status låg, och advokatycket betraktades varken som primärt eller prestigefyllt.¹²¹ När juristmatrikeln utkom för första gången år 1879 hade ingen av de jurister som enligt protokollen fört talan i Helsingfors rådstuvurätt identifierat

¹¹¹ Västra Finland 2.3.1898 nr 18, s. 2; SM 1853–99: Furuhjelm, H. J. L.

¹¹² Åland 24.2.1897 nr 16, s. 1

¹¹³ Enligt annons i *Uusi Aura* 15.3.1900 nr 61, s. 4

¹¹⁴ Åland 20.1.1897 nr 6, s. 1; SM 1853–99: Lagus, F. G.

¹¹⁵ Åland 4.4.1896 nr 27, s. 2, 20.1.1897 nr 6, s. 1 och 30.6.1897 nr 52, s. 3.

¹¹⁶ *Raevuori* 1968, s. 24–25

¹¹⁷ *Pihlajamäki*, s. 78, 89. Min övers.

¹¹⁸ *Pihlajamäki*, s. 89–90; *Korpiola*, s. 295; *Sallila*, s. 209. Kejsrerliga Senaten för Finland var storfurstendömet högsta styrande organ under autonoma tiden, se *Sallila*, s. 200.

¹¹⁹ *Pihlajamäki*, s. 76–78. Min övers., urspr. ”asianajon vapauttamista [...] virkamiesmäisistä kahleista”

¹²⁰ *Bomgren*, s. 74

¹²¹ *Pihlajamäki*, s. 90, 98

sig som advokater.¹²² Advokattiteln var enligt *Pihlajamäki* inte heller i allmänt bruk under 1800-talets andra hälft; oftare användes ”vicehäradshövding” eller ”juris kandidat”.¹²³ Julius E. Jansson, då baserad i Åbo, annonserade i tidningen *Åland* under vintern 1902, och använde sig då av titeln ”vicehäradshövding”.¹²⁴ Den enda jurist som använde titeln ”advokat” i sin marknadsföring var Åbobaserade *A. Holmström* (1872–1926), som annonserade i *Åland* under hösten-vintern 1902.¹²⁵

Svenska byråer tycks inte marknadsfört sina tjänster på Åland under samma tid, åtminstone inte på *Ålands* annonssidor. Dock framgår av en dödsannons publicerad 27 maj 1896 att den från Sverige tillflyttade tingsnotarien *Carl Viktor Hallenberg*, avliden i Jomala, hade varit ”en mycket känd och anlita d s a k f ö r a r e p å Å l a n d . ”¹²⁶

Utöver annonssidorna kan de fastländska juristernas närvaro på Åland utläsas av domstolsnotiserna: VH Lagus har redan omnämnts ovan.¹²⁷ Vid tinget i Jomala under vintern 1897 företrädde parter i ett mål av vicehäradshövding *Georg Segerstråle* (1860–1914) och jur. utr. kand. *Jonas Castrén* (1850–1922), bägge från fastlandet.¹²⁸ Även utan en lokal advokatbyrå hade således ålänningarna tillgång till juridiska tjänster och rådgivning, men anlåtande av en fastländsk byrå torde medfört vissa merkostnader och kommunikationssvårigheter: Utan telefonlinjer till omvärlden var man beroende av postgång och telegraf, och ångbåtsförbindelserna var osäkra vintertid.¹²⁹ De s a k f ö r a r e s o m k o m t i l l Å l a n d p å g r u n d a v e t t t i l l f ä l l i g t ä m b e t s f ö r o r d n a n d e t y c k s v a n l i g e n s t a n n a t n å g r a m å n a d e r e l l e r e t t å r , o c h s e d a n å t e r v ä n t t i l l f a s t l a n d e t .

2.2.3 Brännvinsadvokater och behörighetskrav

Juridiska tjänster annonserades även av personer som inte tycks haft en högre rättsexamen, eller juridisk utbildning överhuvudtaget. En frekvent annonsör var *Georg Sergeeff Bokförings-, Räkenskaps- & Juridiska Affärsbyrå* i Helsingfors, som tog emot juridiska uppdrag ”af alla slag,

¹²² *Pihlajamäki*, s. 98

¹²³ *Pihlajamäki*, s. 106

¹²⁴ Åland 24.12.1902 nr 121, s. 1

¹²⁵ Åland 15.10.1902 nr 101, s. 1 och 24.12.1902 nr 121, s. 1; SM 1853–99: Holmström, A. A.

¹²⁶ Åland 27.5.1896 nr 42, s. 2

¹²⁷ Åland 8.11.1893 nr 89, s. 1; SM 1853–99: Lagus, F. G.

¹²⁸ Åland 1.12.1897 nr 96, s. 3; SM 1853–99: Segerstråle, G. och Castrén, J.

¹²⁹ *Kuvaja* 2008b, s. 416–419; *Tudeer* 1993, s. 42. När *Samuel Werner Forsberg* från Nådendal i februari 1894 skulle fungera som häradsrättens ordförande fick han färdas från Åbo via Hangö, Stockholm, Grisslehamn och slutligen Eckerö för att ta sig till tingsplatsen i Lemland, se Åland 21.2.1894 nr 15, s. 2.

speciellt i affärsbranschen”.¹³⁰ Sergeeff tycks dock inte varit jurist, utan handelsman och bokfö-
rare.¹³¹ Under 1904–05 annonserade *Helsingfors Notariatbyrå*, vars innehavare var f.d. notarie
Toivo Saarniaho och hans medarbetare, e. o. kopisten *Carl Blomquist*.¹³² Byrån marknadsförde
sig som en ”[a]dvokat-, inkasso-, fastighets- och låneförmedlingsbyrå”, som erbjöd kostnadsfri
muntlig rådgivning för ”bevisligen obemedlade”.¹³³ Varken Saarniaho eller Blomquist återfinns
i studentmatriklarna, och det är oklart vilka deras formella kvalifikationer var.

Under 1700- och 1800-talen hade sakföraryrket förblivit i praktiken oreglerat, och ännu vid
1900-talets början fanns inga hinder för en person utan utbildning att marknadsföra sig som
advokat. Enligt *Bomgren* hade näringsfriheten möjliggjort sk. ”fria yrken”; oreglerade yrken
som inte förutsatte särskild behörighet, inbegripet advokatycket.¹³⁴ Utvecklingen hade resulterat
i en advokatkår av allt mer tvivelaktig kaliber, men under lång tid förblev det politiska stödet
för reglering svagt: I synnerhet bönderna och adeln ville inte låta inskränka rätten att fritt välja
företrädare i rättegångsprocessen.¹³⁵

Närmare 1800-talets slut trädde de ideologiska tvisterna dock i bakgrunden, och diskussionerna
tog sikte på att få till stånd en process som var ”snabb, säker och billig.”¹³⁶ Problemet med sk.
”brännvinsadvokater” och odugliga sakförare ansågs alarmerande, och behovet av reglering
påtalades såväl inom juristkåren som lagstiftningsorganen. År 1884 konstaterade den svenska
sk. *Nya lagberedningen* i sitt betänkande att advokatycket blivit föremål för sådan ringaktning
att staten borde ta initiativ att inrätta ett reglerat advokatstånd om läget inte förbättrades, och en
liknande uppfattning kom till uttryck i Finland.¹³⁷ Ännu vid 1900-talets början kritiserades de

¹³⁰ Fr.o.m. Åland 10.2.1897 nr 12, s. 1

¹³¹ Inget av Sergeeffs tre alias kunde hittas i studentmatrikeln. Uppgifterna kommer från Finto, KANTO - Kansalliset toimijatiedot: ”*Sergeeff, Georg, 1839–1909*”. Även nämnd i *Rättsfall 12*, JFT 1883 nr 1, s. 354.

¹³² Fr.o.m. Åland 23.8.1904 nr 80, s. 1

¹³³ Ibid.

¹³⁴ *Bomgren*, s. 104–105

¹³⁵ I Sverige hade redan år 1809 en riksdagsmotion, som skulle fastslagit kompetenskrav för rättegångsombud, fallit till följd av böndernas motstånd, och 1823 försökte man upphäva alla efter 1734 utfärdade förordningar som ”syftade till att hindra sakägarens fria val av rättegångsombud”, se *Bomgren*, s. 75, 78–81

¹³⁶ *Bomgren*, s. 74

¹³⁷ *Modéer* 2009, s. 161; *Pihlajamäki*, s. 130; *Bomgren*, s. 103, 105–106, citerar *Nya Lagberedningens betänkande ang. rättegångsväsendets ombildning*, 1884: ”Vad underrätterna angår äro städerna domstolar och särskilt huvudstaden mer än tillbörligt hemsökta av ett antal sk sakförare av underhålligt beskaffenhet såväl i moraliskt som juridiskt hänseende [...] som med en betecknande benämning kallas brännvinsadvokater.” I Finland skrev prof. *K. G. Ehrström* (1822 - 86) år 1871: ”[A]dvokaturen i synnerhet på landet, men äfven i de mindre städerna, till stor del är i händerna på okunnige, eller åtminstone icke-lagfarne personer, bland hvilka icke heller saknas personer af tvetydlig moralitet.” Se *Ehrström, K. G.*, s. 67

finska underrätternas ombud av den sk. Wredekommittén i ett omfattande betänkande: Rättegångsombuden ansågs ofta sakna både juridisk utbildning och moralisk kvalitet.¹³⁸ Under hela århundradet saknades alltså förutsättningar för att slå fast formella behörighetskrav för advokater: De utbildade juristerna var för få, i synnerhet utanför de större städerna, och i praktiken var det omöjligt att förbjuda lekmän i rättssalarna.¹³⁹

Under 1860–80 började det dock förekomma, att tillhandahållande av rättsliga tjänster till privatpersoner utgjorde huvudsyssla för jurister: *Pihlajamäki* har identifierat detta som ett brytningsskede, som skapade förutsättningar för en oberoende advokatprofession.¹⁴⁰ Yrkesutövningens kvalitet stärktes också vartefter allt fler jurister övergick till att ägna sig helt åt advokatverksamheten, och vid sekelskiftet kan en professionell advokatkår anses etablerad i huvudstaden.¹⁴¹ Fortsättningsvis är det dock lagligt att erbjuda juridiska tjänster utan att vara jurist.¹⁴² Epitetet ”brännvinsadvokat” tycks också levt kvar, betecknande en sakkörare av undermålig juridisk och moralisk kvalitet.¹⁴³

¹³⁸ *Ylöstalo*, s. 2; *Letto-Vanamo* 1983, s. 17-18; *Pihlajamäki*, s. 136; *Nousiainen*, s. 437, 553, hänv. Komitébetänkande 1901:8 Förslag till Reform af rättegångsväsendet utarbetade af en därtill förordnad komité. I. Förslag till lag om domstolarna jämte motiv. Helsingfors, 1908

¹³⁹ *Pihlajamäki*, s. 84–85

¹⁴⁰ *Idem*, s. 100–102, 115

¹⁴¹ *Bomgren*, s. 105; *Pihlajamäki*, s. 104

¹⁴² Dock inte att använda advokattiteln, se ovan avsnitt 1.5

¹⁴³ ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 3 Brev, J. A. Sjöblom till J. E. Jansson, Helsingfors 25.2.1907.

3 Från grundandet av Mariehamn till öppnandet av Ålands juridiska byrå, 1861–1903

3.1 Etableringen av Mariehamn och dess institutioner, 1861–1890

I Finland hade advokatbyråerna etablerats i städerna under 1800-talets andra hälft. Enligt *Pihlajamäki* utgjorde de institutioner som är karakteristiska för den liberala rättsstaten en förutsättning för tillkomsten av ett modernt advokatväsende i hela Europa.¹⁴⁴ Vid periodens början fanns dock inga städer på Åland, och under de årtionden då advokatbyråerna fick spridning i Finland och Sverige, växte motsvarande institutioner fram för första gången i det nygrundade Mariehamn. Den 21 februari 1861 utfärdades fundamentsbrevet för en ”sjö- och stapelstad i Jomala socken av Ålands härad och Åbo län”.¹⁴⁵ Invånarantalet var 35 personer.¹⁴⁶ Fundamentsbrevet slog fast att rättskipningen skulle underställas Jomala häradsrätt, och stadens allmänna ordning skulle bevakas av kronolänsmannen i Jomala, som fick titeln ordningsman.¹⁴⁷

Enligt historiker *Martin Hårdstedt* medförde Mariehamns grundande tillkomsten av en metropol och ett borgerskap för första gången på Åland.¹⁴⁸ Trots den begränsade landytan var 1800-talets Åland en utpräglad jordbruksbygd, där de flesta var bönder eller fiskare; vid sidan av jordbruket kom så småningom trävaruindustrin och sjöfarten att växa fram som betydelsefulla näringar.¹⁴⁹ Den svenske författaren *Georg Nordensvan* besökte Åland under sommaren 1892 och skildrade sina intryck av de åländska byarna i tidningen *Åland* i september samma år:

”Byn liknar ingen svensk by. Husen äro på måfå utplanterade på en kal och stenig slätt, där man knappast upptäcker en buske och där man får se sig om, innan man hittar ett träd. Boningshusen äro snygga, hvart och ett försedt med en klumpig farstukvist med fönster på ömse sidor [...] [A]f byns unga karlar är flertalet ute på sjön och synes ej till förr än på höstsidan, gubbar och kvinnor får sköta lantbruket och när flickorna nu komma nedåt – barfota, klädda i ljusa, glada färger – prata och skratta, och sjunga de med full hals för att trösta sig i ensamheten.”¹⁵⁰

På 1860-talet hade kommunförvaltning genom kejsarlig förordning införts på landsbygden, och under 1860- och 70-talen omvandlades de åländska socknarna och kapellen till kommuner.¹⁵¹ Judiciellt-administrativt utgjorde Åland en egen domsaga omfattande åtta tingslag, och när

¹⁴⁴ *Pihlajamäki*, s. 79

¹⁴⁵ *Kuvaja* 2008a, s. 69, 114; *Sjöblom* 1911, s. 64

¹⁴⁶ ÅSUB, *Befolkningsutvecklingen i Mariehamn 1861–2010*. Publ. 17.2.2011.

¹⁴⁷ *Kuvaja* 2008a, s. 116

¹⁴⁸ *Hårdstedt*, s. 362

¹⁴⁹ *Idem*, s. 271–272

¹⁵⁰ Nordensvan, Georg, ”På Åland.” *Åland* 7.9.1892 nr 72, s. 2

¹⁵¹ *Kuvaja* 2008a, s. 67; *Kuvaja* 2008c, s. 423

tinget sammanträdde fungerade häradshövdingen som domare.¹⁵² Om häradsrättens sammanträden föreskrevs i 1734 års lag: Lagtima ting, höstting och vinterting, skulle hållas årligen, och rätten skulle vid behov sammanträda flera dagar tills alla mål behandlats.¹⁵³ Urtima ting skulle sammankallas särskilt om ett ärende förutsatte brådskande behandling, och det var långt till nästa ordinarie ting.¹⁵⁴ I kronohäktet Vita Björn i Kastelholm hölls fångar dömda för lindrigare brott, medan grövre brottslingar förpassades till länsfängelset i Åbo.¹⁵⁵ Vid år 1865 hade stadens invånarantal ökat till drygt 120 personer.¹⁵⁶

Under 1870-talet etablerade sig Mariehamn som Ålands centralort, dit skolväsende, postkontor och apotek så småningom förflyttades.¹⁵⁷ Då städernas kommunalförvaltning infördes 1873 förutsatte förordningens tillämpning grundandet av en rättsinstans i staden.¹⁵⁸ Finanserna räckte inte till för etablering av rådstuvurätt och magistrat, men en ordningsrätt inrättades år 1879, och år 1880 utsågs en stadsfiskal.¹⁵⁹ Stadens beslutsfattande organ blev rådhusstämman.¹⁶⁰ Ordningensrätten, bestående av ordningsmannen och två bisittare, dömde i ärenden som tillhörde ”stadens inre angelägenheter”, medan tviste- och brottmål behandlades i häradsrätten.¹⁶¹ År 1890 hade Mariehamn 618 invånare.¹⁶²

3.2 Julius E. Janssons bakgrund

Den 17 september 1870 föddes i Jomala socken *Julius Emerik Jansson*, son till bonden *Johan Jansson* och *Mathilda Andersdotter*.¹⁶³ Uppgifter om Janssons uppväxtår tycks inte finnas att tillgå, men viss information kan härledas från tidningsarkiven och bouppteckningsregistret: Till familjen hörde fem barn, Jansson inräknad.¹⁶⁴ Fadern *Johan Jansson* bredrev sitt jordbruk ”med intresse och framgång”, och beskrevs som en vän av folkbildningen, som verkade för folkskoleväsendets främjande.¹⁶⁵ Under flera år fungerade han som ledamot i direktionen för Jomalas

¹⁵² *Kuvaja* 2008a, s. 81

¹⁵³ *Dreijer*, s. 348

¹⁵⁴ *Ibid.*; Sveriges Rikes Lag, 1734. Rättegångs Balk IV Cap. 1 §

¹⁵⁵ *Kuvaja* 2008a, s. 82

¹⁵⁶ *Idem*, s. 116

¹⁵⁷ *Idem*, s. 68

¹⁵⁸ *Kuvaja* 2008c, s. 439–440

¹⁵⁹ *Kuvaja* 2008a, s. 116–117

¹⁶⁰ *Kuvaja* 2008c, s. 439–440

¹⁶¹ *Kuvaja* 2008a, s. 116–117; *Sjöblom* 1934, s. 8, 10

¹⁶² ÅSUB, *Befolkningsutvecklingen i Mariehamn 1861–2010*. Publ. 17.2.2011.

¹⁶³ SM 1853–99: Jansson, J. E.; Åland 25.5.1910 nr 42, s. 2

¹⁶⁴ Åland 4.3.1905 nr 18 A, s. 2

¹⁶⁵ *Ibid.*; även Åland 17.09.1892 nr 75, s. 4

första folkskola, och när folkhögskolan grundades under 1880-talet inrymdes verksamheten inledningsvis i lokaler som ägdes av Johan Jansson.¹⁶⁶

Julius E. Jansson tycks komma från ett hem där utbildning uppmuntrades, vilket inte var en självklarhet bland allmogen: Ofta behövde bönderna sina barn hemmavid som arbetskraft.¹⁶⁷ Enligt *Kuvaja* släpade folkskolans utveckling på Åland generellt efter i jämförelse med det övriga Finland under 1800-talets sista årtionden, och i flera kommuner fanns rentav ett motstånd mot folkskolans införande.¹⁶⁸ Den åländska folkundervisningen hade under 1860-talet främst omfattat läs- och kristendomskunskap, men år 1872 grundades Ålands första folkskola, och vid sekelskiftet hade folkskolor etablerats i alla åländska kommuner.¹⁶⁹ Familjens förmögenhetsförhållanden inverkade dock på möjligheten att flytta till städerna och studera vidare, och familjen Jansson tycks tillhört de mer välbärgade markägande bondefamiljerna.¹⁷⁰ Julius E. Jansson tog studenten i maj 1891 vid Åbo lyceum, där han lär varit inskriven samtidigt som Åbo-bördige Carl Björkman, som senare skulle överta Ålands juridiska byrå.¹⁷¹

Rättsvetenskapen i Finland hade börjat utvecklas under 1800-talets andra hälft, och i Sverige sökte sig under 1880- och 90-talen fler till juristutbildningarna i Uppsala och Lund.¹⁷² Även från Åland sökte sig studenter till de juridiska utbildningarna, och på 1890-talet förvärvade ovanligt många ålänningar juridisk universitetsexamen.¹⁷³ Av studentmatrikeln framgår att fyra personer med födelseort i en åländsk kommun hade erhållit domar-, rätts- eller kamrersexamen före år 1879, och på 1880-talet var motsvarande antal två, men under 1890-talet ökade antalet utexaminerade jurister till sex, Julius E. Jansson inräknad.¹⁷⁴ Han erhöll rättsexamen från Alexandersuniversitetet i Helsingfors den 24 maj 1895 vid 24 års ålder, påbörjade samma år sin

¹⁶⁶ Åland 4.3.1905 nr 18 A, s. 2

¹⁶⁷ *Kuvaja* 2008c, s. 490

¹⁶⁸ *Idem*, s. 451–452, 454

¹⁶⁹ *Idem*, s. 443–449, 462

¹⁷⁰ ÅLa, Ålands domsagas arkiv. 1905 vol. 101, s. 350 Bouppteckningar. Jansson, Johan, Jomala. Bouppteckning 28.9.1905.

¹⁷¹ SM 1853–99: Jansson, J. E.; SM 1853–99: *Isaksson*, s. 20

¹⁷² *Pihlajamäki*, s. 128, 140; *Modéer* 2009, s. 153

¹⁷³ SM 1853–99, sökord ”Oikt” och ”Kamt” i kombination var och en av de 16 åländska kommunerna.

¹⁷⁴ Innan 1879, se SM 1853–99: Sulin, O. W. (Kumlinge) Sipelius, K. E. (Saltvik), Svibergson, C. E. (Sund) och Forsström, A. M. (Geta). På 1880-talet, se SM 1853–99: Lönnblad, K. J. (Jomala) och Silander, R. O. (Kumlinge). På 1890-talet, se SM 1853–99: Jansson, J. E. (Jomala), Rostén, P. I. T. (Mariehamn), Sittkoff, N. (Mariehamn), Sjöblom, J. A. (Mariehamn), Isaksson, K. W. (Finström) och Forsberg, A. W. (Sund)

domstolspraktik som auskultant vid Åbo hovrätt, och förvärvade i maj 1898 han titeln som vicehäradshövding.¹⁷⁵

3.3 De första yrkesåren, 1897–1902: Från vinterting i Eura till sakkörare i Åbo

Frågorna om advokatverksamhetens betydelse inom rättsväsendet och hurudan behörighet som skulle fordras av dess utövare hade under 1800-talet varit föremål för debatt, men advokatycket hade inte ännu professionaliserats på det sätt som beskrivits av *Pihlajamäki* och professor *Esa Konttinen*: Till skillnad från vilken som helst sysselsättning definieras en *profession* av etiska kvalifikationer och ett intresse för arbetsutövningens samhällsnytta, inte endast personlig ekonomisk vinning.¹⁷⁶ En profession förutsätter akademisk utbildning eller specialiserad sakkunskap som medför särskild kompetens inom ett visst område, och utövare organiserar sig vanligen inom egna yrkessamfund.¹⁷⁷ Då juristutbildningen främst var avsedd att utbilda ämbetsmän, och då advokatyckets betydelse inte ännu etablerats, är det kanske inte förvånande att vicehäradshövding Jansson inledde sin karriär inom domstolsväsendet och inte som sakkörare.

Korrespondensen som ingår i arkivet för Ålands juridiska byrå omfattar ingen personlig brevväxling från tiden innan åren 1901–1902.¹⁷⁸ Även i litteraturen omnämns VH Jansson främst i anslutning till händelser efter sekelskiftet. Det verkar således inte finnas några vittnesmål om åren innan advokatbyråns grundande. I någon mån kan den unge juristens aktiviteter dock spåras med hjälp av tidningarna: Av notis i *Åland* framgår att dåvarande hovrättsauskultant Jansson i april 1897 förordnades att verkställa lagtima vinterting i Eura, Kjulo och Säkylä socknars tingslag i frånvaro av häradshövding *K. H. Wrede*.¹⁷⁹ I maj samma år meddelades att Ålands domsaga under inkommande sommar skulle förvaltas av HA Jansson, och i juni månad fungerade han som ordförande då häradsrätten behandlade den sk. gatukravallen i Mariehamn, som i själva verket tycks varit en sammandrabbning mellan polis och några berusade arbetarkarlar.¹⁸⁰

¹⁷⁵ SM 1853–99: Jansson, J. E.; Åland 28.5.1898 nr 42, s. 2; ÅT 31.5.1895 nr 146, s. 2. Vid kejsrerliga Alexandersuniversitetet var det vid 1890-talets början möjligt att få allmän rättsexamen, domarexamen eller kameral-examen, se Kejsrerliga Alexandersuniversitetets program för läseåret 1892–1893, s. 44.

¹⁷⁶ *Pihlajamäki*, s. 80; *Konttinen*, s. 220

¹⁷⁷ *Pihlajamäki*, s. 80–81; *Konttinen*, s. 217

¹⁷⁸ De arkivhandlingar som härrör från 1800-talets sista årtionden utgörs huvudsakligen av bilagor till handlingar, såsom tidigare givna fullmakter eller gamla köpebrev för styrkande av ett fång.

¹⁷⁹ Åland 7.4.1897 nr 28, s. 2

¹⁸⁰ Om förvaltning av Ålands domsaga sommaren 1897, se Åland 12.05.1897 nr 38, s. 2; om gatukravallmålet, se Åland 8.5.1897 nr 37 A, s. 2, 15.5.1897 nr 39, s. 3 och 2.6.1897 nr 44, s. 2.

I augusti 1897 fortsatte HA Jansson vikariatet i Eura domsaga, men återvände till Åland redan

i oktober, då han tillfälligt ersatte *HH Axel Granström* (1852–1918) som rättens ordförande vid lagtima ting i Finström sockens och Geta kapells tingslag.¹⁸¹ Under åren 1898–1902 förekom i Finlands Allmänna Tidning flertalet kungörelser gällande konkurs- och fordringsmål, förmynderskapsärenden och vräkningar, som behandlades under VH Janssons ordförandeskap – oftast i åländska byar, men även på andra orter, såsom Kumo och Orivesi.¹⁸² Julius E. Jansson fungerade också som rättegångsombud redan innan advokatbyråns öppnande: Vid ting i Jomala i december 1897 behandlades en aktieteckningstvist, i vilken HA Jansson biträdde svarandena.¹⁸³

B1. Porträtt av Julius E. Jansson av okänd upphovsman, publicerad i tidningen *Åland* i juni 1910.¹⁸⁴

Vid slutet av år 1898 tycks VH Jansson för första gången förordnats att sköta domarämbetet i Ruovesi domsaga under *HH Axel Mathias Jaatinens* (1834–1907) tjänstledighet.¹⁸⁵ På våren 1899 var VH Jansson tillbaka på Åland, och tjänade återigen som domare under *HH Granströms* ledighet i april-juni.¹⁸⁶ I juli återvände han till Ruovesi och förblev där som t.f. domhavande åtminstone till och med december år 1900.¹⁸⁷ Troligen var det under denna tid som han träffade *Armia Jaatinen* (1877–1971), som blev fru Jansson år 1901.¹⁸⁸

I september 1901 hyrde VH Jansson en bostad på Eriksgatan i Åbo till och med juni 1903, mot ett belopp om 850 mark årligen.¹⁸⁹ I *Åland* annonserade han i januari 1902, alltjämt bosatt i Åbo, i eget namn om juridiska tjänster.¹⁹⁰ Kontakten till hembygden bestod dock: I augusti månad 1901 uppehöll sig VH Jansson tillfälligt på Hammarudda i Jomala socken, där han tog emot personer som önskade ”rådgöra [...] i rättsliga angelägenheter.”¹⁹¹ Enligt notis i *Oulun*

¹⁸¹ HBL 1.8.1897 nr 205, s. 4; ÅU 24.10.1897 nr 289, s. 2; SM 1853–99 Granström, A. W.

¹⁸² T.ex. Finlands Allmänna Tidning 3.12.1897 nr 281, s. 2 och 29.1.1901 nr 24, s. 3

¹⁸³ Åland 1.12.1897 nr 96, s. 3

¹⁸⁴ Åland 1.6.1910 nr 44, s. 2

¹⁸⁵ HBL 3.10.1898 nr 267, s. 2; SM 1853–99: Jaatinen, A. M.

¹⁸⁶ Åland 15.3.1899 nr 21, s. 2; HBL 29.3.1899 nr 86, s. 3; Åland 25.5.1899 nr 42, s. 3

¹⁸⁷ Perioden juli-aug 1899, se Åland 15.7.1899, nr 63, s. 2; aug-nov 1899, se ÅU 10.8.1899 nr 214, s. 2; nov 1899-feb 1900, se ÅU 19.11.1899 nr 315, s. 1; feb-maj 1900, se ÅU 18.2.1900 nr 47, s. 2; juni-aug 1900, se HBL 8.6.1900 nr 151, s. 3; höst-vinter 1900, se ÅU 30.8.1900 nr 235, s. 2 och ÅU 21.12.1900 nr 348, s. 2.

¹⁸⁸ SM 1853–99: Jansson, J. E.

¹⁸⁹ ÅLa ÅJBA 550:2 Ga 2, Hyres-Kontrakt mellan J. E. Jansson och Sofia Ljungberg, Åbo 2.9.1901, och Hyres-Kontrakt mellan J. E. Jansson och Sofia Ljungberg, Åbo 5.2.1902.

¹⁹⁰ Åland 29.1.1902 nr 8, s. 1

¹⁹¹ Åland 3.8.1901 nr 71, s. 2

Ilmoituslehti i augusti 1902 sökte VH Jansson tjänst som justitierådman i Uleåborg samma år, men tycks dock inte blivit rekryterad, utan återvände till Åland året därpå.¹⁹²

B2. VH Julius E. Janssons annons från Åbo, januari 1902.¹⁹³

Under våren 1903 behandlade VH Jansson ting i Hammarlands och Eckerö socknars tingslag och i Mariehamn, men därefter verkar det inte som att han förrättat ting igen förrän i slutet av år 1907, åtminstone inte på Åland.¹⁹⁴ Enligt *Pihlajamäki* var advokatycket i det autonoma Finland inte eftertraktat; först vid självständighetstiden började tycket uppfattas som lönsamt.¹⁹⁵ Det är möjligt att advokatycket inte heller var VH Janssons förstahandsval. Detta antydde i en skrivelse i oktober 1904, då VH Janssons lantdagsmannakandidatur diskuterades:

”Han har, som hvar man vet, uppoffrat sin ställning och gifvit tillspillo sin tjänstemannaframtid för att kunna följa sin öfvertygelse, pliktens bud och samvetets röst. Att han så gjort och icke dagtingat om det han ansett vara rätt, vittnar om självständighet och rättskaffens karaktär.”¹⁹⁶

Av arkivhandlingarna framgår också att VH Jansson så sent som i maj 1907 ansökte om assessorstjänst vid Åbo hovrätt.¹⁹⁷ Om ansökningarnas behandling och utgång är arkivmaterialet stumt, men säkert är att VH Jansson inte tog tjänst vid hovrätten, utan förblev vid Ålands juridiska byrå fram till sensommaren 1909.

3.4 Nya städer, nya byråer: Några paralleller

Hur kommer det sig att Mariehamn fick sin första advokatbyrå långt senare än Finland generellt? *Sepponen* har visat hur advokatbyråernas tillkomst hängde samman med en ökad efterfrågan på juridiska tjänster, sporrade av de ekonomiska och rättsliga utvecklingarna efter 1800-talets mitt.¹⁹⁸ Både i Finland och Sverige tillkom byråerna i de större städerna, medan det på landsbygden och i de mindre städerna under lång tid rådde brist på rättslärda advokater, för att

¹⁹² Oulun Ilmoituslehti 31.8.1902 no 101, s. 4

¹⁹³ Åland 29.1.1902 nr 8, s. 1

¹⁹⁴ Åland 21.3.1903 nr 23, s. 1 och 28.7.1903 nr 67, s. 2; Första omnämmandet sedan 1903 om VH Jansson som ordförande i HR i HBL 22.12.1907 nr 349, s. 18.

¹⁹⁵ *Pihlajamäki*, s. 131

¹⁹⁶ Åland 29.10.1904 nr 107, s. 1–2, ”Inför afgörandet.”

¹⁹⁷ ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 3, Brev. A. G. Timmgrens jur. byrå till Ål. jur. byrå, Åbo 22.5.1907. Även Åland 25.5.1907 nr 42, s. 2

¹⁹⁸ *Sepponen*, s. 50

inte tala om byråer.¹⁹⁹ I det nyligen grundade Mariehamn byggdes under 1860- och 70-talen upp de institutioner och strukturer som i de anrika storstäderna vuxit fram under lång tid.

Advokatbyråernas spridning i Finland var ojämn, och utvecklingen inträffade inte i samma takt på olika orter. Det är belysande att granska den åländska utvecklingen i jämförelse med andra finska städer som grundades omkring 1800-talets mitt. Kronologiskt ligger bland finska städer Joensuu (grundat 1848), Kemi (1869), Hangö (1874) och Kotka (1879) närmast tidpunkten för Mariehamns grundande. Gemensamt för städerna är att de omfattades av den begränsade näringsfrihet som beviljats år 1821 av kejsare Alexander I, och utgjorde således undantag från den på skråordningen grundade lagstiftning som annars var gällande i Finland.²⁰⁰ Granskningen blir oundvikligen haltande, eftersom varje plats har sina särdrag – samtidigt tillför jämförelsen en viss uppfattning om proportioner.

I den sjunde upplagan av *Finlands handelskalender*, utgiven 1898, nämndes enskilda advokater i alla fyra städer, men inga juridiska byråer.²⁰¹ Befolkningsmässigt var Mariehamn den minsta av nämnda städer: År 1900 var Mariehamns invånarantal 1 004 personer.²⁰² Vid samma tid var folkmängden i Joensuu 3 702 personer, i Kemi 1 335, Hangö 4 908 och i Kotka 6 417.²⁰³ Av *Seppönens* tabell över advokatbyråer som ingick i *Firmakalendern för Finland* år 1900 framgår att Hangö och Kotka redan vid sekelskiftet hade en registrerad advokatbyrå vardera.²⁰⁴ Kotka var beläget i dåvarande Viborgs län i södra Finland, således närmare huvudstaden Helsingfors och hovrätts- och handelsstaden Viborg än någon av de andra nämnda städerna. Hangö låg geografiskt närmast Åland, men var en fastländsk kuststad och befolkningsmässigt nästan fem gånger större än Mariehamn. I Joensuu och Kemi tycks advokatbyråer inte funnits år 1900.²⁰⁵

I *Finlands handelskalender* år 1903 hade antecknats en advokatbyrå i Joensuu, *Veljekset Nysten*,²⁰⁶ och i *Mercators handels- och industrikalender* från 1910 nämndes i samma stad en annan byrå, *Itä Suomen Lakiasiaain Toimisto*.²⁰⁷ För Kemis del nämndes varken i 1903 års *Finlands*

¹⁹⁹ Pihlajamäki, s. 84–85; Sepponen, s. 68–70

²⁰⁰ Ehrström, E., s. 507, 531

²⁰¹ *Finlands handelskalender* 1898, s. 61, 93, 121, 134

²⁰² ÅSUB, *Befolkningsutvecklingen i Mariehamn 1861–2010*. Publ. 17.2.2011.

²⁰³ *Suomen tilastollinen vuosikirja* 1925, s. 9. Tabell 11. Kaupunkien, kauppala- ja taajaväkisten yhdyskuntain väkiluku vuosina 1815-1924.

²⁰⁴ Sepponen, s. 68; hänv. till W&G 1900, iii–xxxiii.

²⁰⁵ Ibid.

²⁰⁶ *Finlands handelskalender* 1903, s. 250

²⁰⁷ *Mercators Handels- och industrikalender* 1910, s. 65

handelskalender eller i 1910 års *Mercators handels- och industrikalender* några advokatbyråer.²⁰⁸ Kemi var beläget nära Torneå i Lappland, och invånarantalet översteg Mariehamns med bara några hundra.

Även i andra finska städer som grundades omkring 1800-talets mitt dröjde det således årtionden innan advokatbyråer etablerades. I Kotka, som var befolkningsmässigt störst och låg närmast de stora finska metropolerna, tillkom en advokatbyrå relativt tidigt, medan den äldsta av städerna, Joensuu, som grundats tretton år innan Mariehamn och hade drygt tre gånger invånarantalet, tycks fått sin första advokatbyrå ungefär samtidigt som Åland. I fråga om såväl folkmängd som etableringsår var Kemi närmast jämförbar med Mariehamn, och utgjorde också den andra finska staden som på 1890-talet inte hade någon rådstuvurätt.²⁰⁹ Av kalendrarna framgår inte att det ännu år 1910 skulle funnits någon juridisk byrå i Kemi. Det ter sig allt mindre befogat att fråga sig varför Ålands första advokatbyrå etablerades så sent, då utvecklingen i Mariehamn med denna infallsvinkel närmast kan beskrivas som typisk – kanske till och med lite rask.

3.5 Ålands juridiska byrå öppnas

Den 5 september 1903 underrättades allmänheten om öppnandet av Ålands juridiska byrå genom en stor förstasidannons i tidningen Åland.²¹⁰ Några dagar förmedlade en nyhetsnotis det följande:

”Vicehäradshöfdingen Julius E. Jansson har i dessa dagar härstädes öppnat en juridisk byrå, den första i sitt slag på hela Åland. Byrån utför rättegångar och inkasseringar, uppsätter testamenten, köpebref och andra afhandlingar, förrättar bouppteckningar och arfskiften m. m. Vicehäradshöfding Jansson är känd som en framstående jurist och har redan under flere år anlitats af den åländska befolkningen i juridiska uppdrag. Ålands juridiska byrå är inrymd uti handl. J. E. Sjöströms gård vid torget.”²¹¹

Annonsen tycks också utgöra det mest tillförlitliga sättet att fastställa tidpunkten för byråns grundande. Mariehamns magistrats handelsregister innehåller inte några registreringsuppgifter gällande Ålands juridiska byrå åtminstone till och med 1942, och näringsanmälningarna i länsmännens arkiv går inte så långt tillbaka i tid som 1903.²¹² Byråns arkiv innehåller ingen kopia av etableringsanmälan till ett handels- eller företagsregister. September 1903 har därför godtagits som det närmaste en officiell etableringstidpunkt man kan komma.

²⁰⁸ *Finlands handelskalender* 1903, s. 280; *Mercators Handels- och industrikalender* 1910, s. 84

²⁰⁹ *Wrede*, s. 327. Se avsnitt 3.1

²¹⁰ Åland 5.9.1903 nr 84, s. 1

²¹¹ Åland 8.9.1903 nr 85, s. 2, även HBL 12.9.1903 nr 244, s. 5

²¹² ÅLa Arkiv för ordningsrätten i Mariehamn B 415:3 Ba 2, Handelsregister 1896–1942; Uppgift om näringsanmälningar har tillhandahållits per e-post fr. arkivsekreterare vid Ålands landskapsarkiv, 27.2.2024.

Härmed har jag äran tillkännagifva att jag under firma

Ålands juridiska byrå

Mariehamn, Handlanden Sjöströms gård vid Handelstorget, utför rättegångar jämte öfriga juridiska-samt inkassouppdrag vid samtliga domstolar och ämbetsvärk i Finland, uppsätter testamenten, köpebref och andra afhandlingar, förrättar bouppteckningar och arfsskiften, utreder döds- och konkursbon, förmedlar penningelån samt köp af fast egendom och fartyg m. fl. juridiska och af-färsuppdrag. Pålitliga ombud finnas å de flesta orter i landet. — Byrån hålles öppen alla hälgfria dagar emellan 10—2 och 1/2 5—6. — Telefon N:o 99.

Mariehamn, den 5 september 1903.

Julius E. Jansson.
Vicehäradshöfding. 1539

B3. Den första annonsen för Ålands juridiska byrå, publicerad den 5 september 1903.²¹³

Detsamma verkar gälla för tidpunkten för byråns överlåtelse till nästkommande innehavare, VH Björkman: Skriftliga uppgifter om försäljningen framgår av tidningsnotiser under tiden 21–24 augusti 1909, och av den första av VH Björkman undertecknade annonsen för Ålands juridiska byrå strax därefter.²¹⁴ I en senare skrivelse angavs dock att byrån överlåtits ”till en annan person” redan den 1 juni 1909.²¹⁵

Gården där Ålands juridiska byrå inrymdes, *handlanden Sjöströms gård vid Handelstorget*, hade köpts i december 1884 av fabrikör *J. E. Sjöström*, som lät genomföra en stor tillbyggnad till det på gården befintliga huset. År 1897 tillkom ett bostads- och affärshus, ritat av byggmästare Hilda Hongell, med två ingångar och en balkong.²¹⁶ Efter Sjöströms konkurs år 1904 köptes tomten jämte hus av guldsmeden *Anders Wirén*.²¹⁷ Ålands juridiska byrå tycks förblivit i samma

²¹³ Åland 5.9.1903 nr 84, s. 1

²¹⁴ Åland 21.8.1909 nr 67, s. 2 och 25.8.1909 nr 68, s. 1

²¹⁵ Åland 25.5.1910 nr 42, s. 2

²¹⁶ E-post från Guy Schåman 9.4.2024, ordförande för Miniaturstadens Vänner r.f., som driver Mariehamns-muséet. Uppgifterna framgår också av Mariehamns Pensionärsförenings hemsida om miniatyrmodellen av Mariehamns stad. Byggnaden ingår i modellstadens vitrin 1, *Wirén*, Torggatan 17. Huset revs år 1973.

²¹⁷ J. E. Sjöströms konkurs tillhör de mål som ombesörjdes av Ål. jur. byrå under 1904–05.

hus åtminstone under VH Janssons tid, då arkivhandlingarnas räkenskaper omfattar ett handskrivet kvitto över tre månaders hyra som betalats till A. Wirén så sent som i november 1908.²¹⁸

B4. Torget med handlanden Sjöströms gård (sedermera Wirénska huset) till höger, år 1903. Ålands museums samlingar. Fotograf: Ida Nordström, Mariehamn.²¹⁹

Tekniskt sett faller Julius E. Janssons verksamhet under januari-augusti 1903 och september-december 1909 utanför den period som är föremål för detta forskningsarbete. Eftersom arkivhandlingarna dock är tidvis oklara eller bristfälligt daterade, och eftersom VH Jansson tycks fortsatt en redan inledd advokatverksamhet med pågående uppdrag under ett firmanamn istället för eget namn, hade det verkat godtyckligt att med datumprecision utesluta ärenden som hänfört sig till grundandeårets första månader. I kapitel 4 och 5, där byråns verksamhet behandlats närmare på grundval av arkivmaterialet, har därför hela året 1903 beaktats som ett verksamhetsår.

²¹⁸ ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 2, Handskrivet hyreskvitto, undert. A. Wirén, Mariehamn 30.11.1908

²¹⁹ Ålands museum, bild ÅMF-13776. Fotograf: Ida Nordström, Mariehamn. Donerats till Ålands museum av fru Agnes Öjst år 1975.

4 Ålands juridiska byrå: Verksamhet och klientel 1903–09

4.1 Marknadsföring och profilering

I Finland var det fortfarande på 1930-talet inte så vanligt med specialiserade advokatbyråer, utöver de stora i huvudstaden, och även i Helsingfors var de flesta byråer ännu på 1950-talet små allmänna juristbyråer, som skötte många olika slags uppdrag.²²⁰ På landsbygden fanns inte förutsättningar för att nischa sin verksamhet, utan landsbygdsadvokaterna skötte alla slags mål.²²¹ Av en förstasidoannons den 19 september 1903 framgick att Ålands juridiska byrås tilltänkta verksamhetsområde var brett, och uppenbarligen ämnat att möta de allra flesta ålänningars behov av juridiska tjänster:

”Utför rättegångar vid alla domstolar i landet. Förmedlar penninglån samt köp och försäljning af fastigheter och fartyg. Upprättar testamenten, skuldsedlar, köpebrev, torp- och sytningskontrakt jämte andra afhandlingar. Meddelar råd och hjälp i rättsliga och ekonomiska frågor. Förrättar bouppteckningar och arfskiften. Utreder döds- och konkursbon. Omhändertager vård och förvaltning af annans lösa och fasta gods. Vidtager åtgärder om delning af lägenheter medels klyfning, parcellering och styckning. Ombesörjer protokollföring vid sammanträden samt granskning af redovisningar m. fl. juridiska och affärsuppdrag.”²²²

Byrån köpte också annonsplats i *Ålands Sjöfartstidning* under den tid som den gavs ut, från slutet av 1903 till november 1905.²²³ Annonstexterna var desamma som i den ”allmänna” tidningen, och byrån utlovade således ingen särskild sakkunskap i t.ex. sjöfartsrelaterade ärenden, och marknadsförde sig inte heller annars som en specialiserad byrå. För den som sökte sjörättslig specialisering fanns dock alternativ: *Gustaf Adolf Plathin's Advokatbyrå* i Nystad utförde också rättegångar, inkasseringar och olika slags juridiska uppdrag, men rekommenderade sig i synnerhet att ”för den åländska allmänheten utföra vexel- och sådana sjörättsmål, hvilka endast kunna anhängiggöras vid Nystads Rådstufvurätt i egenskap af närmaste stadsdomstol.”²²⁴

Även Åbobaserade *Alfred Holmström* och *Edvin Wahlstén* (1872–1945) marknadsförde sig i *Ålands Sjöfartstidning*.²²⁵ Wahlstén tycks varit en mångsysslare, som erhållit högre förvaltningsexamen, och arbetade som redaktör, bankman och sakförare i Åbo.²²⁶ Ålands juridiska byrå tycks inte i sin tur ha annonserat på några andra finska orter än Åland, med undantag för

²²⁰ *Pihlajamäki*, s. 163–164

²²¹ *Idem*, s. 165

²²² Åland 19.9.1903 nr 90, s. 1

²²³ Fr.o.m. ÅST 29.12.1903 nr 0

²²⁴ ÅST 23.1.1904 nr 9, s. 1

²²⁵ ÅST 4.2.1904 nr 14, s. 1 och 14.7.1904 nr 79 s. 1

²²⁶ SM 1853–99: Wahlstén, E. G.

Hufvudstadsbladet, där man dock aldrig köpte någon iögonenfallande annonsplats, utan dök i början av april 1904 rätt obemärkt upp i förteckningen över adressannonser för sakförarkontor runtom i landet.²²⁷ Däremot förtydligades redan tidigt att byrån hade kontakter och kunde förmedla ärenden till ”[p]ålitliga ombud [...] å de flesta orter i landet” och ”äfvensom i Stockholm och flera andra residensstäder i utlandet.”²²⁸

Under senare år blev annonserna mindre, både i fråga om utrymme och omfattning av beskrivningar av verksamheten. I *Åland* i mars 1908 nöjde man sig med följande kortfattade notis:

”Ålands Juridiska Byrå, Mariehamn, vid salutorget. Innehafvare: vicehäradshöfdingen Julius E Jansson. Utför allehanda juridiska och affärsuppdrag.”²²⁹

Det är möjligt att byrån vid denna tid var så välkänd i Mariehamn att längre uppräknings- och tillhandahållna tjänster var överflödiga. Under den tid då byrån drevs av VH Jansson befann sig invånarantalet i Mariehamn mellan 1 004 och 1 015 personer, och lands- och skärgårdskommunernas kombinerade invånarantal var 20 341 år 1910.²³⁰ I likhet med andra landsbygds- och småstadsbyråer under samma tid marknadsförde man sig som en allmänjuridisk byrå med ett brett utbud av tjänster, och vände sig till den breda åländska allmänheten, utan inriktning på någon specifik målgrupp.

4.2 Kontakter, kollegor och kamrater

4.2.1 Jenny Lindqvist med den vackra handstilen

I augusti 1904, ett knappt år efter byråns öppnande, efterlyste Ålands juridiska byrå i tidningen *Åland* en ny medarbetare:

”Såsom biträde å undertecknads advokatbyrå antages från den 1:sta instundande september ett yngre fruntimmer med föräldrahem här i staden: och varda hugade sökanden, hvilka böra ega god och ledig handstil samt ortografiskt rätt behandla svenska språket. [...] Mariehamn den 22 augusti 1904. Julius E. Jansson.”²³¹

En stor mängd avskrifter och handlingar uppsatta hos Ålands juridiska byrå under åren 1905–1907 bevittnades också av en kvinna vid namn *Jenny Lindqvist*. I arkivet finns inget arbetsavtal

²²⁷ HBL 5.4.1904 nr 91, s. 2

²²⁸ Åland 19.9.1903 nr 90, s. 1 och 16.4.1904 nr 31 A, s. 1

²²⁹ Åland 4.3.1908 nr 19, s. 1

²³⁰ ÅSUB, *Befolkningsutvecklingen i Mariehamn 1861–2010*, publ. 17.2.2011. År 1900 var invånarantalet 1 004 personer och år 1910 1 015 personer år 1910; ÅSUB, *Befolkning - Befolkningens storlek och struktur*. Tabell ”Befolkning 1910–2022 efter kommun och år”. 1910 är det tidigaste år för vilket ÅSUB har publicerat uppgift om landsbygdens och skärgårdens folkmängder.

²³¹ Åland 23.8.1904 nr 80, s. 4

och i räkenskaperna inga anteckningar om löneutbetalningar till Lindqvist, men det står klart att hon i någon kapacitet arbetade vid byrån. De tidigaste handlingar som bestyrkts med hennes namnunderskrift härrör från januari 1905, och ofta kontrasignerade hon tillsammans med VH Jansson eller ett annat vittne.²³² Från september 1905 finns ett intyg över inlämnande till posten av ett brev med besvärshandlingar, avfattade av VH Jansson. Intyget har undertecknats av ”Jenny Lindqvist, kontorist, bosatt i Mariehamn.”²³³ Det är möjligt att Lindqvist fungerade som sekreterare vid Ålands juridiska byrå. Oavsett hennes arbetstitel var hon den person som näst efter VH Jansson själv undertecknade flest handlingar tillhörande Ålands juridiska byrås verksamhet under åren 1903–09.

Från och med 1860-talet hade kvinnor i Finland börjat arbeta inom såväl post- och telegrafväsendet som vid ämbetsverken, och professor *Mia Korpiola* har beskrivit hur kvinnor med vacker handstil och kunskaper i de inhemska språken regelmässigt anställdes som sekreterare och renskrivare vid advokatbyråerna.²³⁴ Från och med 1889 fick en gift kvinna rätt att förfoga över sin egen löneinkomst, men att anställa kvinnor var alltjämt ekonomiskt gynnsamt: Enligt *Korpiola* var den genomsnittliga månadslönen för kvinnliga sekreterare 122 mark år 1907, men för män i motsvarande tjänst 180 mark.²³⁵ Det är inte otänkbart att även mer krävande uppgifter anförtroddes kvinnliga medarbetare, för mindre lön än man varit tvungen att betala en man, men det skulle dröja innan kvinnor fick förutsättningar att själv ge sig in i advokaturens och domstolsväsendets mansdominerade sfärer.²³⁶

Efter juni 1907 verkar det som att Lindqvist lämnade byrån, eller övergick till andra uppgifter. De senaste handlingar som bestyrkts med hennes namnunderskrift härrör från sommaren 1907.²³⁷ Av en ny platsannons, publicerad i oktober 1907, framgår att Ålands juridiska byrå sökte efter en ersättare, men av arkivhandlingarna framgår inte att byråns dokument sedermera skulle handlagts av en och samma person med motsvarande regelbundenhet, så det är möjligt att Jenny Lindqvists skor blev svåra att fylla.²³⁸

²³² ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 3, Kvitto över betalning från E. Borenus till Ål. jur. byrå, Mariehamn 14.1.1905; i samma serie: Avskrift av förlikningsavtal mellan J. W. Wennström och A. Troberg och O. Pettersson, Mariehamn 16.1.1905.

²³³ ÅLa ÅJBA 550:2 Ha 1, Intyg över inlämnade handlingar, undert. Jenny Lindqvist, 18.9.1905. Ingår i handlingarna gällande boställsnämndens i Jomala församling missnöje med utslag av domkapitlets i Åbo ärkestift.

²³⁴ *Korpiola*, s. 295, 297–298

²³⁵ *Turunen* 2017, s. 102; *Korpiola*, s. 298

²³⁶ *Korpiola*, s. 298–299, 310, 312

²³⁷ ÅLa ÅJBA 550:2 Ha 8, Rättegångsfullmakt för J. E. Jansson, undert. Karl E. Karlsson 15.6.1907.

²³⁸ Åland 12.10.1907 nr 82, s. 4

4.2.2 Samarbeten med finländska advokatbyråer

Brevväxlingen i Ålands juridiska byrås arkiv visar att VH Jansson hade ett tätt samarbete med ett antal juridiska byråer i Åbo och Helsingfors. Ärenden som behandlades i första instans på Åland överklagades ibland till Åbo hovrätt, guvernörsämbetet för Åbo och Björneborgs län, eller ända till senaten i Helsingfors.²³⁹ Istället för att göra de mödosamma och tidskrävande resorna för att personligen bevaka målet på plats, anlätade VH Jansson tidvis ett lokalt ombud. Ålands juridiska byrås klientförhållande bibehölls dock, och efter målets behandling skickades handlingarna till VH Jansson och byrån debiterades för det utförda arbetet.

Merparten av korrespondens från denna typ av samarbetspartners utgörs av brev från VH *Axel Gustaf Timgrens* (1874–1971) juridiska byrå i Åbo.²⁴⁰ Åland omfattades, då liksom idag, av Åbo hovrätts domkrets, och ärenden avgjorda i Ålands häradsrätt överklagades till Åbo hovrätt, vissa lokala myndighetsärenden till guvernörsämbetet, och kyrkorättsliga ärenden till domkapitlet för Åbo ärkestift. Det är därför inte märkligt att Ålands juridiska byrås ombud i Åbo tog emot flera ärenden än byråer på någon annan ort. Arkivmaterialet innehåller otaliga brev, där VH Timgren underrättar om pågående ärenden, inlämnade och uthämtade handlingar, fullföljda fataljer, givna utslag, och meddelar om kostnader för sina insatser. Enligt studentmatrikelns uppgifter tycks VH Timgren, son till hovrättsråd *Gustaf Werner Timgren* (1838–92), tillhört den minoritet utbildade jurister som arbetade som byråadvokat hela sitt yrkesliv.²⁴¹ Samarbetet synes inletts vid slutet av 1903 och fortsatt hela VH Janssons verksamhetstid vid byrån.²⁴² Omvänt tog också Ålands juridiska byrå emot uppdrag, dock mer sällan, t.ex. begäranden om indrivning av fordringar tillhörande VH Timgrens klienter hos på Åland bosatta gäldenärer.

Det förekom också korrespondens med vicehäradshövding *A. Holmström* i Åbo, men breven från VH Holmström tycks oftare gällt begäranden om upplysningar från VH Jansson, delgivningar av stämningar att ombesörja på Åland, och påminnelser om tidigare sända brev. Bilden av VH Holmström som en driftig person styrks även i ett brev till VH Jansson från *William Isaksson* (1866–1924), advokat bördig från Åland, som kommenterade arbetet som biträde vid

²³⁹ Senatens justitiedepartement utgjorde besvärinstans gällande hovrättens domar, se t.ex. *Sallila*, s. 200.

²⁴⁰ Ursprungligen *Fastighets- och Låneförmedlingskontor*, *Juridisk byrå Herman Lihl & A. G. Timgren*, till och med våren 1904, då Herman Lihl fick tjänst i Piikkis domsaga och löstes ut från firman av VH Timgren. Brev därom i ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 2, Brev, A. G. Timgren till Ål. jur. byrå, Åbo 30.3.1904.

²⁴¹ SM 1853–99: Timgren, A. G.

²⁴² ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 2, Brev, jur. byrå Lihl & Timgren till Ål. jur. byrå, Åbo 18.9.1903 och 23.11.1903. Det sista brevet tycks sänt när Ål. jur. byrå redan övergått till ny innehavare, i samma serie: Debet A. G. Timgrens jur. Byrå, rubr. ”Besvär & A. E. Ekman”, Åbo 18.10.1909.

VH Holmströms byrå: ”[J]ag är nästan mer upptagen nu än under hofrättstiden.”²⁴³ I kontakten med VH Holmström tycks flera uppdrag överförts från Åbo till Åland än tvärtom.²⁴⁴ Även *Georg Segerstråle* (1860–1914), som drev en juridisk byrå i Åbo, sände under 1905–07 tidvis begäranden till Ålands juridiska byrå, ofta gällande indrivning av fordringar, men också om utbetalning av konkursdividender och allmänna upplysningar.²⁴⁵

I Helsingfors tycks VH Jansson uppehållit en regelbunden och till synes vänskaplig kontakt med vicehäradshövding *Gustaf A. Schybergson* (1849–1919), advokatfiskal vid Åbo hovrätt 1893–1912, men privatpraktiserande advokat under åren 1903–07, då han av politiska skäl var skild från sin tjänst.²⁴⁶ Kontakten med dåvarande *von Haartman & Schybergsons sakförar- och affärsförmedlingsbyrå* verkar inletts i oktober 1903.²⁴⁷ I brevväxlingen under det politiskt oroliga året 1905 utbytte VH Schybergson och VH Jansson i korthet, *post scriptum*, tankar om lokala utvecklingar, storstrejken, och delade förhoppningar om friare tider.²⁴⁸ I ett brev till VH Jansson den 23 oktober 1905 ifrågasatte VH Schybergson hovrättens behandling av det omtalade Hohenthal-målet. *Karl Lennart Hohenthal* (1877–1951) var en finländsk-nationalistisk aktivist som i februari 1905 hade skjutit prokuratorn Eliel Johnsson.²⁴⁹ Vid rättegången biträdde Hohenthal av hovrättsassessor, sedermera president, P. E. Svinhufvud, som framställde det politiskt motiverade mordet som en motståndsaktion mot det ryska skräckväldet.²⁵⁰ ”Hvad tycks om den ryska Åbo Hofrätts utslag i Hohenthals mål, däri att H. föröfvat mordet för att ’hämnas på J. för hans tjänsteverksamhet’”, skrev VH Schybergson, ”Då om saken intet annat relateras, kan man tro att här förelågo privat hämnd. Utslaget kastar ett falskt sken öfver H. Afsiktligt?”²⁵¹

²⁴³ ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 2, Brev, W. Isaksson till J. E. Jansson, Åbo 14.4.1904; SM 1853–99 Isaksson, K. W.

²⁴⁴ T.ex. ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 2, Telegram, A. Holmström till J. E. Jansson, ”Återkalla genast stämningen Österblad contra Lindeman”, Åbo 1904. Även i serie Fa 3: Brev från A. Holmström till Ål. jur. byrå med begäran om stämning mot redaktör J. Sundblom på grund av J. W. Lindqvists fordring, Åbo 23.8.1906 och 8.9.1906, och i samma serie: Brev från A. Holmström till Ål. jur. byrå, Åbo 26.3.1907.

²⁴⁵ SM 1853–99: Segerstråle, G. O.; ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 2, Brev, G. Segerstråles jur. byrå till Ål. jur. byrå, Åbo 12.5.1906; i serie Fa 4: Brev, G. Segerstråles jur. byrå till Ål. jur. byrå, Åbo 17.1.1906

²⁴⁶ SM 1853–99: Schybergson, G. A.

²⁴⁷ ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 2, Brev, von Haartman & Schybergson till J. E. Jansson, Helsingfors 27.10.1903.

²⁴⁸ ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 4, Brev, G. Schybergson till J. E. Jansson, Helsingfors 23.10.1905, 30.10.1905 och 10.11.1905.

²⁴⁹ Ervasti, ”*Hohenthal, Lennart*”, Biografiskt lexikon för Finland.

²⁵⁰ Ibid.

²⁵¹ ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 4, Brev, G. Schybergson till J. E. Jansson, Helsingfors 23.10.1905

Från och med hösten 1906 började Ålands juridiska byrå även vända sig till *Cedercreutz & von Winthers advokatbyrå* gällande bevakning av ärenden i Helsingfors, vanligen besvär till senaten.²⁵² Kontakten med *Gustaf Cedercreutz* (1876–1959) var dock inte, av korrespondens att bedöma, kamratlig på samma sätt som med VH Schybergson.²⁵³ Nätverket av byråer och ombud torde sparat VH Jansson både tid och pengar, eftersom det vid 1900-talets början kunde vara mödosamt att vidta resor till olika tingsplatser runtom i landet.²⁵⁴ Motsvarande regelbunden kontakt verkar inte funnits med några byråer i Sverige, även om det förekom visst utbyte med exempelvis advokatbyrån *Zandell och Aronsson* i Stockholm.

Ålands juridiska byrå tycks inte haft varken samarbete eller konkurrens med byråer lokalt: Enligt en annons från februari 1905 hade hovrättsauskultant och kronolänsman *Axel Planting* (1874–1946) öppnat en byrå i Finström.²⁵⁵ Byrån blev dock inte långvarig: Efter 1906 verkar inga annonser för HA Plantings byrå förekommit i åländska tidningar. Några år senare dömdes HA Planting för tjänstefel, och efter att ha flyttat till Tammerfors år 1913 tycks han inte varit verksam på Åland.²⁵⁶

4.3 Klientel

4.3.1 Allmänt

Det åländska samhället präglades under 1800-talet av väsentliga socioekonomiska klyftor, till den grad att *Kuvaja* har talat om ”flera Åland”: Kommunikationer, näringsgrenar, seder och bruk, människornas livssätt och förmögenhetsförhållanden varierade markant, i synnerhet från de centrala faståländska kommunerna till de avlägsna skärgårdskommunerna.²⁵⁷ På det fasta Åland var levnadsstandarden i allmänhet högre och böndernas boningshus större och bättre omskötta, medan skärgårdskommunerna befolkades av fattiga torpare och små stugor.²⁵⁸ Bondhustruns skötte barnen, delegerade uppgifter till tjänstehjon, försåg familj och arbetsfolk med mat, och axlade ansvaret för jordbruk och boskap om maken periodvis var ”ute på fiske och

²⁵² ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 4, Brev, Cedercreutz & von Winthers advokatbyrå till J. E. Jansson om senatens fastställande av bolagsordning för Ålands Rederi Aktiebolag, Helsingfors 12.10.1906.

²⁵³ SM 1853–99: Cedercreutz, G. J. R.

²⁵⁴ Närmare om de tidiga advokaternas långa, ofta mödosamma resor med tåg, hästskjuts och vintertid släde, se *Raevuori* 1968, s. 43 ff.

²⁵⁵ ÅST 23.2.1905 nr 22, s. 3; SM 1853–99: Planting, A. Z.

²⁵⁶ Åland 15.9.1909 nr 74, s. 2; SM 1853–99: Planting, A. Z.

²⁵⁷ *Kuvaja* 2008a, s. 69–70; *Hårdstedt*, s. 361–363

²⁵⁸ *Kuvaja* 2008a, s. 74–79; *Nervander*, s. 37–39, 98, 101–102

seglation”.²⁵⁹ Antalet ståndspersoner var få, och de övre samhällsskikten omfattade t.ex. kungsgårdarnas arrendatorer, präster, högre tjänstemän, skeppare och redare, och så småningom borgerskapet i Mariehamn.²⁶⁰ Författaren *Erik Tudeer* har belyst att tillvaron var synnerligen anorlunda för den markägande bonden än den obesuttna: Hemmansägarna arbetade för egen räkning, medan de obesuttna torparna och backstugusittarna först utförde dagsverken åt bonden, och fick först därefter tid för egna sysslor.²⁶¹ Avsevärda socioekonomiska klyftor förekom alltså även inom de olika samhällsgrupperna. I detta kapitel undersöks Ålands juridiska byrås klientel under verksamhetsåren 1903–09: Från vilka professionella bakgrunder och socioekonomiska förhållanden kom de? Hurudana arvoden uppbars av dem? Fanns kundunderlaget på Åland, på det finska fastlandet, eller någon helt annanstans?

Framställningen omfattar diagram som sammanställts på grundval av arkivmaterialet. Eftersom materialet är fragmenterat och uppgifterna bristfälliga har det inte i sin helhet kunnat läggas till grund för sammanställningen, utan arbetet har förutsatt en viss selektering. Det är därför relevant att redogöra för arkivets innehåll, organisering och de urvalskriterier som tillämpats vid datainsamling. Arkivhandlingarna har varit sorterade i pärmar märkta ”Handlingar rörande verksamheten” (8 pärmar), ”Brevväxling” (4 pärmar) och ”Räkenskaper” (2 pärmar), men samtliga innehåller en blandning av brev, handlingar och avskrifter. Alla pärmar innehåller exempelvis brev, varav de flesta härrört från korrespondens mellan VH Jansson och klienter eller andra ombud, medan en del utgjorts av brev mellan klienter och tredjeparter eller mellan helt utomstående personer, som av en eller annan orsak hamnat hos Ålands juridiska byrå. Alla pärmar innehåller också räkningar, varav endast få har tillhört byråns räkenskaper, medan merparten har hört till exempelvis fordrings- eller insolvensmål som byrån ombesörjt. Arkivet tycks också vara inkomplett såtillvida att det i domstolsnotiser från tidsperioden 1903–09 har nämnts mål där VH Jansson har varit delaktig som ombud eller biträde, men som det inte finns något spår av i arkivhandlingarna.

Det är därför motiverat med ett förbehåll för att uppgifterna i det här kapitlet inte reflekterar Ålands juridiska byrås *hela* verksamhet under åren 1903–09, utan bara ärenden som framgår av arkivhandlingarna. Utgångsmässigt har antagits att handlingar som ingår i byråns arkiv också har tillhört byråns verksamhet, och i fråga om de personer som förekommer i arkivmaterialet har klientförhållande presumerats med vissa förbehåll: Vid urval av underlaget har beaktats

²⁵⁹ *Hårdstedt*, s. 298; *Tudeer* 1993, s. 74

²⁶⁰ *Kuvaja* 2008a, s. 97

²⁶¹ *Tudeer* 1993, s. 73

huruvida presumtionen stöds av uppgifter i t.ex. protokollsutdrag, brevväxling, fullmakt ställd till VH Jansson eller Ålands juridiska byrå, eller någon annan handling.²⁶² Däremot har det inte förutsatts att uppdragets juridiska art framgått särskilt väl, endast tillräckligt för att det verkat rimligt att anta att klientförhållande förelegat.

Klienternas och uppdragsgivarnas yrke, form, civilstånd eller annan socioekonomisk markör har primärt utlästs av arkivhandlingarna, men har vid behov och i mån av möjlighet styrkts med hjälp av tidningsarkiven och landskapsarkivets bouppteckningsregister. En ”Okänd”-kategori har inkluderats för att bättre reflektera det totala antalet klienter som omfattas av källmaterialet, men det *verkliga* antalet okända, som inte på något sätt figurerar i arkivet, är givetvis ännu större. Tabellerna kan därför i grova drag belysa den demografiska fördelningen av byråns klientel, men ska inte tas för en fullständig förteckning. För läsbarhetens skull har klientelet samlats i bredare kategorier, och geografisk härkomst har angetts enligt region istället för stad eller kommun.²⁶³

Det finns skäl att anmärka att det ingår fall där en make och en maka tillsammans varit kärende, svarande eller sökande. Ofta har detta protokollförts genom att ange makens yrke och namn, sedan ”och hans hustru” och makans namn, och till slut partsställning. Vid datainsamlingen har i dessa fall hustrun räknats som en enskild klient, även om det inte av handlingarna skulle framgått att hon gjort uttalanden i saken eller vidtagit självständiga åtgärder, och även om hon i handlingarna skulle omnämnts närmast som ett bihang till sin make.

Många gånger förutsattes exempelvis hustruns samtycke till åtgärder som gällde fastighetsöverlåtelser. I ett ärende som framgår av häradsrättens inteckningsprotokoll år 1902 kunde domstolen inte godkänna käranden *Nordiska Aktiebankens* anhållan om att inteckning skulle meddelas i svaranden *M. W. Erikssons* gård till säkerhet för en skuld om 5 000 mk, eftersom svaranden och hans hustru uteblivit från tinget, och trots att käranden uppvisade ett av parterna undertecknat kontrakt gällande inteckningen, ansågs inte hustrun Amanda Erikssons samtycke styrkt. Ärendets behandling sköts istället upp.²⁶⁴ I ett köpebrev gällande försäljning av en gård

²⁶² Ospecificerade blancofullmakter har inte betraktats som bekräftelse på ett klientförhållande, om det inte framgått till vem den utställts och avseende vilket ärende.

²⁶³ Data som lagts till grund för sammanställningen framgår i sin helhet av tabeller i bilagor 2 och 3.

²⁶⁴ ÅLa ÅJBA 550:2 Ha 1, ÅHR, utdrag ur inteckningsprotokoll § 5, Jomala 21.10.1902.

och hälften av en tomt i Mariehamn specificerades uttryckligen att maken sålde med sin hustrus samtycke, trots att bägge makar hade undertecknat köpebrevet.²⁶⁵

Samtidigt kunde en hustru också få bära konsekvenserna för sin makes åtaganden, även om hon inte personligen haft med dem att göra: År 1903 yrkade gårdsägare *F. Mattsson* att änkan *Hilda Mattsson* skulle åläggas ansvar för sin framlidne makes, tullvaktmästare *M. E. Mattssons* borgensförpliktelse. Käranden hade tillsammans med tullvaktmästaren ingått proprieborgen för en tredje mans lån hos Sparbanken på Åland år 1899. I september 1902, efter att tullvaktmästaren avlidit, hade borgensansvaret realiserats och *F. Mattsson* hade fått betala hela summan själv, jämte ränta. Därför yrkade han nu hos guvernören att änkan skulle åläggas att ersätta honom för hälften av det betalade beloppet. Änkan *Mattsson* ansåg inte att hon var ansvarig, men guvernören ålade henne att betala det fordrade beloppet jämte ränta och lagsökningskostnader.²⁶⁶ Oavsett hur kursoriskt fruarna omnämndes i myndigheternas protokoll, var de rättsliga verkningarna allt annat än obetydliga. I sammanställningen har därför både bonden och hans hustru statistikförts i kategorin bönder och hemmansägare.

4.3.2 Yrkes- och socioekonomiska grupper

I tabell 1 har sammanställts uppgifter om yrke eller annan social ställning för de klienter och uppdragsgivare som framgår av Ålands juridiska byrås arkiv under åren 1903–09. De högsta talen har markerats med orange för vart och ett verksamhetsår.

De markerade talen visar att de flesta av Ålands juridiska byrås klienter och uppdragsgivare under hela den undersökta verksamhetsperioden var bönder och hemmansägare, näringsidkare (inbegripet handlande, restauranter, fabriker etc.), bolag, firmor och andra samfund, och andra advokat- och juridiska byråer. Under åren 1903–04 och 1907–08 utgjorde också sjökapten och redare, och sjömän och hamnarbetare en av de större kundgrupperna.

²⁶⁵ ÅLa ÅJBA 550:2 Ha 4, Köpebrev mellan Karl Gustaf Lindblad och Ida Lindblad, säljare, och Anders Wirén, köpare, Mariehamn 20.3.1897.

²⁶⁶ ÅLa ÅJBA 550:2 Ha 1, Guv. över Åbo och Björneborgs län, utslag i ärendet *F. Mattson v Hilda Mattsson*, Åbo 26.10.1903. Se även *Turunen* 2017, s. 30-31

Tabell 1. Klienter och uppdragsgivare enligt yrke, juridisk form, civilstånd eller annan socioekonomisk markör, 1903–1909							
	1903	1904	1905	1906	1907	1908	1909
Advokat-, juridiska byråer	7	8	16	14	8	6	1
Samfund: Banker, bolag, föreningar	0	18	14	18	18	3	4
Offentligrättsliga inrättningar	1	1	1	0	3	3	1
Kyrkliga tjänster	0	0	2	2	1	0	0
Högre ämbetsmän, adelspersoner	1	3	3	1	1	3	0
Lägre tjänstemän	2	0	2	2	1	0	0
Utbildade professioner	0	5	1	4	2	1	1
Näringsidkare inkl. agenter, restauranter, fabriker	4	10	6	10	6	2	5
Kontorister, sekreterare	0	0	0	0	0	0	0
Bönder m. hustrur, hemmansägare	10	10	12	8	6	3	3
Sjökapten, redare	6	5	7	8	3	5	3
Hantverkare	2	2	3	0	4	0	0
Sjömän och hamnväsende	6	8	8	1	8	4	1
Akuschörka, barnmorska, skötare	0	0	1	0	0	0	1
Arbetare, maskinister, slaktare	0	1	2	1	2	2	0
Obesuttna: Pigor, drängar, torpare	1	1	2	1	1	0	1
Änkor, om inte annat angetts	1	1	1	1	1	2	0
Okänt	1	2	6	5	3	2	0
<i>Sammanlagt</i>	42	75	87	76	68	36	21

T1. Klienter och uppdragsgivare per år 1903–09 enligt yrke, juridisk form, civilstånd eller annan socioekonomisk markör.

Det stora antalet bolag, firmor och enskilda näringsidkare reflekterar troligen det livliga affärslivet, som aktiverats till följd av näringsfrihetens införande och kreditmarknadens utveckling: Det faktum att majoriteten ärenden gällde konkurser och indrivning av fordringar verkar stöda denna slutsats.²⁶⁷ Den förindustriella ekonomin hade präglats av skråväsendets och privilegiesystemets begränsningar, blygsam tillväxt, informella kreditmarknader, och institutioner som huvudsakligen strävade till att bevara *status quo*, men industrialisering och ekonomisk liberalisering förde med sig fria företagare som eftersträvade vinst.²⁶⁸ Kreditgivning hade enligt forskare *Riina Turunen* inte varit mindre viktigt innan industrialiseringens intåg, men övergången från muntliga, på personligt förtroende baserade skuldförbindelser till formaliserade, skriftliga

²⁶⁷ Se avsnitt 5.2

²⁶⁸ *Turunen* 2017, s. 16

och överförbara instrument medförde tillkomsten av en modern kreditmarknad.²⁶⁹ Denna ”finansiella revolution” utmärktes av tilltagande konkurrens och spekulation, ökad skuldsättning, och en allt mer integrerad global ekonomi.²⁷⁰

Under årtiondena strax innan sekelskiftet och kring 1900 etablerades också på Åland flera slags näringsrörelser, bolag, fabriker och firmor i Mariehamn för första gången, och utbytet såväl mellan näringarna och allmänheten, som mellan företag och näringsidkare sinsemellan, medförde ett växande nätverk av investerings- och kreditförbindelser.²⁷¹ Eftersom Mariehamn var befolkningsmässigt litet torde detta nätverk vävts desto tätare, då lokala handlande gjorde affärer med varandra, lånade av varandra, och hade fordringar i varandras kassaböcker.

Av tabellen framgår att sjökaptenernas och böndernas antal var förhållandevis framträdande. Under 1800-talets andra hälft hade den säsongsbundna bondeseglationen allt mer minskat till förmån för kommersiell och professionaliserad sjöfartverksamhet, och Ålands juridiska byrås verksamhetsperiod 1903–09 inföll mot slutet av detta utvecklingsskede.²⁷² *Hårdstedt* har skildrat den naturliga anknytning som fanns mellan sjöfarten och jordbruket under 1800-talet, då det ännu var vanligt att sjömännen sysselsatte sig inom jordbruket under vintern, och seglade under sommarsäsongen.²⁷³

Vid 1870-talets slut utgjorde bönderna fortfarande majoriteten av fartygsdelägare, men utvecklingen från lokalt byggda träskepp till större, maskindrivna fartyg av stål och järn medförde att ägandestrukturerna inom rederibranschen förändrades: Ju större fartygen blev, desto vanligare att verksamheten bedrevs i bolagsform, och då stora anskaffningar förutsatte stort kapital, gav sig allt fler handelsmän in i redarbranschen.²⁷⁴ Den traditionella symbiosen mellan land- och havsnäringarna tycks slutligt luckrats upp under tiden mellan 1880-talet till och första världskrigets utbrott: Enligt *Hårdstedt* kommersialiserades seglationen under denna period, bönderna började ägna sig åt jordbruket på heltid, och sjöfarten kom att domineras av storredare, yrkesseglare och investerare som hade förutsättningar att spekulera.²⁷⁵ Istället för att segla själv

²⁶⁹ *Turunen* 2017, s- 16-17, 125–126

²⁷⁰ *Idem*, s. 17, 125, 274–275. Min övers., ursprungligen ”*financial revolution*”

²⁷¹ *Hårdstedt*, s. 357–360.

²⁷² *Idem*, s. 330

²⁷³ *Idem*, s. 322

²⁷⁴ *Idem*, s. 318, 322–323

²⁷⁵ *Hårdstedt*, s. 330; *Kaukiainen* 1991, s. 296

kunde den som hade råd investera i sjöfarts- och rederiverksamhet, men allt mer tvingades kapitalsvaga bönder ut ur branschen.²⁷⁶

Sjökaptenen var ofta samtidigt redare eller investerare, och det var inte ovanligt att äga små andelar i många fartyg. Inom den allt mer kommersialiserade och internationaliserade sjöfartsnäringen hade tillkommit nya typer av transportdokument och värdepapper, såsom konossement, och dessa förbindelser kunde bli föremål för rättsliga dispyter. I alla finska kuststäder kunde sjöfarten utgöra en källa till framgång och förmögenhet, men även till plötsliga och stora ekonomiska förluster.²⁷⁷ Vid sidan av sjörättsliga tvistemål var kaptenen inblandade i vanliga fordringsmål, konkursmål och ärenden som gällde överlåtelseförmedling. Kaptenen förblev inte heller nödvändigtvis sjöfarare hela sitt arbetsliv, utan sökte sig ofta kring medelålderns inträde till sysselsättning i land.²⁷⁸ Sammanställningen kan mycket väl omfatta sjökaptenen som inte längre var verksam på sjön. Antalet sjömän och anställda inom hamnväsende under åren 1904–05 och 1907 kan verka högt, men under vart och ett år stod samma fyra lotsar och lotslärlingar för hälften av talet, då de under flera års tid drev ett mål gällande obetald bärgarlön.²⁷⁹

Bönderna och hemmansägarna utgjorde en betydelsefull grupp bland byråns klientel, och i det utpräglade bondesamhället hade det troligen varit märkligt om så *inte* varit fallet. I fråga om vilken slags ärenden bönderna var inblandade i, tycks fördelningen i mångt och mycket motsvara den generella distributionen av ärendetyper: De flesta mål gällde fordringar, och i likhet med många andra grupper anlätade bönderna ofta Ålands juridiska byrå för uppsättande av boppteckningar och kontrakt, för hjälp med överlåtelseförmedling, och med lagfartsansökningar och dylika förrättningar. Eftersom bönder ofta hade förtroendeuppdrag i kommunala organ var de också i egenskap av ombud för kommunen ofta delaktiga i förvaltningsprocesser. I egenskap av delägare i fartyg kunde de även framträda som parter i sjörättsliga tvistemål om t.ex. ersättningsanspråk. Konkursmålen tycks däremot främst inbegripit firmor, handlande, skeppare, kaptenen, och någon enstaka läkare – men inte bönder.

Från och med byråns grundande 1903 till 1906 ökade antalet advokat- och juridiska byråer som uppdragsgivare. Dessa ärenden hänför sig till de samarbetsförbindelser som beskrivits ovan.²⁸⁰

²⁷⁶ *Hårdstedt*, s. 330

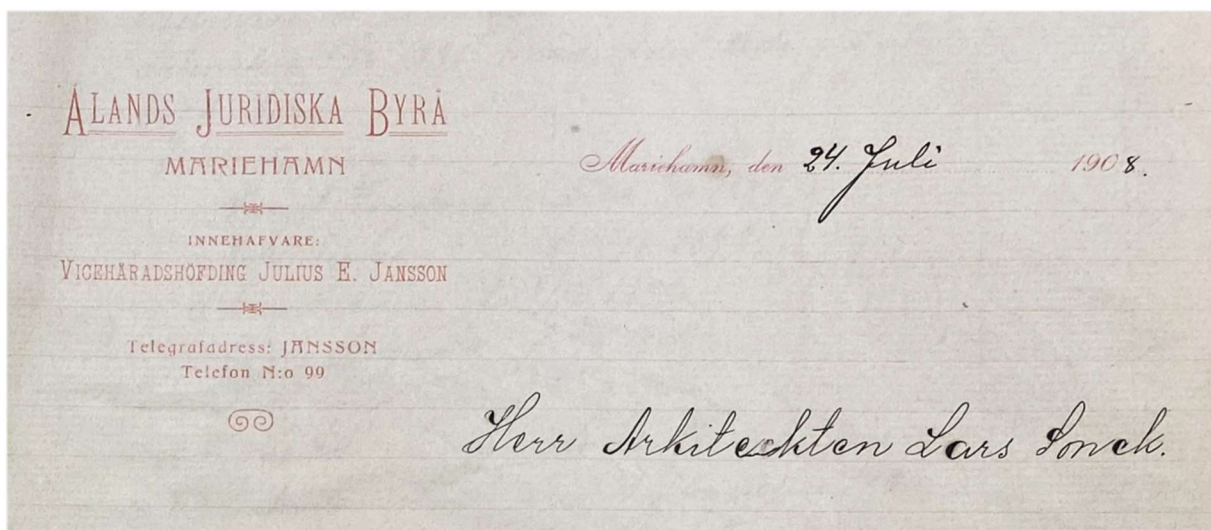
²⁷⁷ *Turunen* 2017, s. 115–116

²⁷⁸ *Kaukiainen* 2000, s. 282–284

²⁷⁹ Se avsnitt 5.2 om ”lotsmålet”

²⁸⁰ Se avsnitt 4.2.2

I det typiska fallet hade en advokatbyrå i fasta Finland anlåtts av en firma eller rörelseidkare på grund av en räkning som lämnats obetalad av en på Åland bosatt kund, varvid advokatbyrån kontaktade Ålands juridiska byrå för att begära handräckning med inkassoåtgärder. Dessa fall har inkluderats i sammanställningen i en separat kategori, då det inte mellan Ålands juridiska byrå och fordringsägaren själv uppstod ett direkt klientförhållande, eftersom ärendena på grund av sitt antal motsvarade en ansenlig del av byråns arbetsbelastning.

B5. Ålands juridiska byrås brevhuvud år 1908.²⁸¹

4.3.3 Om arvoden

Gällande advokatarvoden skrev år 1916 den norske juristen och socialliberalt orienterade politikern *Fredrik Stang Lund*:

Vid beräkningen [...] ska beaktas målets värde och i någon mån partens förmögenhetsställning. I varje fall ska aktas, att inte arvodesfrågan tillåts uppställa hinder, då man har möjlighet att hjälpa sin nästa utfå sin rätt. [...] Allt som allt jämnar det nog ut sig, så att vi får vad vi behöver för att leva och leva väl, och vi låter inte gärna en person, som vi anser ha en skälig rättssak att föra, gå ifrån oss därför att han har för lite pengar.²⁸²

Arvodesfrågan återspeglar en slags inre spänning i advokatverksamheten: Individens rättsskydd förutsätter ofta rättslig hjälp från en sakkunnig jurist, men tillhandahållandet av dessa tjänster utgör samtidigt advokatens försörjning. I Finland har arvoderingsens etiska aspekter också diskuterats åtminstone sedan advokatprofessionens moderna organisering.²⁸³

²⁸¹ ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 4, Brev, J. E. Jansson till Lars Sonck, Mariehamn 25.7.1908.

²⁸² *Lund*, s. 49. Min övers. från 1923 års finska översättning.

²⁸³ *Raevuori* 1968, s. 56–61

Ålands juridiska byrås arkiv omfattar två pärmar som är märkta ”Räkenskaper” och innehåller huvudsakligen fyra slags handlingar: 1) räkningar och kvitton som hänför sig till annat än byråns verksamhet, t.ex. VH Janssons personliga utgifter; 2) räkningar, redovisning och annat som tillhör underlag för behandlade ärenden, inte byråns egen bokföring; 3) en mängd betalningskvitton på små brevkort, utan omnämnande om vad det gäller för kostnad, och slutligen 4) en handfull räkningar för byråns annonsering och utgifter, och ett mycket litet antal handlingar som avslöjar någonting om de arvoden som Ålands juridiska byrå uppbar av klienter. Någon bokföringshandling eller kassabok finns inte. Byråns prissättningspraxis kan därför bara undersökas med hjälp av enskilda fall, där arvodet på ett eller annat sätt framgått.

I arkivet ingår en räkning utställd till huvudredaren i barkskeppet *Helmi*, hemmansägare *E. J. Johansson* i Jomala den 15 december 1903.²⁸⁴ Av tidningsnotiser framgår att Johansson var bonde, och år 1903 bland de högst taxerade i Jomala kommun, baserat på den kommunala röstlängden.²⁸⁵ Vad Ålands juridiska byrå debiterade av Johansson torde belysa hurdana arvoden som uppbars av en fullt betalningsförmögen klient.

Räkningen omfattar arbete som VH Jansson utfört under åren 1902–03 i samband med en sjörettslig process. Kostnadsposterna i räkningen sträcker sig från den 9 april 1902 till och med slutet av juni 1903.²⁸⁶ Rederiets tvister omfattade flera år än så, men den aktuella räkningen tycks vara den enda bevarade handling som anger detaljer om kostnaderna i fallet.²⁸⁷ Det framgår att Johansson debiterats bland annat för uppvaktning vid domstolsbehandling, 20 mk per sammanträde i Åbo rådstuvurätt och 30 mk per sammanträde i Hammarlands ting; för stämning 2 mk, stämningsansökan 5 mk och delgivning av stämningen 1,50 mk,²⁸⁸ för vittnesarvoden 10 mk; och för *Lihl & Timgrens* juridiska byrås räkning 175 mk, i parenteser ”förslagsvis”.²⁸⁹ Räkningens sammanlagda summa var 519,90 mk, vilket år 2023 skulle motsvarat 2 895,87

²⁸⁴ ÅLa ÅJBA 550:2 Ga 1, Räkning, Ål. jur. byrå till E. J. Johansson, Mariehamn 15.12.1903. Foto i bilaga 6.

²⁸⁵ Åland 6.10.1906 nr 94, s. 2; 3.2.1904 nr 10, s. 2

²⁸⁶ ÅLa ÅJBA 550:2 Ga 1, Räkning, Ål. jur. byrå till E. J. Johansson, Mariehamn 15.12.1903.

²⁸⁷ Se avsnitt 5.5

²⁸⁸ Delgivningen skedde i allmänhet genom stämningsman, ofta en poliskonstapel eller nämndeman, mot avgift som sedan debiterades av klienten, t. ex. ÅLa ÅJBA 550:2 Ga 1, Poliskonstapel J. E. Erikssons räkning för delgivning av stämning inkl. resekostnader, 5,36 mk, inget datum.

²⁸⁹ Enligt bilagd räkning från Lihl & Timgrens jur. byrå uppgick deras kostnader i anslutning till E. J. Johanssons ärende(n) under tiden juni - december 1903 till 185,55 mk. För uppvaktning vid rådstuvurätten i Åbo debiterade de dock endast 15 mk, möjligen pga. mindre resekostnader än vad VH Jansson ådrog sig från Åland. I ÅLa ÅJBA 550:2 Ga 1, Räkning från Lihl & Timgrens jur. byrå, Åbo 29.12.1903.

euro.²⁹⁰ För vart och ett uppvaktningstillfälle i domstol debiterades belopp motsvarande ca 111–167 euro.²⁹¹ Numera utges anvisningar om grunderna för advokatarvoden av Finlands Advokatförbund, som emellertid inte anger några beloppsrekommendationer. Dock torde det i dagens läge vara svårt att anlita en advokat för mindre än ett timarvode motsvarande två eller tre gånger det belopp som VH Jansson debiterade per rättegång.

Vad kan vi veta om hur Ålands juridiska byrå förhöll sig till medellösa klienter? Av arkivmaterialet framgår att byrån tidvis företrädde arbetare och pigor, som till skillnad från bonden E. J. Johansson troligen inte kunde betala fulla arvoden.²⁹² I byråns annonsering år 1904 utlovades ”[m]åttliga arvoden – Medellösa personer bistås avgiftsfritt.”²⁹³ Eftersom källmaterialet är knapphändigt, är det svårt att bekräfta om löftet hölls, men vissa intressanta uppgifter framgår: Av ett kontrakt skrivet med *Matts Andersson* i Mariehamn i september 1904 framgår att Andersson i samband med ett mål gällande ersättning för överträdelse av ett skogsavverkningsavtal förband sig att ”i arvode åt Vicehäradshöfding Jansson erlægga hälften af hvad jag genom sagda rättegång kan utbekomma, hvarutom jag åtager mig att erlægga och ansvara för alla öfriga omkostnader...”²⁹⁴ Anderssons ekonomiska ställning har inte kunnat utredas, men liknande provisionsarrangemang, där ombudsarvodet fick bero på huruvida talan blev framgångsrik eller inte, tyder på att VH Jansson i vissa fall ordnade med alternativa betalningsarrangemang.²⁹⁵

I ett mål som gällde arv hade den avlidne handelsmannen *K. E. Snellman* på dödsbädden uttalat att han ville lämna 2 000 mk till sin son *Elon*, som han innan äktenskapet med fru *Snellman* fått tillsammans med en piga från Åbo vid namn *Maria*. Viljeyttringen hade bevittnats av hustrun *Erika Snellman*, den avlidnes far och kyrkoherde *Aug. Sjögren*.²⁹⁶ *Elon* hade inte varit någon hemlighet, utan *Snellman* hade sedan 1891 erlagt årliga underhållsbelopp, och enligt den närmaste grannen, garvaren *Fredrik Euranen*, hade *Snellman* ofta berättat om sin son, visat hans fotografi, och bedyrat att han älskade pojken lika mycket som sina andra barn.²⁹⁷ Fru *Snellman*,

²⁹⁰ ÅLa ÅJBA 550:2 Ga 1, Räkning för E. J. Johansson, Mariehamn 15.12.1903; Statistikcentralen, *Prisomräknaren*, 1860–2023. I beräkningsgrunderna beaktas levnadskostnadsindexet 1914:1–6=100, valutareformen år 1963 och övergången till euro år 2002.

²⁹¹ Statistikcentralen, *Prisomräknaren*, 1860–2023.

²⁹² Se avsnitt 4.3.2, tabell 1; även avsnitt 5.6 nedan.

²⁹³ Se t.ex. Åland 9.1.1904 nr 3, s. 1

²⁹⁴ ÅLa ÅJBA 550:2 Ha 4, Avtal om arvode med *Matts Andersson*, Mariehamn 12.9.1904

²⁹⁵ Ett dylikt arrangemang ingicks i november 1905 med handlanden *Victor Starck* i samband med talan som gällde kländer av befälhavarredovisning, där VH Janssons arvode skulle utgöra en tredjedel av det belopp som eventuellt skulle utfås; ÅLa ÅJBA 550:2 Ha 2, Avtal om arvode med *V. Starck*, Mariehamn 25.11.1905.

²⁹⁶ ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 2, Brev, kyrkoherde *Aug. Snellman* till *Maria Hellund*, Saltvik 11.5.1904

²⁹⁷ ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 2, Avtal om underhåll för *Elon Alexander*, undert. *K. E. Snellman*, Mariehamn 3.8.1891; i samma serie: Brev, *Fredrik Euranen* till *Maria Hellund*, Saltvik 23.5.1904

förvaltare av makens dödsbo, betalade 100 mk till Elons sköterska, men istället för att sända det resterande beloppet om 1 900 mk till Åbo, deponerade hon det på Sparbanken på Åland, för att senare kunna lyftas för Elons behov.²⁹⁸ Fru Snellman hänvisade till sin skyldighet att i egenkap av sina barns förmyndare tänka på deras bästa och tillse deras försörjning, men förtydligade senare att arrangemanget gjorts för att förhindra att pengarna omhändertogs av Elons mor, Maria.²⁹⁹

Det är oklart hur fru Snellman bemöttes av VH Jansson, och några protokoll från eventuell domstolsbehandling finns inte, men i ett brev, endast daterat 25 januari (möjligen 1905, då skriftliga vittnesmål ännu inkommit i maj 1904), sände Maria hjärtliga tack till VH Jansson, och bekräftade att hon från posten lyft 1 925 mark.³⁰⁰ Således hade till henne skickats hela beloppet om 1 900 mk, utan avdrag för byråns utgifter, och därtill 25 mk, som eventuellt kan ha utgjort ränta.

I ett inkassoärende gällande indrivning av en obetalad provianräkning från en redare i Mariehamn år 1908 uttrycktes däremot förvåning över hur *högt* det arvode var som VH Jansson begärde. Ärendet tycks förmedlats av danska generalkonsulatet i Helsingfors, vars företrädare frågade i sitt brev om ett misstag skett vid beräkningen av arvodet om 10 %, då ”man antagligen kommer att i Danmark betrakta det såsom drygt, då vanligt bank-incasso plägar utgöra 1/10 % förutom porto.”³⁰¹ Om inget misstag förelåg, kan man kanske dra slutsatsen, att VH Jansson åtminstone ibland debiterade så mycket som han ansåg att klienten hade råd med, men anpassade sina arvoden för mindre bemedlade klienter.

4.3.4 Geografiska grupper

I tabeller 2 och 3 har sammanställts Ålands juridiska byrås klientel enligt geografisk belägenhet. Tabell 1 visar huruvida klienter med hemkommun på Åland kom från Mariehamn, från landsbygdskommunerna eller från skärgården.

Hemkommun eller -ort har i allmänhet bestämts i enlighet med vad som framgått av domstols- eller myndighetshandlingar, eller av brev från klienten själv. Om hemkommunen varit oklar,

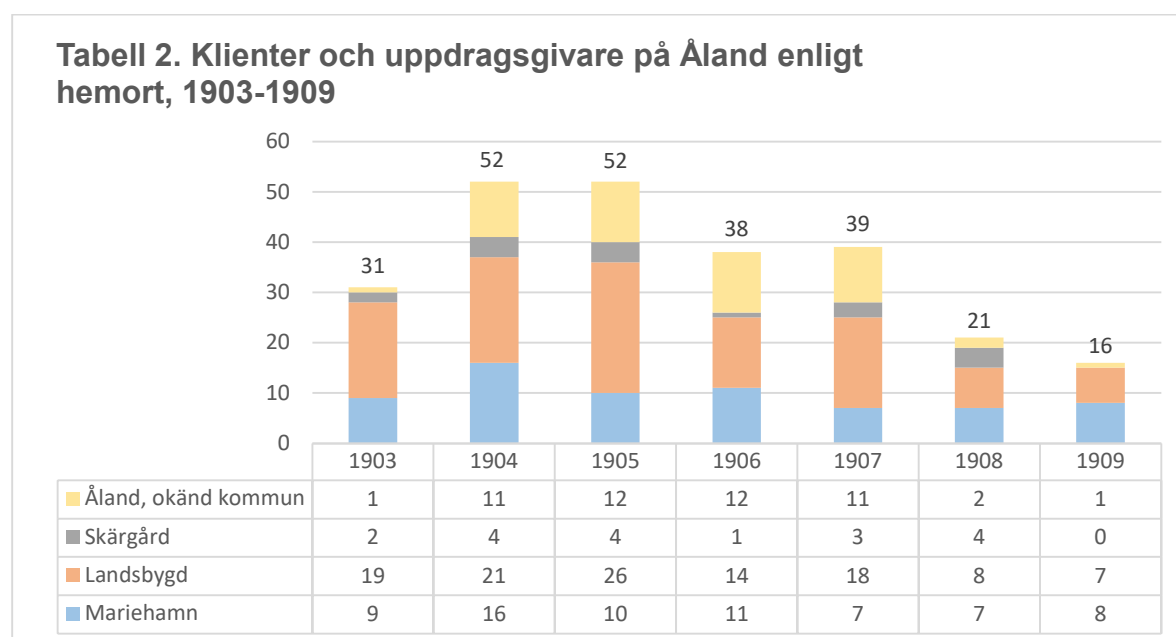
²⁹⁸ ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 2, Brev, E. Snellman ”Till svar å eder skrivelse...”, Kvarnbo 6.12.1903

²⁹⁹ ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 2, Brev, E. Snellman gm R. O. Silander till K. Alfthan, Saltvik 26.1.1904, även i samma serie: Brev, E. Snellman till K. Alfthan, Saltvik 22.2.1904. VH Kuno Alfthan tycks förordnats att bevaka Elons intressen innan VH Jansson åtog sig fallet.

³⁰⁰ ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 2, Brev, M. Hellund till J. E. Jansson, Åbo den 25 januari.

³⁰¹ ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 4, Brev, Det Kongelige Danske General Consulat för Finland till Ål. jur. byrå, Helsingfors 7.9.1908 och 16.9.1908.

antingen för att tvetydiga uppgifter förekommit eller för att uppgift saknats, men det framgått av omständigheterna att det varit fråga om en på Åland bosatt person, har klienten kategoriserats som boende på Åland, okänd kommun. Det har också hänt att det av tidningsarkiv och andra källor framgått flera personer med samma släktnamn och initialer, men olika hemorter. I ett konkursfall företrädde VH Jansson elva mejerier, baserade i olika åländska kommuner utan specifik uppgift om vart och ett – dessa finns också i kategorin ”Åland, okänd kommun”.³⁰²

T2. Antal klienter och uppdragsgivare per år 1903–09 enligt åländsk region.

Tabellen visar att de allra flesta åländska klienter var bosatta på landsbygden; härifrån kom bönderna och de flesta skeppare och sjökaptener. Också det fåtal som haft hemort i skärgården var ofta sysselsatta inom sjöfarten. Det faktum att de flesta åländska klienter kom från landsbygdskommunerna reflekterar att Åland ännu efter sekelskiftet 1900 var ett ruralt samhälle: Invånarantalet i fasta Ålands landsbygdskommuner var år 1910 ca 14 500 personer, medan invånarantalet i Mariehamn var 1 015 personer.³⁰³ Skärgårdskommunernas sammanlagda folkmängd var vid samma tid ca 5 800.³⁰⁴ En icke försumlig andel av klienterna kom från Marie-

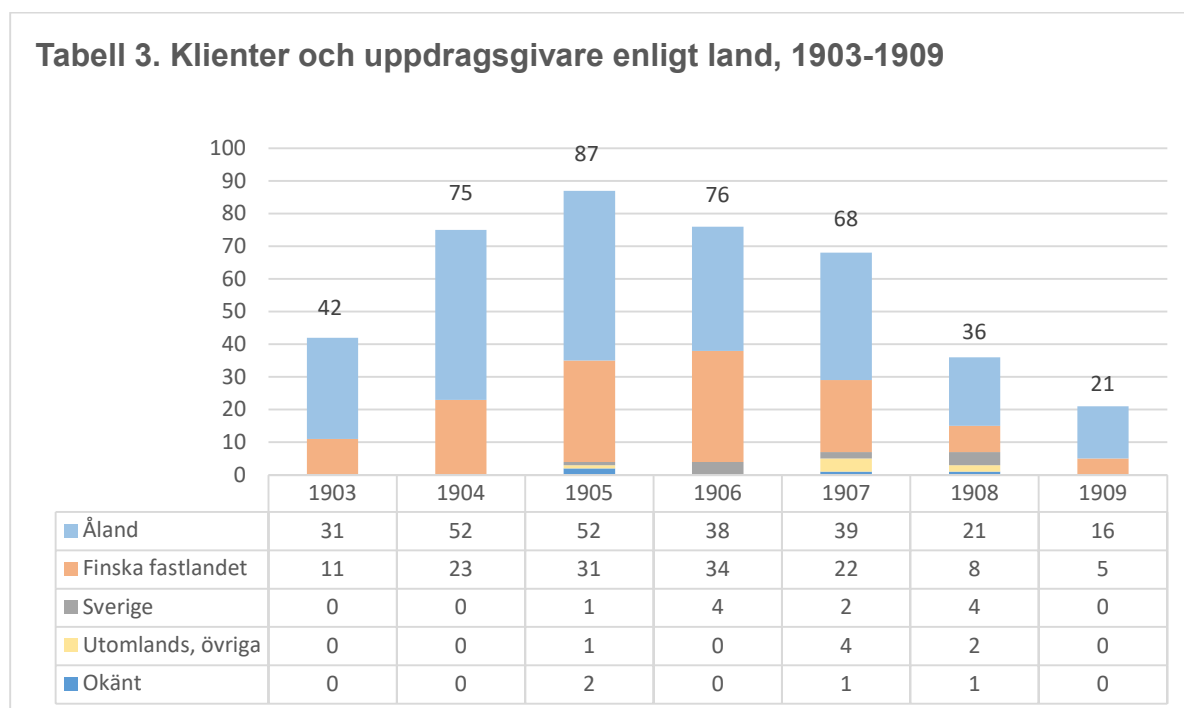
³⁰² Se avsnitt 5.2

³⁰³ ÅSUB, *Befolkningens storlek och struktur*. Tabell ”Befolkning 1910–2022 efter kommun och år”; ÅSUB, *Befolkningsutvecklingen i Mariehamn 1861–2010*, publ. 17.2.2011.

³⁰⁴ ÅSUB, *Befolkningens storlek och struktur*. Tabell ”Befolkning 1910–2022 efter kommun och år”.

hamn, där de flesta näringsidkare och firmor var baserade. Trots att Mariehamn befolkningsmässigt fortfarande var mycket mindre än såväl landsbygds- som skärgårdskommunerna var staden den centrala platsen för såväl näringslivet som borgerskapets sociala liv.

I tabell 3 har klienter och uppdragsgivare kategoriserats enligt land. Åland har dock avskilts till en egen kategori, för att åskådliggöra det kundunderlag som framgår av tabell 2 i förhållande till antalen från fasta Finland och annanstans.

T3. Antal klienter och uppdragsgivare per år 1903–09 enligt land.

Under vart och ett verksamhetsår var minst hälften av klienterna ålänningar eller i åländsk kommun bosatta personer. Från Finland inkom flera ärenden, huvudsakligen genom advokat- och juridiska byråer, och oftare från Åbo än någon annan finsk ort. I antalet fall från finska fastlandet ingår dock också ett fåtal ärenden från mindre orter, såsom Nykarleby och Halikko, vanligen eftersom avsändaren var en bekant eller långvarig klient till VH Jansson. Språkligt fungerade kommunikationen österut, då svenskan vid 1800-talets mitt var ”affärslivets språk”, och förblev dominerande i de övre samhällsskikten under flera årtionden.³⁰⁵ Anmärkningsvärt få ärenden

³⁰⁵ *Kaukiainen* 2000, s. 15; *Sallila*, s. 3

härörde från Sverige, och bland de svenska uppdragen fanns bara ett fall där en klient kontaktade Ålands juridiska byrå direkt – i resterande fall kontaktades byrån av en svensk advokatbyrå eller ett annat ombud å en klients vägnar.

Nästan lika många ärenden härörde från Förenta staterna som från Sverige, vilket med tanke på de geografiska avstånden kan framstå som märkligt. Fenomenet torde förklaras av den stora utvandring från Finland till Nordamerika som inletts som under 1870-talet. Utvecklingen av nya transport- och kommunikationsmedel hade medfört ett ökat utbyte över Atlanten sedan 1800-talets mitt, och emigrationen till Amerika var ett europeiskt fenomen: Under 1820–1930 flyttade omkring 37 miljoner européer till Förenta staterna och 5 miljoner till Kanada.³⁰⁶

Historiker *Reino Kero* har berättat att befolkningsrörelsen i viss mån påverkades av liberalismens insteg och bilden av Amerika som framtidens och framstegens förlovade land, men de främsta orsakerna till utvandringen var ekonomiska.³⁰⁷ Den första migrationsvågen kan knytas till guldrushen i Kalifornien fr.o.m. 1848, då de första finska utvandrarerna var sjömän och gruvarbetare, och en ny våg från Finland följde i samband med Krimkriget, då arbetslöshet och en decimerad fartygsflotta drev flera sjömän att söka sig till Amerika.³⁰⁸ Trots industrialiseringen och den ekonomiska tillväxten överträffades sysselsättningsmöjligheterna under 1800-talet av befolkningsökningen: I Finland var möjligheterna att livnära sig på jordbruk och industri begränsade, och under perioden 1870–1929 emigrerade ca 350 000 finländare till Nordamerika.³⁰⁹ I Amerika fanns odlingsbar jord och naturresurser, vilket lockade såväl arbetskraft som kapital från Europa.³¹⁰ På 1860- och 70-talen lockades finländare inte bara av den amerikanska drömmen, utan av reklam, värvare, och glansfulla skildringar i brev från emigranter.³¹¹ Det hände också att sjömän kom till Nordamerika som rymlingar från fartyg där de arbetat, ofta under omilda förhållanden.³¹²

Enligt *Kuvaja* var flera åländska utvandrare personer som sökte sysselsättningstillfällen och obesuttna som hoppades på nya möjligheter och ett bättre liv.³¹³ Baserat på passförteckningar

³⁰⁶ *Kero*, s. 34, 47–48, 54

³⁰⁷ *Idem*, s. 34, 49, 67–68

³⁰⁸ *Idem*, s. 35–36

³⁰⁹ I bara Finland ökade invånarantalet från ca 1 miljon år 1800 till ca 3 miljoner strax innan första världskrigets utbrott, se *Kero*, s. 48. Gällande de finska utvandrarernas antal, se *Kero*, s. 49, 54–55: Jämförelsevis utvandrade omkring en miljon från Sverige under perioden 1821–1929, från Ryssland 3,3 miljoner och från Tyskland 5,9 miljoner under samma period.

³¹⁰ *Kero*, s. 47

³¹¹ *Idem*, s. 39, 42–45

³¹² *Kaukiainen* 2000, s. 235, 254; *Kero*, s. 35–38

³¹³ *Kuvaja* 2008a, s. 106–109

och passagerarlistor emigrerade 7 062 ålänningar till Amerika under 1870–1914, men eftersom det inte var helt ovanligt att man reste utan pass kan antalet varit högre.³¹⁴ Åland tillhörde de områden där antalet utvandrare var relativt stort per capita, även om det i förhållande till hela Finlands emigrantantal var litet.³¹⁵ Efter sekelskiftet 1900 kulminerade emigrationen, då Amerika åtnjöt högkonjunktur samtidigt som förhållandena hemmavid präglades av politisk osäkerhet, och under 1900–09 flyttade 150 000 finländare.³¹⁶ Inte alla förblev dock i den nya världen: Omkring en femtedel av finska emigranter stannade några år, arbetade och sparade pengar, och återvände sedan hem – andra återvände tomhänta, till följd av sjukdom eller andra motgångar.³¹⁷ På Åland ledde den omfattande utvandringen så småningom till stagnerande befolkningstillväxt och arbetskraftsbrist, men de som flyttade tillbaka förde ofta med sig kapital, entreprenörskap, och nya tekniska idéer.³¹⁸

Arkivhandlingarna omfattar två mål som kan vara belysande i detta sammanhang: I det första fallet, som inkom till Ålands juridiska byrå år 1908, beklagade sig två bröder, som flyttat till Chicago, över sin farbror, som förvaltade brödernas ärvda egendom på Åland. Farbrodern hade först inte lämnat någon redovisning över förvaltningsuppdraget, och senare lämnat en som utvisade alldeles för liten vinst från gårdens uthyrning.³¹⁹ Det verkar som att VH Jansson förmått farbrodern att skicka en redovisning, som uppdragsgivarna dock inte var nöjda med, och senare brev från bröderna antyder att deras krav på lagsökningsåtgärder gått obesvarade.³²⁰

I det andra fallet kom en amerikansk klient i kontakt med Ålands juridiska byrå genom VH Janssons svåger, *Väinö Jaatinen*, som mer än tillfälligt tycks uppehållit sig i Detroit, Michigan.³²¹ Disponenten för motortillverkare *United Manufacturing Co.* hade år 1908 bett Jaatinen rekommendera en pålitlig jurist i Finland, och Jaatinen hade hänvisat till sin svåger.³²² *United* hade råkat frakta en motor till fel kund, som då vägrat returnera godset eller betala för det, och VH Jansson ombads försöka förmå denne att göra upp i godo för att rättsprocess skulle kunna

³¹⁴ *Kuvaja* 2008a, s. 103-104

³¹⁵ *Kuvaja* 2008a, s. 87, 103; *Kero*, s. 58

³¹⁶ *Kero*, s. 54

³¹⁷ *Idem*, s. 255-256, 282

³¹⁸ *Kuvaja* 2008a, s. 111; *Kero*, s. 261-265. Dock var omständigheterna i Nordamerika så pass annorlunda att många idéer och teknologier inte var direkt tillämpliga i Finland, och de personer som byggde framgångsrika företag i Finland på amerikanska uppfinningar var i minoritet, se *Kero*, s. 265.

³¹⁹ ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 3, Brev, M. E. Mattson och E. A. Mattson till J. E. Jansson, Chicago 8.7.1907.

³²⁰ ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 2, Brev, E. M. Mattson till J. E. Jansson, Chicago 11.1.1909.

³²¹ Michigan var en av de delstater dit flest finländare flyttade, se *Kero*, s. 125, 131.

³²² ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 2, Brev, Väinö Jaatinen till J. E. Jansson, Detroit 4.2.1908.

undvikas.³²³ De amerikanska mål som ingår i Ålands juridiska byrås arkiv tycks alltså inkommit till följd av att många åländska och finska utvandrare bibehöll kontakten till hembygden, antingen på grund av kvarlämnad egendom eller familj.

B6. Kuvert stämplat i Frederic, Wisconsin 1904, adresserat till "Häradshöfdingen H. Herr Julius E. Jansson, Finland, Mariehamn, Europa. Via Sverige".³²⁴

Kring utvandringsströmmen utvecklades så småningom en rörelse av agenter som förmedlade tjänster i samband med emigrationsprocessen.³²⁵ I Åland förekom med början år 1904 annonser för *Finska Ångfartygs Aktiebolagets Emigrantagentur*, företrädd av kontoristen *P. K. Hansen*.³²⁶ Agenturen marknadsförde resor med "nya, snabbgående och komfortabla" ångare, och hjälp med läkarundersökningar och anskaffning av pass.³²⁷ Några år senare gick Hansen i konkurs, varvid VH Jansson förordnades till syssloman, och utdelningen av slutdividend i juni 1909 kan ha varit ett av de sista uppdrag han slutförde som innehavare av Ålands juridiska byrå.³²⁸

³²³ ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 2. Brev, United Manufacturing Co., oklar underskrift, till J. E. Jansson, Detroit 28.1.1908.

³²⁴ ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 3, Kuvert, adresserat till J. E. Jansson, stämplat i Frederic, Wisconsin, 28.11.1904.

³²⁵ *Kero*, s. 78 ff.

³²⁶ Åland 16.4.1904 nr 31 A, s. 1; 27.5.1908 nr 43, s. 3

³²⁷ Åland 16.4.1904 nr 31 A, s. 1

³²⁸ Åland 19.6.1909, nr 49, s. 4

5 Ärenden som ombesörjdes av Ålands juridiska byrå 1903–09

5.1 Om urvalsgrunder för underlag till sammanställd statistik

Som ovan har konstaterats vände sig Ålands juridiska byrå till den breda allmänheten och marknadsförde sig som en byrå som åtog sig en mångfald uppdrag. I detta avsnitt har beskrivits de ärenden som det framgår av källmaterialet att Ålands juridiska byrå ombesörjde under åren 1903–09. Ärendena har grupperats på basis av de rättsområden som de hänfört sig till, och mängden ärenden per år och typ har åskådliggjorts med hjälp av diagram i den mån det varit ändamålsenligt. Eftersom arkivmaterialet är fragmenterat och inte i sin helhet har kunnat användas som underlag för statistik är det nödvändigt att i korthet redogöra för de kriterier som tillämpats vid urval av material.

De ärenden som behandlas i kapitlet utgör enbart ärenden som framgått av arkivhandlingarna, och som enskilt eller i kombination med andra handlingar eller uppgifter tillräckligt tydligt utvisat vilket rättsligt område de hänfört sig till. Sammanställningen reflekterar således inte byråns totala verksamhet under åren 1903–09. Utgångsmässigt har presumerats att handlingar som ingår i byråns arkiv också har ingått i verksamheten, men vid datainsamlingen har beaktats huruvida det framgått av ett protokoll eller annan handling att Ålands juridiska byrå eller VH Jansson varit delaktig i egenskap av juridiskt ombud eller biträde, huruvida ärendet har specificerats i en fullmakt ställd till byrån eller VH Jansson, och huruvida det framgått av t.ex. en följd av brev att byrån har åtagit sig uppdraget.³²⁹

Ärenden i vilka VH Jansson har varit delaktig i någon annan kapacitet än såsom advokat har uteslutits. Av denna orsak har t.ex. inte tagits med Rasmansbölemejeriets bedrägeritalan år 1903, som behandlades av en kompromissrätt i vilken VH Jansson var ledamot, medan en fordringstalan som lyftes sommaren 1904 av samma mejeribolags tidigare styrelse har inkluderats, eftersom VH Jansson i det sistnämnda fallet företrädde kärändena.³³⁰ Mål där VH Jansson framträdde enbart i egenskap av part har inte inkluderats, t. ex. ärenden rörande barkskeppet *Winnifred*, för vilket han var huvudredare.

³²⁹ Ospecificerade blancofullmakter har inte betraktats som bekräftelse på ett klientförhållande, om det inte framgått till vem den utställts och avseende vilket ärende eller syfte.

³³⁰ ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 3, Fullmakt för VH J. E. Jansson, undert. J. V. Karlsson m.fl., Mariehamn 16.7.1904. Även Åland 9.8.1904 nr 74, s. 2

VH Jansson var verksam som advokat redan innan öppnandet av Ålands juridiska byrå, och vissa uppdrag som ombesörjdes inom ramen för byråns verksamhet hade han åtagit sig redan innan år 1903 – dessa har inkluderats om uppdraget förutsatt arbetsinsatser även under byråns verksamhetstid. Vissa ärenden förblev på byråns bord i flera år, och dessa har tagits med för vart och ett år då Ålands juridiska byrå vidtog åtgärder i samband med målet. Ovan har nämnts att VH Jansson tidvis anlätade ombud i Åbo och Helsingfors för att bevaka ärenden som behandlades vid instanser i dessa städer.³³¹ Eftersom Ålands juridiska byrå trots detta arrangemang inte lämnade ifrån sig ärendena, utan fortsättningsvis ansvarade gentemot sina klienter för uppdragens genomförande, utarbetade skrivelser och gjorde juridiska bedömningar, har sådana mål inkluderats i statistiken. Omvänt har sådana ärenden uteslutits som tillhörde av en advokatbyrå på fastlandet, och där VH Jansson enbart tog hand om inlämning eller delgivning av handlingar på Åland. Däremot har sådana fall tagits med, där Ålands juridiska byrå på uppdrag av en annan byrå vidtagit mer omfattande åtgärder, som förutsatt faktiska arbetsinsatser av VH Jansson, såsom indrivning av skulder.

Mål som inte alls omnämns i arkivmaterialet har lämnats bort, även om intressanta redogörelser har funnits i tidningarna.³³² Tidningsuppgifter har dock nyttjats i kompletterande syfte då arkivets uppgifter varit mycket knapphändiga eller otydliga. Om ärendets art inte har kunnat utredas på basis av arkivhandlingarna eller med hjälp av tidningarna, har det inte tagits med. Den data som lagts till grund för sammanställningen framgår i sin helhet av tabellen i bilaga 1.

5.2 Fordrings- och konkursmål

”Då jag ännu har hos åtskilliga s.k. trögbetalare, delvis enl Reverser o Bok samt från auktionerna allt fr Bröder Eklunds k.k. massa, att fordra, ville jag härmed förefråga huruvida H.H. ville åttaga sig med att på alvar förmå dem att betala sina skulder.”³³³

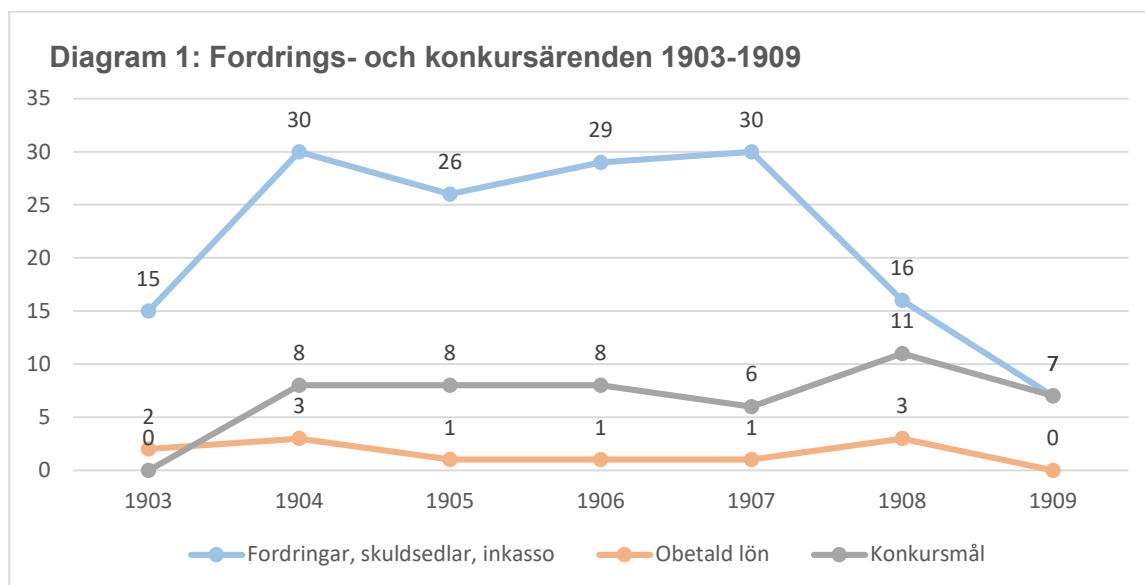
På så sätt anhöll handlanden *Viktor Danielsson* från Hammarland om vidtagande av åtgärder för att få sina fordringar indrivna – ett bland flera liknande brev i Ålands juridiska byrås arkiv. Diagram 1 utvisar att de allra flesta ärenden som Ålands juridiska byrå ombesörjde gälde skulder och insolvenssituationer. Detta tycks inte varit unikt för Åland: Enligt *Edvard Berghs*

³³¹ Se avsnitt 4.2.2

³³² Avgränsningen har gjorts ytterst motvilligt, men avhandlingens format har inte lämnat utrymme för en uttömmande genomgång av såväl arkivmaterialet som tidningarna.

³³³ ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 2, Brev, Viktor Danielsson till J. E. Jansson, Hammarland 19.1.1904

juridiska handbok från 1884 gällde merparten av de mål som vid samma tid behandlades i de finländska domstolarna skuldförhållanden.³³⁴ Hur kommer det sig?

D1. Antal fordrings- och konkursmål per år 1903–09.

Som redan har nämnts präglades 1800-talets andra hälft i Finland av ökad ekonomisk rörelse till följd av liberaliserande reformer på närings- och handelsrättens område.³³⁵ Enligt *Hårdstedt* fick den första köpmannen i Mariehamn tillstånd att bedriva inrikes- och utrikeshandel redan under grundandeåret 1861, och under 1860–80 öppnade rörelseidkare, handlande och hantverkare olika slags affärsställen och rörelser i staden.³³⁶ Under perioden 1890–1900 blev Mariehamn också en populär turistort under den sk. badhusepoken.³³⁷ Enligt forskare *Olli Poropudas* drevs tillväxtperioden under 1860–80 i Finland av ökande export, i synnerhet av trävaror, medan perioden från 1880-talet till första världskriget präglades av tilltagande inhemska marknader.³³⁸ På 1860-talet började finska pengar, mark och penni, ges ut, och bankväsendets utveckling medförde nya möjligheter för framväxande industrier och företag att låna kapital.³³⁹ Större lånemöjligheter medförde dock också flera tillfällen för överskultsättning.³⁴⁰

³³⁴ *Nousiainen*, s. 488; hänv. Bergh, Edvard, "Neuwonantaja Laki-asioissa", 1884.

³³⁵ *Hårdstedt*, s. 319; *Sepponen*, s. 50

³³⁶ *Hårdstedt*, s. 357–359, hänv. till *Sjöblom* 1911, s. 192–194

³³⁷ *Kuvaja* 2008a, s. 123

³³⁸ *Poropudas*, kap. 5, para. 10; *Kaukiainen* 2000, s. 271–272; *Turunen* 2017, s. 74. Enligt nationalekonom *Hugo E. Pipping* ökade trävaruexporten fem till sex gånger mellan 1860-talet och sekelskiftet 1900, se *Pipping*, s. 321. *Jussi Sallila* har anmärkt att tillväxtperioden inte innebar kontinuerliga framsteg, utan 1866–68 genomgick man i Finland de sk. nödåren, då hungersnöd rådde till följd av dåliga skördar, se *Sallila*, s. 206–207, 213.

³³⁹ *Turunen* 2017, s. 17, 74; *Turunen* 2019, "Johdanto" para. 2; *Pipping*, s. 11, 294 ff.

³⁴⁰ *Turunen* 2017, s. 130-131; *Sallila*, s. 230

Närings- och handelslivets aktivering sammanföll med förändrade kreditgivningsformer och reformer på insolvensrättens område. Under 1800-talets andra hälft tillkom i Finland formaliserade kreditmarknader, och den ökade ekonomiska aktiviteten har också knutits till växelrättens modernisering och tillkomsten av nya, internationellt gångbara betalningsmedel och rörliga skuldebrev.³⁴¹ Enligt *Turunen* förblev muntlighet och informellitet karakteristiska för kreditgivning i Finland långt in på 1800-talet, men den skriftliga formen minskade kreditgivarens risk, eftersom den underlättade indrivning – muntliga förbindelser beaktades inte heller i konkursprocesser.³⁴² Ett skriftligt avtal förutsattes också om gäldenären ville ställa säkerhet genom inteckning i en fastighet.³⁴³ 1868 års förnyade konkurslagstiftning främjade också borgenärernas intressen, till skillnad från utvecklingen många andra europeiska länder.³⁴⁴

Det tilltagande bruket av skriftliga och överförbara skuldinstrument som betalningsmedel kom till uttryck även inom advokatens arbetsfält: Ålands juridiska byrås brevväxling omfattar flera begäranden om inkassoåtgärder och delgivning av betalningskrav till ålänningar, oftast inkomna från juridiska byråer på fastlandet. Vanligen var det fråga om obetalda räkningar, fakturor och kontokuranter från t.ex. handlande och varuleverantörer. Olika slags kontoskulder var ofta förekommande, då kredithandel var det enda sättet att göra affärer i en ekonomi där kontanter var mindre vanliga.³⁴⁵ Det högsta bevisvärdet vid process hade kassaböcker, som undertecknades av handlanden och granskades årligen hos magistraten.³⁴⁶ Även forbundna skuldebrev medförde viss trygghet för kreditgivaren: Skriftliga skuldebrev förutsatte bevittnande av två personer, och var svårare att bestrida i konkursförfarande.³⁴⁷

En handfull ärenden gällde skuldebrev som överlätits mellan fordringsägare och sedan drevs in. Överförbara skuldebrev gav ofta upphov till tvister, eftersom åsikterna kunde gå isär gällande vem som faktiskt ansvarade för skulden.³⁴⁸ I flera fall baserades fordringen på en växel, vilket under 1800-talet utgjorde ett internationellt gångbart betalningsmedel som möjliggjorde prestationer i olika valutor, och därför var vanligt förekommande inom den

³⁴¹ *Sepponen*, s. 28-29, 35; *Nousiainen*, s. 478, 482; *Turunen* 2019, ”Johdanto” para. 2

³⁴² *Turunen* 2019, ”Johdanto” para. 2, ”Kirjalliset velkasitoumukset suhteessa...” para. 2, 4; *Turunen* 2017, s. 126-128

³⁴³ *Turunen* 2019, ”Kirjalliset velkasitoumukset suhteessa” para. 6

³⁴⁴ *Turunen* 2017, s. 15, 77; *Sallila*, s. 2, 272-275; Konkursstadgan 9.11.1868/31

³⁴⁵ *Turunen* 2017, s. 128

³⁴⁶ *Turunen* 2019, ”Tililuotto” para. 2; *Turunen* 2017, s. 129

³⁴⁷ *Turunen* 2019, ”Velkakirjat” para. 1, 8

³⁴⁸ *Idem*, ”Velkakirjat” para. 11

riskfyllda utrikeshandeln.³⁴⁹ Växeln nyttjades flitigt även inrikes, och skyddades av ett utsökningsförfarande som var strikt och snabbt.³⁵⁰

I flertalet fall som framgår av Ålands juridiska byrå tycks fordringen varit ostridig, och ofta består handlingarna rörande ett inkassoärende inte av mycket mer än en indrivningsbegäran och ett kvitto över erlagd betalning. Ett antal brev gällde förfråganden om enskilda individers betalningsförmåga och skuldförbindelser; offentlig förmedling av uppgifter om personers och företags solvens hade börjat utvecklas i Finland först vid slutet av 1890-talet.³⁵¹

Ett fordringsmål: Vems pokaler, vems skuld?

Näringsfrihetens och kreditmarknadens utveckling tycks gått hand i hand med etablering, nedläggning och ombildning av olika slags företag och affärsinitiativ – *Turunen* har anmärkt att ett visst mått av ”kreativ förstörelse” har betraktats som ett tecken på en dynamisk ekonomi inom viss nationalekonomisk teoribildning.³⁵² Detta illustrerades i ett fordringsmål mellan ett svenskt guldsmedsföretag och aktiebolaget som drev Mariehamns badanstalt, som behandlades i Ålands häradsrätt i november 1905. Vid början av året 1903 hade ett antal segelsällskap inbjudits till Åland av badanstaltens dåvarande överläkare och direktionsledamot, *Johannes Hoving*, för att delta i en segelregatta i juli samma år. Hoving hade i *Mariehamns Badanstalts Aktiebolags* namn från guldsmedsbolaget *C. G. Hallbergs Guldsmedsaktiebolag* i Stockholm beställt ett antal prispokaler och -medaljer, som skulle delas ut under sommarens kappseglingar, men efter leverans vägrade direktör *Otto Tamelander* betala för varorna.³⁵³

Enligt direktör Tamelander hade både inbjudningarna och pokalbeställningen gjorts i januari och februari 1903, och Mariehamns Badanstalts *Nya Aktiebolag*, som han företrädde, hade bildats först efter denna tid.³⁵⁴ Det nya aktiebolaget hade köpt badanstaltens anläggningar i april 1903 utan att överta några av det gamla bolagets åtaganden i anslutning till regattan, som inte hade någonting med bolagets verksamhet att göra. Häradsrätten ansåg att Mariehamns Badanstalts *Nya Aktiebolag* borde känt till beställningen, och returnerat varorna eller på annat sätt klargjort sin ansvarsfrihet från det gamla bolagets förbindelser. Eftersom det nya badanstaltsbolaget också haft nytta av att regattan lockat besökare till Mariehamn, ansåg

³⁴⁹ *Turunen* 2019, ”Vekselit” para. 1; *Turunen* 2017, s. 85, 131

³⁵⁰ *Turunen* 2019, ”Vekselit” para. 2, 14; även *Turunen* 2017, s. 33-34, 133-138

³⁵¹ *Turunen* 2017, s. 150–151

³⁵² *Idem*, s. 31–32

³⁵³ ÅLa ÅJBA 550:2 Ha 1, Dom, *C. G. Hallbergs Guldsmedsaktiebolag v Mariehamns Badanstalts Nya Aktiebolag*, Åbo HovR 25.2.1909

³⁵⁴ *Ibid.*

häradsrätten att Mariehamns Badanstalts Nya Aktiebolag skulle förpliktas att betala fordringsbeloppet jämte ränta. Bolaget överklagade avgörandet till hovrätten, som i februari 1909 upphävde häradsrättens beslut, eftersom det inte ansågs styrkt att det nya bolaget uttryckligen övertagit det gamla bolagets förpliktelser.³⁵⁵

Ogulden lön: Lotsmålet

Ärenden som gällde *obetald löner* har urskilts från andra fordringsärenden, som vanligen gällde ”enkla” skulder, eftersom lönekraven i vart och ett fall ledde till tvist och domstolsbehandling, och föranleddes av mer komplicerade sakförhållanden än en enskild obetald räkning, såsom strider om mängden arbetade timmar, eller hur timmar skulle räknas där arbetstagarens uppgifter utförts av en ersättare. Yrkanden på obetald lön kunde hänföra sig till uppdrag utförda inom sjöfarten, vid fartygsbygge, eller arbete som piga.³⁵⁶

Ett intressant fall gällde bärgarelön: En grupp lotsar från Nyhamns lotsplats i Lemland yrkade att de var berättigade till lön, eftersom de bärgat det skånska skonertskeppet *Catharina*, som kört på grund i september 1903.³⁵⁷ Fartyget hade seglat från Hudiksvall den 4 september med trälaster som skulle lossas i Köpenhamn, men råkade under resans gång ut för oväder.³⁵⁸ I sin redogörelse berättade kapten *J. P. Jacobsson* att man försökt söka nödhamn, men nära Nyhamns lotsplats hade fartyget gått på grund.³⁵⁹ Äldre lots *Henrik Henriksson*, yngre lots *Emil Jansson* och två lotslärlingar uppgav att skeppet övergivits av befäl och manskap, och hade den 10 september förts av lotsarna till Järsö skärgård, där lasten bärgats.³⁶⁰ Kapt. Jacobsson hade återfått godset, men vägrat betala för lotsarnas insatser. Lotsarna, biträdda av Ålands juridiska byrå, vidtog då rättsliga åtgärder för att utfå sin lön.³⁶¹

Kapt. Jacobssons version av händelserna var mycket annorlunda: Han hävdade att lotsarna nattetid gått ombord på *Catharina*, som legat förankrat och ingalunda övergivet, då hunden varit ombord. Jacobsson beskriver hur lotsarna ”egenmäktigt tillsatte segel och förde fartyget

³⁵⁵ ÅLa ÅJBA 550:2 Ha 1, Dom, *C. G. Hallbergs Guldsmedsaktiebolag v Mariehamns Badanstalts Nya Aktiebolag*, Åbo HovR 25.2.1909.

³⁵⁶ ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 2, Intyg över uppbyren betalning å Serafia Isaksdotters vägnar, undert. Erik A. Eriksson, Finström 13.11.1904; i serie Ha 1: ÅHR, utdrag ur protokoll § 12, *Nordlund v. Sommarström*, Lemland 22.2.1901 och ÅHR, utdrag ur protokoll § 28, *Nordlund v. Sommarström*, Lemland 18.2.1903.

³⁵⁷ Åland 29.9.1904 nr 96, s. 2

³⁵⁸ ÅLa ÅJBA 550:2 Ha 2, Utdrag ur protokoll § 41, OrdningsR i Mariehamn 18.9.1903.

³⁵⁹ Ibid.

³⁶⁰ ÅLa ÅJBA 550:2 Ha 2, H. L. Henriksson m.fl. till guv. i Åbo och Björneborgs län, Mariehamn 30.9.1903.

³⁶¹ Ibid.

på ett sådant grund hvarifrån detsamma icke kunde bärgas.”³⁶² Lotsarna hade överöst kaptenen med ”oförskämtheter” då han påträffade dem, och för att försöka rädda fartyg och last hade han själv anskaffat bärgningsångare.³⁶³ Kapt. Jacobsson yrkade därför att lotsarna skulle förpliktas att ersätta rederiet och fartygets assurerare med för förlusterna de vållat, och dessutom för den ärekränkning som kaptenen blivit utsatt för.³⁶⁴ Vid lagtima ting i september 1904 konstaterade häradsrätten att lotsarna funnit fartyget övergivet och fört det till en skyddad plats, och efter genomförd bärgning gjort en anmälan i enlighet med sjölagens bestämmelser.³⁶⁵ Därför ålades kapt. Jacobsson i sin frånvaro att betala den yrkade lönen.³⁶⁶ Av handlingarna framgår inte om lotsarna någonsin faktiskt fick sin lön.

Snåriga konkursmål

Av diagram 1 framgår att även konkursmålen antal var förhållandevis stort, omfattande åtta eller flera mål de flesta verksamhetsår. Jämförelsevis uppgick de sjörättsliga målen till högst sju under ett enskilt verksamhetsår, och brottmålen till högst fyra. I kapitlets inledande avsnitt har redogjorts för källornas bristfällighet, och säkert är att Ålands juridiska byrå ombesörjde ärenden som det inte finns spår av i arkivet, men även det begränsade materialet torde kunna belysa vilka ärendetyper som dominerade verksamheten. Konkursmålen tycks varit bland byråns mest långvariga och invecklade uppdrag, som ofta drog ut på tiden i flera års tid, och ibland överlappade varandra.

Handels- och näringsfriheten tycks enligt *Turunen* oundvikligen lett till ökad konkurrens, och också allt flera konkurser.³⁶⁷ Under den autonoma tidens första årtionden uppgick konkursernas antal till bara några tiotal per år, men under 1880-talet blev de ett nästintill vardagligt fenomen i städerna.³⁶⁸ De allra flesta som försattes i konkurs var småföretagare inom hantverk och handel, och indirekt påverkades deras familjer, efterlevande, arbetstagare och näromgivning.³⁶⁹ På Åland tycks firmor och affärsmän idkat handel, inte bara med konsumenter, utan även sinsemellan, och därigenom uppstod ekonomiska beroendeförhållanden som realiserades när

³⁶² ÅLa ÅJBA 550:2 Ha 2, Bestyrkt avskrift av genstämmingskrivelse undert. J. P. Jacobsson, Mariehamn 17.10.1903

³⁶³ Ibid.

³⁶⁴ Ibid.

³⁶⁵ Enligt 168 § i 1873 års sjölag var ”envar som i finskt farvatten bärgade eller anträffade ett övergivet fartyg, skeppsvrak, fartygsredskap eller skeppsbrutet och förlorat gods, envad det från botten upptages, eller på vattnet flytande eller å strand drivet anträffas”, skyldig att anmäla om fyndet hos närmaste krono- eller tulltjänsteman.

³⁶⁶ ÅLa ÅJBA 550:2 Ha 2, ÅHR, utdrag ur protokoll § 105, Jomala 26.9.1904.

³⁶⁷ *Turunen* 2017, s. 28–29, 110

³⁶⁸ *Idem*, s. 71–73, 75

³⁶⁹ *Idem*, s. 30–31, 85, 148

en rörelse gick i konkurs.³⁷⁰ Detta kan åskådliggöras med följande exempel, i vilket tre olika konkurser visade sig vara ”besläktade” på olika sätt.

I december 1903 lämnade handlanden *J. A. Sviberg* vid Åbo rådstuvurätt in ansökan om konkurs för sig personligen och för *firma Pehr A. Sviberg*.³⁷¹ I konkursen var nästan vartenda mejeri på Åland fordringsägare, och mejeribolagen beslöt att gemensamt anlita Ålands juridiska byrå för att driva deras sak.³⁷² I konkursmassans skulder ingick växel- och borgensförbindelser till ett värde av över 2 miljoner mark.³⁷³ I september påföljande år ansökte sjökaptten *J. E. Sundström* om konkurs vid Ålands domsaga.³⁷⁴ Han uppgav att det upplösta bolaget *J. E. Sundström & Co:s* borgenärer hos honom utsökt växlar till ett belopp om 130 700 mk, utställda av firma P. A. Sviberg. Då firman redan inlett konkursförfarande, kunde Sundström inte lösa in betalningsförbindelserna, och blev tvungen att själv ansöka om konkurs.³⁷⁵ VH Jansson förordnades tillsammans med kaptten *Fr. Ålander* till godeman i konkursen.³⁷⁶

Ålands Kommunikationsaktiebolag (nedan ÅK Ab) försattes på egen ansökan i konkurs den 26 september 1904.³⁷⁷ Återigen utsågs VH Jansson, denna gång tillsammans med friherre *R. Carpelan* från Åbo, till godeman i konkursen.³⁷⁸ Det visade sig dock att både firma P. A. Svibergs konkursbo och kapt. J. E. Sundströms konkursbo hade fordringar i ÅK Ab:s konkurs. Firma P. A. Sviberg fanns upptagen som kreditor i bolagets räkenskaper, men fordringens giltighet bestreds av godemännen för ÅK Ab:s konkursbo, eftersom den uppenbarligen tillkommit då handlanden Sviberg vidtagit åtgärder för bolagets räkning utan att ha blivit befullmäktigad till det.³⁷⁹ Inte ens bokförda kreditförhållanden var riskfria, eftersom de kunde bestridas av andra borgenärer vid konkursförfarande.³⁸⁰ Kapt. J. E. Sundströms konkursbo hade i sin tur en utdömd fordring om 2 200 mk i aktier i ÅK Ab, men i ett brev till VH Jansson, som ju hade uppdrag i bägge konkursmål, varnade friherre R. Carpelan att utdelningskrav skulle leda de större aktieägarna att inleda process, och en sådan kunde enligt Carpelans mening inte

³⁷⁰ *Turunen* 2017, s. 143–144

³⁷¹ Åland 12.12.1903 nr 117, s. 2

³⁷² Åland 27.1.1904 nr 8, s. 2 notis ”Ålands mejeriägare”; 5.3.1904 nr 19, s. 2

³⁷³ Åland 23.3.1904 nr 24, s. 2

³⁷⁴ Åland 20.9.1904 nr 92, s. 2

³⁷⁵ ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 3, Anhållan, J. E. Sundström till Ålands domsaga, Mariehamn 15.9.1904.

³⁷⁶ Åland 29.9.1904 nr 96, s. 2

³⁷⁷ ÅLa ÅJBA 550:2 Ha 3, ÅHR, utdrag ur protokoll § 93, Jomala 26.9.1904; Åland 20.9.1904 nr 92, s. 2

³⁷⁸ Åland 8.10.1904 nr 100, s. 4

³⁷⁹ ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 2, Brev, J. O. Wasastjerna till Ål. jur. byrå, Åbo 21.11.1904; i serie Ha 3: ÅHR, utdrag ur protokoll § 2, Mariehamn 10.7.1905, även i serie Fa 2: Brev, R. Carpelan till ÅJB, Åbo 28.12.1904.

³⁸⁰ *Turunen* 2019, ”Tililuotto” para. 6

leda till annat än förlust för Sundströms konkursbo.³⁸¹ Bägge fordringar medförde tvister i senare domstolsbehandling.

Vid sidan av tvistiga fordringar orsakades fördröjningar av upprepade uppskov. Tydligt var konkurserna ofta invecklade och tidskrävande, och inte sällan blev Ålands juridiska byrå på ett eller annat sätt inblandad i flera mål som inverkade på varandra. Kapt. J. E. Sundströms konkurs slutfördes först år 1912, efter att både kaptenen själv och konkursens ursprungliga godemän avlidit.³⁸² Enligt *Turunen* var det inte ovanligt att konkursförvaltarnas ansvar fortgick under lång tid efter givande av dom i konkursrättegången, eftersom t.ex. försäljning av konkursboets egendom och utdelning av borgenärernas dividender kunde ta flera år, och konkursförfarande var möjligt även efter den konkursförsattes död.³⁸³

I allmänhet bar näringsidkare och företagare personligt ansvar för verksamhetens skulder, och varje konkurs medförde risker för såväl konkursgäldenären som hans familj.³⁸⁴ Konkurserna inverkan på anhöriga reflekteras i ett antal arkivhandlingar: I samband med kapt. J. E. Sundströms konkurs ansökte hans hustru *Charlotta* om boskillnad för att kunna behålla sin vigselring och sängkläder – en minimibehållning från konkursmassan som maken var berättigad till.³⁸⁵ Den konkursförsatte *Johannes Sundström* begärde i ett brev 1907 att VH Jansson vid borgenärssammanträdet skulle bevaka bibehållandet av underhåll för hans barn och en viss parcell som anskaffats som arv för dem.³⁸⁶ Sundström menade att barnens rätt kunde styrkas både av tomtens försäljare och tre vittnen. I samma brev uttryckte han en förhoppning om att i framtiden ”få förtroendet att varda förmyndare själv för mina barn.”³⁸⁷

5.3 Skadeståndskrav, brottmål och vräkningar

Diagram 2 visar antalet mål som gällde skadestånd, brott, och vräkningar under åren 1903–09. Ärendetyperna har kombinerats i samma diagram eftersom behandlingen av skadeståndskrav,

³⁸¹ ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 4, Brev, R. Carpelan till J. E. Jansson 15.9.1908.

³⁸² Åland 4.1.1911 nr 1, s. 1; 12.10.1912 nr 82, s. 4; 10.1.1906 nr 3, s. 2

³⁸³ *Turunen* 2017, s. 20–21. 79, 81–82, 89 ff.

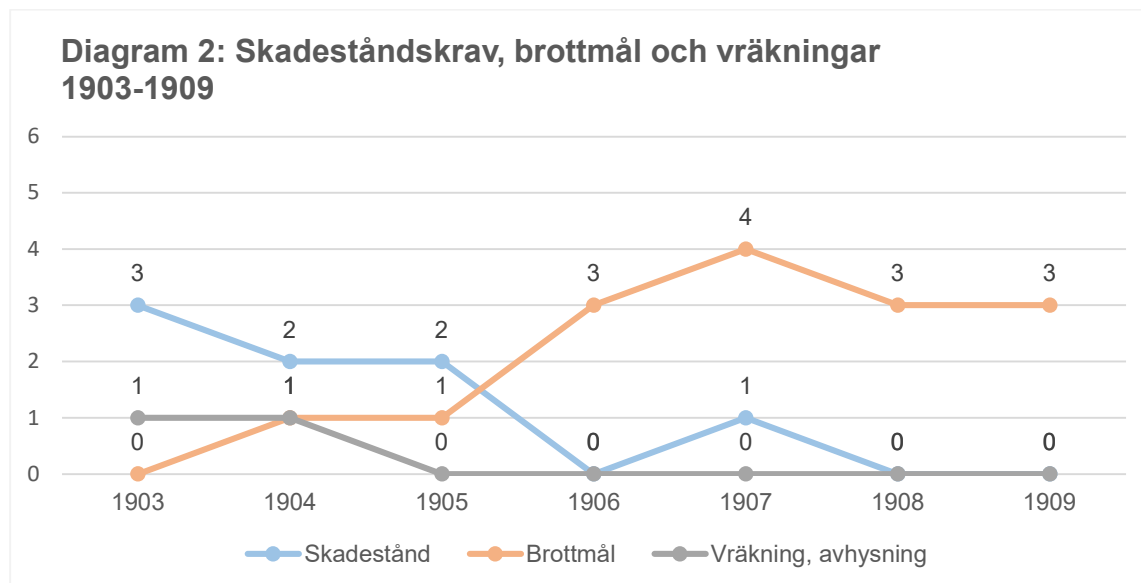
³⁸⁴ *Turunen* 2017, s. 18, 28–29

³⁸⁵ ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 3, Skrivelse till ÅHR från Charlotta Sundström konkurs, Mariehamn 24.9.1904. Se *Turunen* 2017, s. 101–102, 214–218, 221; hänv. till Konkursstadgan 9.11.1868/31 2 kap. 13 och 19 §§. En motsvarande minimiregel fanns redan i Sveriges Rikes Lag 1734, Giftermåls Balk XVII Cap. 1 §.

³⁸⁶ ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 3, Brev, Joh. Sundström till J. E. Jansson, Mariehamn 22.9.1907; *Turunen* 2017, s. 223–225

³⁸⁷ ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 3, Brev, Joh. Sundström till J. E. Jansson, Mariehamn 22.9.1907

brott eller tvångsåtgärder vanligen omfattar en bedömning gällande en parts uppsåt, *culpa*, eller annars moraliskt klandervärda förfarande.³⁸⁸

D2. Antal skadestånds-, brottmåls- och vräkningsärenden per år 1903–09.

Brottmål: Förfalskaren

Av arkivmaterialet framgår inte att Ålands juridiska byrå skulle behandlat särdeles många brottmål. Under perioden 1903–09 var brottmålen inte flera än fyra till antalet under något år, och för år 1903 framgår det inte att byrån skulle behandlat några brottmål alls. Det beror inte på att kriminaliteten skulle lyst med sin frånvaro på fredens öar: I *Åland* rapporterades med jämna mellanrum om lokala brott, oftast stölder eller skadegörelse.³⁸⁹ Allvarligare brott förekom, men mindre frekvent.³⁹⁰ Av domstolsnotiser framgår att VH Jansson agerade som rättegångsbiträde i straffrättsliga mål, för vilka dokumentation inte har bevarats i arkivet.

De brottmål som behandlades under 1907, då antalet var som högst, omfattade ”tjufnad”,³⁹¹ eller stöld, ett fall av svikligt förfarande,³⁹² en olaga häktning,³⁹³ och en grov misshandel.³⁹⁴ Det kanske mest kända brottmål, som framgår av arkivhandlingarna och i vilket VH Jansson

³⁸⁸ Sammanslagningen av ärendetyper kan anses gjord på en lite vag grund, men på grund av målens fåtalighet hade det inte varit ändamålsenligt med separata diagram för varje ärendegrupp.

³⁸⁹ Se t.ex. Åland 30.6.1900 nr 57, s. 2, stöld; Åland 28.10.1903 nr 104, s. 2, klädstöld och ”småtjufnader”; ÅST 15.10.1904 nr 119, s. 2, häktning för stöld; Åland 12.5.1897 nr 38, s. 2 om skadegörelse.

³⁹⁰ Åland 28.12.1907 nr 103, s. 2 om ett mord i Sund; Åland 1.1.1908 nr 1, s. 2 om försök till rån.

³⁹¹ ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 3, Brev, A. G. Timgrens juridiska byrå till Ål. jur. byrå, Åbo 21.9.1907

³⁹² ÅLa ÅJBA 550:2 Ha 1, ÅHR, utdrag ur protokoll § 56, C. Björkman v T. Öhrbom, Jomala 14.11.1907.

³⁹³ ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 4, Brev, H. Lavonius till J. E. Jansson, Helsingfors 5.1.1907.

³⁹⁴ ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 3, Brev, A. G. Timgrens jur. byrå till Ål. jur. byrå, Åbo 6.12.1907

var svarandens rättegångsombud, behandlades dock under åren 1905–1906, nämligen förfalskningsmålet mot *John Gothard Lindberg alias Dahlbom*. Lindberg Dahlbom kom ursprungligen från Skredsviks socken i Bohuslän och hade en ansenlig kriminell karriär bakom sig, vilket han redan i Sverige avtjänat fängelsestraff för.³⁹⁵ Han rymde, och med efterlysning på sig i både Sverige och Norge flydde han till Amerika, men fick rättsliga problem även där, och kom så småningom till Åland.³⁹⁶ Av arkivhandlingarna framgår ett skydds brev daterat 24 april 1905, enligt vilket Förenta staternas utrikesminister *John Hay* ålade ”alla, hvilka det åligga, att gifva John Gothards, medborgare af Förenta Staterna, säkerhet och frihet att passera samt vid behof att gifva honom all laglig hjälp och skydd.”³⁹⁷ I brevet ingår en signalementbeskrivning som väsentligen överensstämmer med fotografi och uppgifter som framgår av Stockholmspolisens signalementkort från 1908.³⁹⁸ *John Milton Hay* (1838–1905) var mycket riktigt amerikansk utrikesminister t.o.m. 1 juli 1905, men det är svårt att tro att handlingen är äkta. Brevet är maskinskrivet, saknar namnunderskrifter, och har skrivits på tveksamt svenskt myndighetsspråk utan omnämnande om översättning, och utan någon förklaring för John Gothards anknytning till den amerikanska regeringen eller minister Hay.³⁹⁹

I arkivet finns inte handlingar från målets rättegångsbehandling, men dock ett brev från en *Leander Olén* samma sommar.⁴⁰⁰ Olén beskriver hur hans barndomsvän från Sverige, Gotthard Lindberg, alias John Dahlbom, ”råkat illa ut” i Finland, och begär därför att VH Jansson mot betalning ska skicka en specifik koffert med innehåll till Olén.⁴⁰¹ Det framgår inte att VH Jansson skulle reagerat på begäran. I själva verket hade Lindberg Dahlbom ”råkat illa ut” genom att förfalska en bankcheck till ett värde om 4 000 mk och sedan försöka lösa in den hos Åbo Aktiebank.⁴⁰² VH Jansson fungerade initialt som hans försvarsadvokat, men skulle inom kort säga upp klientförhållandet – enligt *Ålands* uppgifter var skälet att svaranden ljög för mycket.⁴⁰³ I juli 1906 dömdes svaranden till ett år och sex månader i tukthus och förlust av medborgerligt

³⁹⁵ Vestkusten, 2.8.1917 nr 31, s. 3 notis ”Godsägaren, som var en förrymd straffänge”.

³⁹⁶ Ibid.

³⁹⁷ ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 4, Skydds brev för John Gothards, Washington 24.4.1905.

³⁹⁸ Stadsarkivet, Stockholmspolisens signalementsfotografier 1869–1920. Arkiv ÖÅ för polisärenden 3, Kriminalavd. F XI b Fotografier. John Gothard Lindberg Dahlbom f Lantbrukare. Porträtt från 1908. Polisrapport: 10/12 1908. Bild 10082 i databasen.

³⁹⁹ ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 4, Skydds brev för John Gothards, Washington 24.4.1905.

⁴⁰⁰ ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 3, Brev, Leander Olén till J. E. Jansson, Borås 4.8.1906.

⁴⁰¹ Ibid.

⁴⁰² Åland 24.7.1906 nr 64, s. 2

⁴⁰³ Åland 21.6.1906 nr 50, s. 3

förtroende, och förpliktades att betala 65 mk i rättegångskostnader.⁴⁰⁴ Senare dömdes han för försök till förgiftning av en fångknekt, och tilldömdes ytterligare sju år i tukthus.⁴⁰⁵

Processen mot Lindberg Dahlbom var anmärkningsvärd även av en annan orsak än svarandens omfattande kriminalitet: Ursprungligen skulle förfalskningsmålet behandlas i Ålands häradsrätt redan i juni 1906, men sammanträdet fick en oväntad början då VH Jansson anförde att rättens ordförande var illegitimt förordnad. Trots att hemställan riktades mot den enskilde ordföranden, som var ingen mindre än kollegan Carl Björkman, utgjorde den i själva verket en protest mot den i Finland pågående förryskningspolitiken. Sedan 1899 hade det ryska styret försökt stärka kontrollen över storfurstendömet, och en mycket omtalad åtgärd utgjordes av massavskedandet av ledamöter från Åbo hovrätt i februari 1903, efter att de inte efterföljt en politiskt motiverad order.⁴⁰⁶ Hovrätten tillsattes med fogligare domare, och betraktades därför av de politiskt liberala och konstitutionellt sinnade som olaglig.⁴⁰⁷ Även efter att de politiska motsättningarna år 1905 kulminerade i storstrejk och utmynnade i givandet av novembermanifestet för laglighetens återställande, kvarstod Åbo olagliga hovrätt, och konstitutionalisterna vägrade konsekvent att erkänna dess legitimitet.⁴⁰⁸

Ännu under sommaren 1906 var läget i Åbo hovrätt oförändrat. Det var i detta sammanhang som VH Jansson, som infann sig vid häradsrättens urtima ting i juni 1906 såsom svarandens biträde, ställde sig upp och förklarade att rättens ordförande var ogiltigt förordnad, eftersom förordnandet kommit från Åbo hovrätt, som var olagligt sammansatt.⁴⁰⁹ Målsäganden Åbo Aktiebank företrädde av bankdirektör *Josef Lönnblad*, som konstaterade att han principiellt inte kunde annat än förena sig i VH Janssons yrkande.⁴¹⁰ Parterna skickades ut från tingsrummet medan rätten övervägde hemställan, och slutligen avkunnades följande beslut:

”[A]lldenstund flertalet ledamöter i bemälda hofrätt utan laga rätt innehafva sina utöfvande domareämbeten, från hvilka dessas rättmätiga innehafvare i strid med landets grundlagar genom maktbud aflägsnats, ty och emedan sålunda ett af änberörda hofrätt utfärdadt förordnande, då

⁴⁰⁴ Åland 24.7.1906 nr 64, s. 2

⁴⁰⁵ Nya Pressen 28.11.1907 nr 323, s. 7

⁴⁰⁶ *Raevuori* 1968, s. 28; *Zelichowski*, s. 60

⁴⁰⁷ *Zelichowski*, s. 60; *Veckans Nyheter* 7.7.1903 nr 25, s. 1

⁴⁰⁸ *Zilliacus*, s. 52; HBL 21.12.1905 nr 341, s. 4 ”Ännu en gång Åbo hofrätt”; Hans Kejsrerliga Majestäts Nådiga Manifest, angående åtgärder för den lagliga ordningens återställande i landet. Gifvet i Peterhof den 22 oktober/4 november 1905. Storfurstendömet Finlands författnings-samling 1905 N:o 49

⁴⁰⁹ Åland 19.6.1906 nr 49, s. 2

⁴¹⁰ *Ibid.*

engång invändning mot dess giltighet gjorts, icke kan tillmätas laglig kraft, fördenskull anser rätts ordförande sig icke vara behörig att i stöd af förenämnda förordnande, men i strid mot sin tjänsteplikt, med domareämbetets utöfning inom denna domsaga vidare taga befattning.”⁴¹¹

Därefter steg VH Björkman upp från sin stol, nämndemännen följde hans exempel, och sessionen avslutades.⁴¹²

I december samma år fastställdes lagen om återinsättande av tjänstemän som avskedats under 1902–1905, och i februari 1907 lämnade fjorton av de avskedade hovrättsledamöterna, ”den lagliga hovrätten”, gemensamt en anhållan att med stöd av den nya lagen återfå sina tjänster.⁴¹³

I ett telegram den 15 februari 1907 från tjugotvå advokatkollegor och vänner, bland dem de som sökt sina hovrättsbefattningar tillbaka hälsades VH Jansson med orden: ”Lag skall vägen till frihet bana!”⁴¹⁴

En tvistig telefonråd – vems skadeståndsansvar?

Skadeståndsmålen var få till antalet och gällde vanligen krav på ersättning för moraliska eller materiella förluster i anknytning till något annat fall, såsom i det ovannämnda lotsfallet.⁴¹⁵ Ett mål som behandlades under 1902–1903 gällde dock ett rent skadeståndskrav för en häst. Domstolsbehandlingen inleddes 1902, då bagaren *Victor Gustafsson* yrkade på ersättning från *Marihamns Telefonaktiebolag* efter att hans häst gått på bete på ett gärde och blivit insnärjd i trådar som fallit från telefonledningen mellan Jomala gård och telefoncentralen i Godby.⁴¹⁶ Hästen hade fått så svåra skador på benen att Gustafsson blivit tvungen att avliva den.

Under hösten 1903 riktade Gustafsson skadeståndskrav även mot HH *Axel Granström* från Halikko socken, som vid tiden för olyckshändelsen hade ägt ifrågavarande telefonledning.⁴¹⁷ HH Granström ansåg sig inte skyldig att betala någonting, och skickade till Ålands juridiska byrå en avskrift av bagarens stämningsskrivelse jämte ett brev, i vilket han bestred kraven och menade att käranden överskattat hästens värde, och dessutom hade han hört att hästen inte gått

⁴¹¹ Åland 19.6.1906 nr 49, s. 2

⁴¹² Ibid.

⁴¹³ Om lagen om återinsättande av tjänstemän, se Helsingin Sanomat 7.9.1906 nr 207, s. 3; HBL 29.12.1906 nr 354, s. 3, även ÅT 28.12.1906 nr 300, s. 2; om ”den lagliga hovrättens anmälan, se Västra Finland 2.2.1907 nr 14, s. 2 och HBL 1.2.1907 nr 31, s. 3.

⁴¹⁴ ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 3, Telegram, Stadigh, Fenlén, Grunér m.fl. till J. E. Jansson, Åbo 15.2.1907, se bilaga 4. Åbo hovrätt gav i december 1907 sitt utslag i frågan om VH Björkmans ”uraktlåtenhet att förrätta ting” då han i juni 1906 såsom häradsrättens ordförande bifallit VH Janssons hemställan, och fann ingen grund för straffyrkanden, se ÅU 21.12.1907 nr 347 A, s. 2.

⁴¹⁵ Se avsnitt 5.2

⁴¹⁶ Åland 25.11.1903 nr 112, s. 2

⁴¹⁷ Ibid.

fri, utan tjuvdrats där den bedrägliga telefonråden låg.⁴¹⁸ Skadeståndsmålet avgjordes vid Jomala ting i november 1903. Till HH Granströms del lades målet ner, eftersom VH Jansson kunde visa att det varit telefonbolagets ansvar att se över sin ledning.⁴¹⁹ Däremot ålades bolaget att betala till käranden 450 mk i ersättning för hästen och 80 mk för rättegångskostnader.⁴²⁰

Saken var dock inte överspelad: I januari 1904 fick HH Granström ett brev från *I. Rostén*, direktör vid Allmänna Telefonaktiebolaget på Åland, som menade att det utdömda skadeståndet inte i sin helhet borde stanna bolaget till last, utan att HH Granström borde betala åtminstone hälften.⁴²¹ HH Granström vidarebefordrade återigen brevet till VH Jansson, jämte kommentarer om direktörens ”nya påfund”.⁴²² Hur det hela slutade förtäljer inte arkivet.

Avslutningsvis kan nämnas att ett par mål under de första två verksamhetsåren gällde *avhysning*, dvs. vräkning. Efter 1904 framgår inte flera vräkningsärenden av arkivmaterialet. Avhysningsmålen tycks ofta omfattat inte bara en rent juridisk tvist, utan någon slags personligt ogillande parterna emellan: Exempelvis utmålades garvaren *J. P. Eklund* som en ofogsmakare och en ”skräck för hela omgifningen”, då hans arrendatorer, bonden *Johan Mattsson* och hans hustru *Anna Erika* försökte få honom avhyst från den tomt som han hyrt.⁴²³

5.4 Offentlig-, förvaltnings- och församlingsrättsliga mål

I diagram 3 har sammanställts offentlig-, förvaltnings-, och kommunalrättsliga ärenden som behandlades hos olika instanser och myndigheter, och också ärenden som rörde församlingarnas förvaltning och angelägenheter under verksamhetsåren 1903–09. I denna ärendekategori framgår kanske bättre än i någon annan hur varierande de rättsliga frågor kunde vara, som småstadsadvokaten fick att försöka lösa.

⁴¹⁸ ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 3, Brev, HH A. Granström till VH Jansson; i serie Ha 1, Avskrift av Victor Gustafssons stämningsskrivelse, Jomala 3.8.1903.

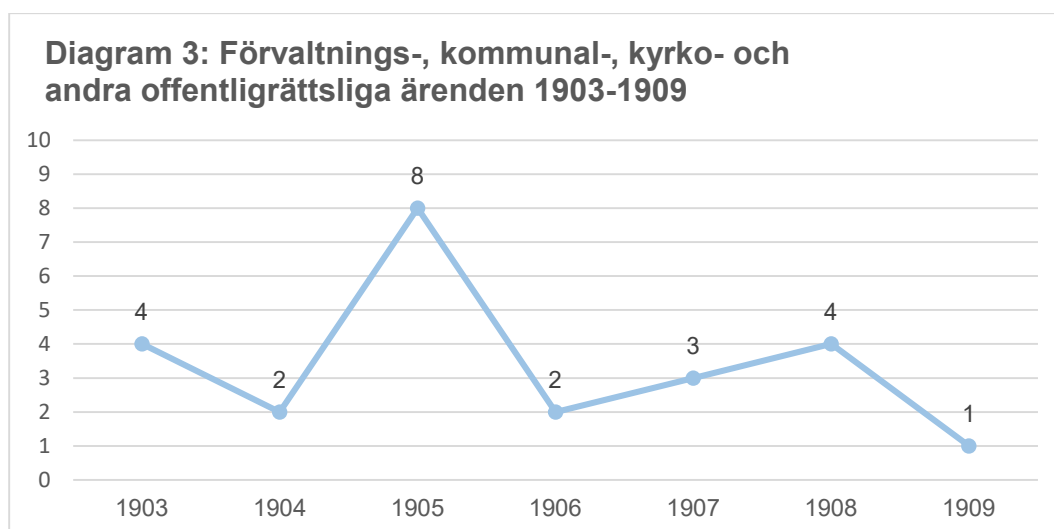
⁴¹⁹ Åland 25.11.1903 nr 112, s. 2

⁴²⁰ Ibid.

⁴²¹ ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 3, Brev, I. Rostén till A. Granström, Mariehamn 20.1.1904.

⁴²² ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 3, Brev, HH A. Granström till J. E. Jansson, Koskis bruk 1.2.1904.

⁴²³ ÅLa ÅJBA 550:2 Ha 1, ÅHR, utdrag ur protokoll § 4, Jomala 4.11.1902; även i serie Fa 2: Besvärsskrivelse, J. P. Eklund till Åbo hovR, Åbo 22.1.1903; i samma serie: Brev, Brynolf Sundblom till J. E. Jansson, Hammarland 17.1.1903.

D3. Antal förvaltnings-, kommunal-, kyrko- och andra offentligrättsliga ärenden per år 1903–09.

Året 1905, då antalet mål i denna kategori nådde en topp med åtta ärenden, omfattades två mål som gällde fastställande av brandstodförordningsstadgar,⁴²⁴ en kaptensänkas besvär över taxering,⁴²⁵ ett fataljemål,⁴²⁶ klockaren i Geta kapells besvär över hans skiljande från tjänsten,⁴²⁷ Jomala församlings missnöje med domkapitlets utslag med anledning av ekonomisk besiktning,⁴²⁸ ett missnöje med kommunalstämman i Lemlands beslut gällande skoldistriktens finansiering,⁴²⁹ och ett fastställande av försäljning av en fastighetsandel.⁴³⁰ Bland ärenden från andra år kan nämnas t.ex. en boktryckares anhållan hos guvernören om rätt att ge ut en tidning år 1903, och Ålands Allmänna Telefonaktiebolags koncessionsansökan år 1908.⁴³¹

Ett ärende gällde kyrkoherdens i Jomala församling, *K. A. L. Tallqvists* krav på renoveringar och tillbyggnader för kyrkoherdens tjänstebostad, som han framställt i samband med i september 1901 förrättad syn, och som församlingens boställsnämnd inte ansåg nödvändiga. Tvisten härrörde från åren 1901–02, men i Ålands juridiska byrås arkiv har sparats handlingar ifrån hovrättsbehandlingen 1902 och den relaterade besvärprocessen över syneförrättningen med

⁴²⁴ ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 2, Brev, Lihl & Timgrens jur. byrå till Ål. jur. byrå, Åbo 10.3.1905; i serie Fa 3: Brev, A. G. Timgrens jur. byrå till ÅJB, Åbo 13.10.1905.

⁴²⁵ ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 2, Brev, Lihl & Timgrens jur. byrå till Ål. jur. byrå, Åbo 28.3.1905.

⁴²⁶ ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 2, Brev, A. G. Timgrens jur. byrå till Ål. jur. byrå, Åbo 3.3.1905.

⁴²⁷ ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 4, Brev, Lihl & Timgrens jur. byrå till Ål. jur. byrå, Åbo 2.9.1905.

⁴²⁸ ÅLa ÅJBA 550:2 Ha 1, Besvärsskrivelse, boställsnämnden i Jomala församling till domkapitlet i Åbo ärkestift, Mariehamn 16.8.1905.

⁴²⁹ ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 2, Brev, Lihl & Timgrens jur. byrå till Ål. jur. byrå, Åbo 11.2.1905.

⁴³⁰ ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 3, Brev, Lihl & Timgrens jur. byrå till Ål. jur. byrå, Åbo 6.10.1905.

⁴³¹ Om anhållan om utgivningsrätt: ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 2, Brev, von Haartman & Schybergson till J. E. Jansson, Helsingfors 27.10.1903; i samma serie: Brev, von Haartman & Schybergson till J. E. Jansson, Helsingfors 22.12.1903; om koncessionsansökan i samma serie: Brev, Cedercreutz & von Winther till Ål. jur. byrå, Helsingfors 17.12.1908.

domkapitlet i Åbo 1904–05. VH Jansson företrädde boställsnämnden i Jomala församling. Häradsrätten hade ålagt församlingen att betala ett stort antal renoveringsåtgärder, men Åbo hovrätt ansåg inte tillbyggnaderna nödvändiga, ”äfvensom att Jomala församlings kyrkoherdebol ingalunda kan anses såsom en av landets största ecklesiastika”, och inte heller att boställsnämnden var skyldig att betala för dem.⁴³² Ärendet förblev emellertid på VH Janssons bord under 1903, då boställsnämnden för att täcka sina kostnader i hovrätten beslutade, trots kyrkoherdens protester, att betala dem ur boställskassan, vilket lämnade ännu mindre pengar för eventuella renoveringar.⁴³³ Efter att Tallqvist lämnat församlingen och flyttat från orten stämde boställsnämnden honom för att utan lov ha sålt gräs från prästbolet.⁴³⁴

Den brokiga mängden offentlig- och kyrkorättsliga mål visar att VH Jansson kunde få många olika slags rättsliga problem på sitt bord. Bara i enstaka fall påminde ett mål om ett annat: En handfull gällde fastställande av olika slags stadgar, och två mål gällde besvär över expropriering eller exekutiv försäljning. Målen kunde också behandlas hos olika instanser och myndigheter, såsom hovrätten, domkapitlet eller guvernörsämbetet. Majoriteten ärenden var också sådana som bevakades vid instanserna i Åbo eller Helsingfors av en annan advokatbyrå på uppdrag av VH Jansson, som fortsättningsvis svarade gentemot sina klienter för ärendets behandling.

5.5 Sjörättsliga mål

”Hösten är kommen, hör stormarnas gny! Svanen tar afsked och svalorna fly!
Blomman har bäddat i mossan sin graf; vågorna brusa på villande haf.”⁴³⁵

Verkligheten för en öbefolkning har alltid varit att havet ger, men havet tar. Enligt *Stig Dreijer* behandlades redan på 1700-talet sjörättsmål i Ålands domsaga, i synnerhet i skärgårdssocknarna.⁴³⁶ Ökande efterfrågan på trävaror och en allt livligare transatlantisk handel hade under 1860- och 70-talen bidragit till den finska sjöfartens expansion, och under tiden 1865–75 fördubblades segeltonnaget i flera finska kustregioner – i synnerhet på Åland var tillväxten anmärkningsvärd.⁴³⁷ *Hårdstedt* har skrivit att näringsfrihetens införande och sjöfartsmonopolets

⁴³² ÅLa ÅJBA 550:2 Ha 1, Bestyrkt avskrift, utslag i målet *Boställsnämnden i Jomala församling v Kyrkoherden i Jomala församling Karl Alfred Ludvig Tallqvist m.fl.*, Åbo hovR 31.12.1902

⁴³³ ÅLa ÅJBA 550:2 Ha 1, Avskrift av protokoll, boställssammanträde i Jomala församling 15.2.1903 och 18.2.1903; i samma serie: Beslut av kyrkostämman ang. omkostnaderna i Hofrätten, Jomala 23.2.1903.

⁴³⁴ Åland 25.11.1903 nr 112, s. 2; 29.9.1904 nr 96, s. 2

⁴³⁵ ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 1, Brev, undert. Anna Janson, Mariehamn 25.8.1904

⁴³⁶ *Dreijer*, s. 349

⁴³⁷ *Hårdstedt*, s. 319; *Kaukiainen* 1991, s. 22, 56, 297

avskaffande gav ”bokstavligen vind i seglen för den åländska sjöfarten.”⁴³⁸ I Mariehamn inrättades hamnar och tullkammare, och staden utvecklades så småningom till en betydelsefull sjöfartsstad, ett antal storredare med ansevärd fartygsflottor etablerade sig under 1880-talet.⁴³⁹

Finsk sjöfart tog dock en vändning på 1880-talet, då ångbåtar och maskindrivna fartyg fick spridning internationellt.⁴⁴⁰ Resorna gick till allt mer avlägsna orter, och de traditionella träskeppen ersattes successivt av allt större fartyg i järn och stål.⁴⁴¹ Medan andra sjöfartsländer tillgodogjorde sig nya teknologier och ökade sitt tonnage, gick Finland in i en period av stagnation.⁴⁴² Enligt historiker *Yrjö Kaukiainen* fanns troligen flera bidragande faktorer: Fram till 1800-talets mitt hade protektionistisk sjönäringsreglering från den svenska tiden levt kvar, men liberaliseringsreformerna medförde att utländska och inhemska fartyg erhöll en mer jämlik tullbehandling i finska hamnar.⁴⁴³ Näringsfrihetens införande 1879 medförde alltså en hårdnande konkurrens.⁴⁴⁴ Ångfartyg var redan mer vinstbringande än segelskepp, men i Finland saknades kapital för att investera i de väsentligt dyrare ångfartygen, och varven var inte anpassade för att bygga dem.⁴⁴⁵

I syfte att konkurrera inom den internationella sjöfarten blev det under 1880- och 90-talen vanligt att finska och åländska redare köpte in stora djuphavsfartyg från utländska andrahandsmarknader, vilket möjliggjorde större ekonomiska marginaler, men ökade också risken för förlisningar till följd av fartygens slitna skick.⁴⁴⁶ Haverierna medförde personliga och ekonomiska förluster i hembyarna, och det kunde ta tid för olycksbesked att nå fram, då fartygen ofta seglade från hamn till hamn under flera års tid, utan regelbundna kontakter hem.⁴⁴⁷ Det var inte heller ovanligt att besättningsmän skadades ombord.⁴⁴⁸ Exempelvis kontaktades VH Jansson i december 1906 av ombudet för en änka i Borgå, vars make hade omkommit efter ett olycksfall på barkskeppet *Iris* från Mariehamn, och efterlämnat fem barn. Varken rederiet eller befälhavaren

⁴³⁸ *Hårdstedt*, s. 319

⁴³⁹ *Kuvaja* 2008a, s. 118; *Hårdstedt*, s. 320–321; *Sjöblom* 1911, s. 135

⁴⁴⁰ *Kaukiainen* 1991, s. 22, 53 ff.

⁴⁴¹ *Hårdstedt*, s. 311–313, 325

⁴⁴² *Kaukiainen* 1991, s. 62–64

⁴⁴³ *Idem*, s. 27, 148

⁴⁴⁴ *Idem*, s. 28

⁴⁴⁵ *Idem*, s. 31–33

⁴⁴⁶ *Hårdstedt*, s. 314, 327; *Tudeer*, s. 33; HBL 11.6.1892 nr 156, s. 3

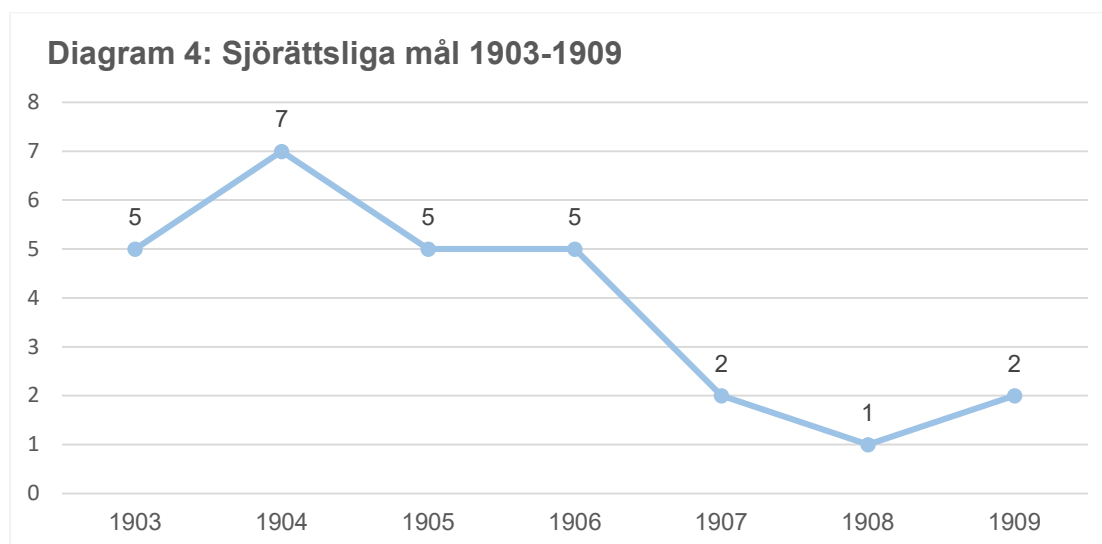
⁴⁴⁷ *Hårdstedt*, s. 332–333, 339–340; *Kaukiainen* 2000, s. 9, 220; *Turunen* 2017, s. 115–116

⁴⁴⁸ *Kaukiainen* 2000, s. 170–177, 261–263

hade besvarat förfrågningar, och ombudet begärde hjälp med att utreda om ersättning skulle utbetalas ur en försäkring eller om en process mot rederiet skulle bli nödvändig.⁴⁴⁹

När en finsk ångfartygsflotta så småningom började byggas upp vid sekelskiftet, var ångbåtstonnaget i de flesta europeiska länder redan större än segeltonnaget.⁴⁵⁰ Vid samma tid omfattade den åländska flottan fortfarande huvudsakligen träfartyg, men redan år 1913 var över 40 % av landets stora järn- och stålfartyg registrerade på Åland.⁴⁵¹ Den åländska segelsjöfarten tycks dock förblivit vinstbringande under något längre tid än i Finland generellt.⁴⁵²

Antalet sjörättsmål som behandlades under verksamhetsåren 1903–09 har sammanställts i diagram 4.

D4. Antal sjörättsliga mål per år, 1903–09.

De flesta sjörättsliga ärenden gällde klander av redovisningar eller ersättningsyrkanden för obetald lön, proviant eller dröjsmål. År 1903 anlitas VH Jansson exempelvis av kapt. *Johan August Abrahamsson* från Vårdö, som under 1899–1901 varit befälhavare på barkskeppet *Rock City*, för att söka ut en penningssumma som han ansåg huvudredaren kapt. *Victor Sundman* vara honom skyldig. Istället genstämde Sundman befälhavaren.⁴⁵³ Abrahamsson yrkade på obetald lön, ersättning enligt sin befälhavarredovisning, och vederlag för sin hustru *Safira*, som varit kajutvakt ombord. Sundman menade att kraven var felberäknade, och i fråga om hustrun var

⁴⁴⁹ ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 4, Brev, K. E. Björkstén till J. E. Jansson, Borgå 31.12.1906

⁴⁵⁰ *Kaukiainen* 1991, s. 22–23

⁴⁵¹ *Idem*, s. 69

⁴⁵² *Kaukiainen* 1991, s. 31; hänv. Kåhre, *Den åländska segelsjöfartens historia*, s. 446–447.

⁴⁵³ ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 2, Brev, J. A. Abrahamsson till J. E. Jansson, Grundsunda 9.12.1903.

det *rederiet* som borde erhålla ersättning, eftersom hon utan tillåtelse hade smugglats ombord och åtnjutit fritt uppehälle i 720 dagar.⁴⁵⁴ Häradsrätten behandlade tvisten under 1903–04, och Åbo hovrätt i maj 1907 och januari 1908, men ett slutligt avgörande framgår inte av arkivhandlingarna.

Det kan te sig förvånande att inte flera sjörättsmål framgår av arkivet.⁴⁵⁵ Under åren 1903–09 behandlades som mest sju sjörättsmål under ett och samma år, vilket dock är flera än brott- eller skadeståndsmålens antal under något år, eller någon av de enskilda ärendetyper som grupperats som offentlig- och förvaltningsrättsliga mål. Det är möjligt att sjörättsliga forumregler inverkat på sjörättsmålens relativa fåtalighet: I juni 1873 gavs en ny sjölag, enligt vilken sjörättsliga tvistemål skulle avgöras vid närmaste rådstuvurätt eller häradsrätt, men haveri- och sjöförsäkringsmål måste behandlas i rådstuvurätt oavsett var de inträffat.⁴⁵⁶ Enligt VH *Antero Seppä* formulerades även planerade ändringar av lagen vid 1900-talets början med utgångspunkt i tanken att sjörättsmålen skulle koncentreras hos rådstuvurätterna.⁴⁵⁷ Orsaken var att häradsrätterna ofta inte sammanträdde under sjöfartens högsäsonger, medan rådstuvurätterna arbetade året om.⁴⁵⁸ En del ärenden kunde alltså inte behandlas på Åland, och det är möjligt att parter anlidade ombud i de städer där handläggningen ägde rum. Dock tycks VH Jansson under flera års tid varit flitigt sysselsatt med ett sjörättsmål som behandlades vid Åbo rådstuvurätt, vilket behandlas härnäst.

Helmi: En dyr undanmanöver

I slutet av maj 1892 sjösattes barkskeppet *Helmi* sjösattes vid ”Swibyhallen” nära Mariehamn, inför hundratals hurrande ålänningar.⁴⁵⁹ Byggnadsarbetet hade pågått i ett år under ledning av

⁴⁵⁴ ÅLa ÅJBA 550:2 Ha 1, Åbo hovR dom i målet *V. Sundman v J. A. Abrahamsson*, 11.5.1907; i samma serie: Åbo hovR dom i målet *J. A. Abrahamsson (ömsom kärande och svarande) v V. Sundman (ömsom kärande och svarande) och J. Andersson*, 29.1.1908.

⁴⁵⁵ I arkivet ingår ärenden som hänför sig till denna ärendekategori, men som faller utanför avhandlingens tematiska avgränsningar, eftersom de behandlades vid Mariehamns ordningsrätt, där VH Jansson var bisittare åtminstone åren 1905–1906, se *Sjöblom* 1934, s. 35–36, eller i förmyndarnämnden, där VH Jansson var ordförande fr.o.m. 1906, se Åland 15.12.1906 nr 114, s. 2 och 10.9.1910 nr 79, s. 2. Sjörelaterade ärenden behandlades således i olika åländska instanser, men har inte behandlats i detta sammanhang, då VH Jansson inte var delaktig i egenskap av advokat. I juni 1904 kontaktades t.ex. ordningsrätten av guvernörsämbetet tillhörigheter efter en sjöman, som i januari vid 21 års ålder fallit från masten på fartyget *Thetis* och avlidit, i ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 3, Bestyrkt avskrift av skrivelse, guv. över Åbo och Björneborgs län till OrdningR i Mariehamn, Åbo 16.6.1904. I oktober 1905 utsåg förmyndarnämnden förmyndare för en omkommen kaptens tre döttrar, som var 7, 6 och 2 år gamla, i ÅLa ÅJBA 550:2 Ha 4, Förmyndarnämnden i Mariehamn, protokoll 17.10.1905.

⁴⁵⁶ Sjölag 1873, 234 §

⁴⁵⁷ *Seppä*, s. 198. Idag utgör Ålands tingsrätt den ena av endast två sjörättsdomstolar i Finland.

⁴⁵⁸ *Ibid.*

⁴⁵⁹ Åland 1.6.1892 nr 44, s. 2; HBL 11.6.1892 nr 156, s. 3

nämndeman E. Söderström från Geta, finansierat av ett konsortium ”bestående af allmoge, förnämligast från Jomala socken.”⁴⁶⁰ *Hufvudstadsbladets* notis om sjösättningen tycks reflektera den finska sjöfartens prekära skick: ”Det är ej utan nämnvärd risk att utrusta fartyg i denna för skeppsfart trykta tid.”⁴⁶¹ I augusti 1892 seglade *Helmi*, värderad till 80 000 mk och med tonnage om högst 480 ton, med sin första trävarulast från Uleåborg mot Hull, Storbritannien.⁴⁶²

I september 1901 utsågs kapten *Karl Emil Isidor Broman* till befälhavare, och inledde i oktober en resa från med trävarutransport från handlanden *Karl Lagerström* i Åbo till firman *Campuzano* i Malaga, Spanien.⁴⁶³ *Helmi* passerade Helsingör den 10 november, Dover en knapp vecka senare, och seglade den 9 december från Kap Spartel i Marocko förbi Gibraltar den tionde, för att närma sig Malaga den 12 december.⁴⁶⁴ Så tystnade skeppslistorna om *Helmis* färd. I januari 1902 meddelades plötsligt att barken anlant till Gibraltar efter en tjugo dagar lång seglats från Malaga, resans planerade destination.⁴⁶⁵ Vad hade hänt?

Arkivet berättar: Under november månad hade Åbo nåtts av rykten om *Campuzanos* förestående konkurs.⁴⁶⁶ *Helmi* hade inte ännu nått Malaga, men när hon gjorde det befarade befrakturen Lagerström att lasten, värd 75 000 mk, skulle dras in i konkurshärvan, eftersom köparen redan erhållit ett endosserat konossement.⁴⁶⁷ Fartyget måste därför stoppas. Att vända efter framkomst i Malaga skulle innebära fraktavtalsbrott, men troligen skulle den insolventa firman hellre förliskas än dras in i en rättegång i Finland.⁴⁶⁸ Lagerström kontaktade *Helmis* huvudredare, *E. J. Johansson* från Jomala, som samtyckte till att beordra kursändring. Så skred man till verket: När *Helmi* den 9 december låg utanför Kap Spartel försökte man med semaforen signalera om kursändring mot Gibraltar, men budet tycks inte uppmärksammas, för påföljande dag passerades Gibraltar utan anlop, för långt från kusten för att nås av signalering.⁴⁶⁹ Man beslutade att få ett meddelande befordrat till lotsstationen i Malaga och hoppas att det skulle nå kaptenen

⁴⁶⁰ HBL 11.6.1892 nr 156, s. 3

⁴⁶¹ Ibid.

⁴⁶² ÅU 23.8.1892 nr 227, s. 3; HBL 11.6.1892 nr 156, s. 3; Åland 22.6.1892 nr 50, s. 3

⁴⁶³ Västra Finland 14.9.1901 nr 74, s. 3

⁴⁶⁴ ÅT 16.11.1901 nr 252, s. 4; ÅT 25.11.1901 nr 261, s. 2

⁴⁶⁵ Åland 4.1.1902 nr 1, s. 3

⁴⁶⁶ ÅLa ÅJBA 550:2 Ha 2, Åbo RR, utdrag ur protokoll § 8, 27.6.1903

⁴⁶⁷ ÅLa ÅJBA 550:2 Ha 2, Vidimerad avskrift av brev, K. A. Granfelt till kapt. K. E. I. Broman, Barcelona 23.12.1901; i samma serie: Åbo RR, utdrag ur protokoll § 8, 27.6.1903 och Åbo RR, utdrag ur protokoll § 8, 27.6.1903

⁴⁶⁸ ÅLa ÅJBA 550:2 Ha 2, Åbo RR, utdrag ur protokoll § 8, 27.6.1903

⁴⁶⁹ ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 4, Brev, K. Lagerström till J. Johansson, Åbo 11.12.1901; i serie Ha 2: Åbo RR, utdrag ur protokoll § 1, 18.10.1902 och Åbo RR, utdrag ur protokoll § 8, 27.6.1903; i samma serie: Brev, Karl Lagerström till E. J. Johansson Jomala. Åbo, 3.3.1902

innan *Helmi* kastade ankar.⁴⁷⁰ Vid insegling till Malaga togs en lots ombord, som överlämnade ett telegram från redaren till kapt. Broman: ”Retournera fartyget till Gibraltar, afvakta där vidare order.”⁴⁷¹ *Helmi* vände omedelbart och seglade mot Gibraltar, där en ny köpare väntade.⁴⁷²

Lagerström sände genast sitt ombud i Barcelona, *Karl Aug. Granfelt*, till Gibraltar för att invänta fartygets ankomst.⁴⁷³ *Helmi* hade seglat från Gibraltar till Malaga på två dagar, men efter fem dagars väntan återvände Granfelt till Barcelona.⁴⁷⁴ Under återresan hade *Helmi* råkat ut för kraftiga stormar, och nådde Gibraltar först efter tjugo dagar, den 2 januari. Manövern hade därmed åsamkat rederiet avsevärt dröjsmål och risk.⁴⁷⁵ I brev den 23 december till kapt. Broman påpekade Granfelt att det dock gynnat både befraktarens och rederiet att besparas trubbel med konkursen, och Gibraltar var ju en frihamn, vilket innebar mindre kostnader för fartyget.⁴⁷⁶

Rederiet ansåg däremot att då lastens lossning fördröjts med tjugo dagar, trots att det varit möjligt att lossa i Malaga enligt plan, var man berättigad till 4 400 franc i ersättning för överliggedagar.⁴⁷⁷ Fraktavtalsbrottet hade dessutom medfört att *Helmi* inte längre kunde anlöpa spanska hamnar utan att riskera beslagtagning, och en planerad saltleverans fick istället hämtas från Portugal, vilket medfört dröjsmål och driftskostnader.⁴⁷⁸ Lagerström ansåg att åtgärden varit lika mycket i rederiets intresse som hans eget, och oavsett kunde han inte göras ersättningsskyldig för någonting som huvudredaren Johansson utan förbehåll hade godkänt.⁴⁷⁹ Johansson, som inte hade känt till hur nära Malaga *Helmi* varit, menade däremot att han endast godkänt ett stopp i Gibraltar – inte en helomvändning när man redan kommit fram till Malaga.⁴⁸⁰

I mars uppmanade Lagerström Johansson att nöja sig med en ersättning om 500 mk, ”men i motsatt fall får ni genom utsökning och processer se huru passa berättigade Era fordringar äro”.⁴⁸¹ Stämning mot Lagerström utfärdades också i september, och i oktober 1902 togs målet

⁴⁷⁰ ÅLa ÅJBA 550:2 Ha 2, Åbo RR, utdrag ur protokoll § 8, 27.6.1903

⁴⁷¹ ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 3, Avskrift, telegram, huvudredare Johansson till kapt. Broman. Riktighet intygas i Kejs. Ryska vice konsulatet i Helsingborg 26.4./9.5.1902; i serie Ha 2: Åbo RR, utdrag ur protokoll § 4, 16.5.1903

⁴⁷² ÅLa ÅJBA 550:2 Ha 2, Åbo hovR, dom i mål *Lagerström v Johansson*, 30.8.1905; i samma serie: Vidimerad avskrift, brev, rysk konsul Louis Power till K. E. I. Broman, Gibraltar 18.12.1901

⁴⁷³ ÅLa ÅJBA 550:2 Ha 2, Avskrift, brev, K. A. Granfelt till kapt. K. E. I. Broman. Barcelona, 23.12.1901

⁴⁷⁴ Ibid.

⁴⁷⁵ ÅLa ÅJBA 550:2 Ha 2, Åbo RR, utdrag ur protokoll § 4, 16.5.1903

⁴⁷⁶ ÅLa ÅJBA 550:2 Ha 2, Avskrift, brev, K. A. Granfelt till kapt. K. E. I. Broman. Barcelona, 23.12.1901

⁴⁷⁷ ÅLa ÅJBA 550:2 Ha 2, Åbo RR, utdrag ur protokoll § 1, 18.10.1902

⁴⁷⁸ ÅLa ÅJBA 550:2 Ha 2, Åbo RR, utdrag ur protokoll § 4, 16.5.1903; ÅT 9.2.1902 nr 38, s. 4

⁴⁷⁹ ÅLa ÅJBA 550:2 Ha 2, Brev, K. Lagerström till E. J. Johansson Jomala. Åbo, 3.3.1902; i samma serie: Åbo RR, utdrag ur protokoll § 8, 27.6.1903

⁴⁸⁰ ÅLa ÅJBA 550:2 Ha 2, Åbo RR, utdrag ur protokoll § 4, 16.5.1903 och protokoll § 7, 19.9.1903

⁴⁸¹ ÅLa ÅJBA 550:2 Ha 2, Brev, K. Lagerström till E. J. Johansson Jomala. Åbo, 3.3.1902

upp i Åbo rådstuvurätt, där Johansson och *Helmi* biträdde av Ålands juridiska byrå.⁴⁸² Efter den inledande rättegångsdagen fortsatte processen under 1902-1903 med åtminstone tolv sammanträden i Åbo rådstuvurätt och ett i Ålands häradsrätt, då vittnesförhör anordnades i Hammarland. Vid flera tillfällen var VH Jansson själv närvarande i Åbo, men vid några sammanträden hade Lihl & Timgrens juridiska byrå anlåtats för att bevaka behandlingen.⁴⁸³ I december 1903 fick rederiet *Helmi* rätt i rådstuvurätten, som förpliktade Lagerström att utbetala 4 400 franc i ersättning jämte ränta från lagsökningsdagen, och dessutom 800 mk för rättegångskostnader. Lagerström sökte ändring, men avgörandet ändrades inte i hovrätten, som gav sin dom i slutet av augusti 1905.⁴⁸⁴ Dagar senare ansökte Lagerström om konkurs.⁴⁸⁵

Helmi seglade återigen upp på VH Janssons dagordning i februari 1909, då en ny huvudredare stämde en ny kapten för fel i befälhavarredovisningen. Denna gång rörde det sig om mindre belopp: I redovisningen fattades 50 mk, en mindre summa än rättegångskostnaderna i ärendet.⁴⁸⁶ Ett år senare såldes *Helmi* till ett rederi i Raumo för 17 000 mk.⁴⁸⁷

5.6 Civilrättsliga ärenden

Utöver de ovan beskrivna kategorierna förekommer i arkivmaterialet en handfull ärenden som gällde familje- och kvarlåtenskapsrättsliga ärenden, såsom delgivning av testamenten och arvskiftesinstrument, eller anspråk på underhåll för barn som fötts utanför äktenskap: I november 1907 biträdde VH Jansson exempelvis tjänarinnan *Saida* från Jomala i hennes talan om underhåll för sitt barn, som hon hade tillsammans med drängen *Werner* från samma socken.⁴⁸⁸ I juni 1905 kontaktades Ålands juridiska byrå av advokatkontoret *Hasselblatt & Boxström*, som företrädde en handelsdotter från Vasa och hade anlåtats för att hjälpa henne få underhåll för sin son Rurik, vars far var en styrman från Lemlands socken, som tillfälligt besökt navigationsskolan i Vasa. Modern var fullkomligt medellös och hade svårt att försörja sonen på egen hand, och skulle faderskapet bestridas var man beredd att stämma in honom till närmaste rådstuvurätt.⁴⁸⁹

⁴⁸² ÅLa ÅJBA 550:2 Ha 2, Åbo RR, utdrag ur protokoll § 1, 18.10.1902

⁴⁸³ Se avsnitt 4.2.2; ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 2, Brev, jur. byrå Lihl & Timgren till Ål. jur. byrå, Åbo 22.12.1903

⁴⁸⁴ ÅLa ÅJBA 550:2 Ha 2, Åbo hovR, dom i mål *Lagerström v Johansson*, 30.8.1905

⁴⁸⁵ ÅU 7.9.1905 nr 241, s. 2; ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 2, Brev, Cedercreutz & von Winther till J. E. Jansson, Helsingfors 10.11.1906

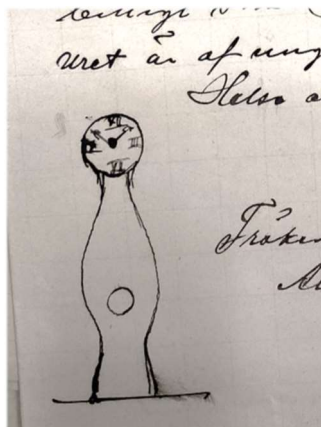
⁴⁸⁶ ÅLa ÅJBA 550:2 Ha 2, Stämmingsansökan, J. V. Karlsson till Ålands domsaga, Mariehamn 26.2.1909

⁴⁸⁷ Åland 9.2.1910 nr 12, s. 2

⁴⁸⁸ ÅLa ÅJBA 550:2 Ha 1, ÅHR, utdrag ur protokoll § 31, Jomala 12.11.1907

⁴⁸⁹ ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 2, Brev, Hasselblatt & Boxström advokatkontor till Ål. Jur. byrå, Vasa 13.6.1905.

Ålands juridiska byrå bistod också flera klienter med lagfartsansökningar och anhållan om uppbud.⁴⁹⁰ Därtill ombesörjdes förmedling av överlåtelse, och annonserade såväl på uppdrag av

personer som önskade köpa, som om fastigheter och annan egendom som fanns till salu. Ibland gällde det att agera snabbt: Hösten 1903 begärde exempelvis Elis Silander att VH Jansson skulle anskaffa tre "Dala ur" från Åland. Ärendet var brådsakande, eftersom klockorna köptes för en viss fröken Emlys räkning.⁴⁹¹ För säkerhets skull ritade Silander en liten skiss av den typ av ur som önskades. Några dagar senare efterlystes de begärda uren i tidningen Åland.⁴⁹²

B7. Silanders illustration av ett åländskt "Dala ur".⁴⁹³

I arkivhandlingarna ingår flera brev från *Edvin Wesén*, (1872–1923), en affärsman bosatt på fastlandet, som bedrev en handelsfirma i Godby.⁴⁹⁴ Korrespondensen har till stor del handlat om en entreprenad i Sund, där Wesén under 1903–04 planerade ett nybygge på ett område som ägdes av kapt. Lindeman från Mångstekta.⁴⁹⁵ Arrendeförhandlingarna och kommunikationerna med underentreprenörer tycks föranlett "krångel", och i februari 1904 befullmäktigade han VH Jansson att förordna en person för att övervaka bygget.⁴⁹⁶ VH Jansson tycks också bistått med uppsättande av kontrakt och andra handlingar.⁴⁹⁷ Wesén skrev ofta för att begära lägesrapporter, och ibland för att ge taktiska instruktioner, såsom "Skräm upp honom genom ett telegram."⁴⁹⁸ VH Jansson bistod också med indrivning av den i Godby belägna handelsfirmans fordringar.⁴⁹⁹

Från och med slutet av 1907 kompletterades byråns juridiska verksamhet med agenturuppdrag för försäkringsaktiebolag, som sålde brand- och livförsäkringar, vilket inte undersökts desto närmare, eftersom agenturverksamhet faller utanför arbetets tematiska avgränsning.⁵⁰⁰

⁴⁹⁰ T.ex. ÅLa ÅJBA 550:2 Ha 1, ÅHR, utdrag ur lagfartsprotokoll, Jomala 15.11.1907; i serie Fa 4: Brev, Karl Erikson advokatbyrå för Heléne Sittkoff m.fl., Åbo 26.9.1908.

⁴⁹¹ ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 2, Brev, E. Silander till J. E. Jansson, Helsingfors 5.11.1903

⁴⁹² Åland 11.11.1903 nr 108, s. 4

⁴⁹³ ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 2, Brev, E. Silander till J. E. Jansson, Helsingfors 5.11.1903

⁴⁹⁴ SM 1853–99: Wesén, K. E.; Åland 3.2.1904 nr 10, s. 4

⁴⁹⁵ ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 2, Avtal med A. om utförande av sten- och jordarbeten att för handl. Edvin Weséns räkning, Finström 9.10.1903; i samma serie: Brev, E. Wesén till J. E. Jansson, Helsingfors 1.2.1904

⁴⁹⁶ ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 2, Brev, E. Wesén till J. E. Jansson, Helsingfors 1.2.1904; i samma serie: Brev från E. Wesén, Helsingfors, 24.3.1904; även i Fa 2, Brev från E. Wesén jämte fullmakt, Helsingfors 19.2.1904.

⁴⁹⁷ "Det är en hel massa papper, som du stoppat på mig", konstaterade Wesén, ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 2, Brev, E. Wesén till J. E. Jansson, Helsingfors 24.3.1904.

⁴⁹⁸ ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 2, Brev, E. Wesén till J. E. Jansson, jämte fullmakt, Helsingfors 19.2.1904. I samma serie: "Du skall bara för fan inte försitta fataljen" i brev, E. Wesén till J. E. Jansson, Helsingfors 1.2.1904.

⁴⁹⁹ Åland 3.2.1904 nr 10, s. 4

⁵⁰⁰ Annons i Åland 12.10.1907 nr 82, s. 4

6 En hembygdsvän ur tiden

”Människolifvet är kort, men fullt af omväxling. Intet lefvande är håller skapadt för ett evigt enahanda, allra minst vi människor. Tvärtom är den ständiga växlingen det mest kännetecknande för vårt jordelif.”⁵⁰¹

I mars 1909 utsågs VH Jansson till föreståndare vid Åbo aktiebanks filial i Mariehamn, och överlät samma år Ålands juridiska byrå till en ny innehavare.⁵⁰² Föregående år hade medfört personlig sorg: Genom en liten dödsannons meddelades på våren 1908 att Armia och Julius E. Janssons yngsta dotter Gretel, född i december 1906, hade avlidit.⁵⁰³ Annonsen anger ingen dödsorsak, och den arkiverade brevväxlingen innehåller inga kondoleanser eller andra omnämnanden om händelsen. Byrån fortsatte sin regelbundna annonsering, men av den minskade mängden ärenden under åren 1908–09 kan kanske utläsas en viss avmattning. Inte långt efter att VH Jansson inlett en ny karriär inom banksektorn avled han i maj 1910 vid 39 års ålder, efter en lång tids sjukdom. Uppenbarligen hade han drabbats av cancer (”kräfta”) i magen.⁵⁰⁴

Avhandlingens format och begränsningar tillåter ingen längre redogörelse för VH Janssons insatser som politiker, innehavare av olika tjänster och förtroendeuppdrag, och som engagerad deltagare i det åländska samhällsbygget och föreningslivet.⁵⁰⁵ Hans livsverk omfattade således mer än Ålands juridiska byrå, och trots att det inte kan skildras uttömmande, skulle den bild som förmedlas av VH Jansson förbli halv om inte några aspekter berördes i all korthet.

I november 1904 valdes VH Jansson till lantdagsman för borgarståndet från Mariehamn.⁵⁰⁶ Han tycks haft en förtrolig relation med bondeståndets representant *K. J. Karlsson*: I ett brev i november 1904 uttryckte magister Karlsson sin glädje över valet av VH Jansson.⁵⁰⁷ Vid allmänt väljarmöte samma höst dryftades de frågor som man önskade att lantdagsmannen skulle ta upp i lantdagen: På första, andra och tredje plats stod grundlagarnas och samhällsskickets värnande,

⁵⁰¹ ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 1, Brev, Hilda Mattsson till J. E. Jansson, inget datum.

⁵⁰² Västra Finland 23.3.1909 nr 34, s. 3; Åland 21.8.1909 nr 67, s. 2 och 25.5.1910 nr 42, s. 2

⁵⁰³ Åland 25.3.1908 nr 25, s. 1, även HBL 24.3.1908 nr 83, s. 1

⁵⁰⁴ ÅU 26.5.1910 nr 141, s. 5

⁵⁰⁵ Sekreterare för föreningen Ålands Vänner, Åland 18.11.1903 nr 110, s. 2; Suppleant för folkhögskoleföreningens styrelse, Åland 7.6.1904 nr 48, s. 2; Engagerad i insamling av gåvor för inrättande av ett kulturhistoriskt museum på Åland, Åland 15.11.1905 nr 102 A, s. 1; Medlem i kyrkorådet, Åland 16.12.1908 nr 101, s. 2; Ledamot i stadsfullmäktige, se Åland 16.1.1909 nr 5, s. 2; VD för Ålands Tidningstryckeri Ab 1907-09, Åland 25.5.1910 nr 42, s. 2; Vice styrelseordförande för SFP i Mariehamn, Åland 20.3.1909 nr 23, s. 3. Uppräkningen är icke uttömmande.

⁵⁰⁶ Åland 2.11.1904 nr 108, s. 2

⁵⁰⁷ ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 2, Brev, K. J. Karlsson till J. E. Jansson, Borgå 11.11.1904.

och upphävande av lagstridiga administrativa förordningar.⁵⁰⁸ Vid denna tid hade de ryska för-ryskningskampanjerna pågått i över fem år, och fast andra frågor påtalades, fick grundlagens bevakning tydlig prioritet.⁵⁰⁹ Då VH Jansson vidtog sjöresan till Helsingfors den 1 december 1904 för att advocera för lagligheten, gjorde han det inte bara på grundval av personlig övertygelse, utan på mandat av sina väljare i Mariehamn.⁵¹⁰

Under 1800-talets senare hälft och i synnerhet kring sekelskiftet var det vanligt att europeiska, frihetligt sinnade jurister gav sig in i politiken, ofta som ”språkrör för liberalismen.”⁵¹¹ I det autonoma Finland förblev advokaternas roll i rättsstatens utveckling mindre synlig, vilket *Pihlajamäki* tillskrivit juristernas ringa antal, men också det kringskurna reformutrymmet under det ryska styret.⁵¹² I lantdagen förde VH Jansson Ålands sak och petitionerade för förbättrade vinterkommunikationer och statlig finansiering för ett läroverk i Mariehamn, men i *Åbo Under-rättelser* har berättats att han tillhörde ”den lilla grupp inom borgarståndet som [...] avhöll sig från deltagande i representationens arbete i avvaktan på lagliga förhållandens återställande.”⁵¹³ Av arkivets brevväxling framgår att VH Janssons bekantskapskrets tycks hyst en optimism gällande Finlands framtid; ljusare tider skulle nog komma.⁵¹⁴

VH Jansson omvaldes som lanttagsman i december 1905, och representerade Mariehamn vid de sista ståndslantdagarna innan övergången till enkammarriksdag.⁵¹⁵ Inför valet 1906 föreslogs VH Jansson på nytt som kandidat, men avböjde.⁵¹⁶ Dock tyder ingenting på att han skulle känt sig överarbetad: Av brevväxling från mars 1906 framgår att VH Jansson tyckte sig ha för *lite* att göra.⁵¹⁷

⁵⁰⁸ Åland 23.11.1904 nr 114, s. 2

⁵⁰⁹ Ibid.

⁵¹⁰ Åland 3.12.1904 nr 117, s. 2. I hans frånvaro togs Ålands juridiska byrå om hand av fil. kand. *Gunnar Takolander* (1880–1955) från Kyrkslätt, se ÅST 26.11.1904 nr 137, s. 1; SM 1853–99: Takolander, G. A.

⁵¹¹ *Pihlajamäki*, s. 85, 79, 116; *Modéer* 2009, s. 60–61

⁵¹² *Pihlajamäki*, s. 117, 127

⁵¹³ Åland 28.12.1904 nr 124, s. 1 och 31.12.1904 nr 125, s. 2; ÅU 26.5.1910 nr 141, s. 5

⁵¹⁴ Exempelvis brev den 2 dec. 1905 från fartygsmäklare W. Minlos i Lübeck: ”[F]år härmed hjärtligt lyckönska Eder konstitutionellt sinnade Finnar därför Ni återbekommit de gamla grundlagarna om äfven svårigheter varit och tror jag Finland återfår sina lyckliga dagar...” ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 3, Brev, W. Minlos till J. E. Jansson, Lübeck 2.12.1905; även i serie Fa 4, Brev, G. Schybergson till J. E. Jansson, Helsingfors 10.11.1905.

⁵¹⁵ *Kuvaja* 2008d, s. 566; Åland 13.12.1905 nr 110 A, s. 2; ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 4, Brev, K. E. Björkstén till J. E. Jansson, Borgå 13.12.1906: ”en hjärtlig hälsning till min broder från den sista ståndslantdagen.”

⁵¹⁶ Åland 24.11.1906 nr 108, s. 3

⁵¹⁷ ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 4, Brev, H. Carstens till J. E. Jansson, Helsingfors 30.3.1906.

Även lokalt förde VH Jansson laglighetens sak: I december 1904 valdes han till bisittare i Mariehamns ordningsrätt, där han försökte motverka genomförandet av de i 1901 års ryska värnpliktslag föreskrivna värnpliktsuppbåden på Åland.⁵¹⁸ Såsom t.f. stadsfiskal utmanade han det ryska gendarmeriets befogenheter och legitimitet.⁵¹⁹ När motståndet mot förryskningsåtgärderna kulminerade i 1905 års storstrejk i oktober 1905 ingick VH Jansson i den strejkkommitté som tillsattes av medborgarmötet på Åland.⁵²⁰ I december 1906 valdes VH Jansson in i stadsfullmäktige, och under 1907–08 var han aktiv i Svenska Folkpartiets valarbete på Åland.⁵²¹

B8. Detalj från tavla av delegaterna i *Ålands Nationalstrejkkomité*, 1905. Julius E. Janssons bild är den tredje från höger.⁵²²

Ett mönster framträder: Varje post och position som ålänningarna utsåg VH Jansson till nyttjades av honom strategiskt för att göra gällande motståndet mot den ryska överhögheten. Han var dock inte ensam; bland konstitutionalisterna i Finland var det passiva motståndet en allmänt

⁵¹⁸ Åland 7.12.1904 nr 118, s. 2; *Åland* rapporterade i januari 1905 att ordningsman Jäykkä sammankallat rådhustämman i Mariehamn för att välja ledamöter för en förstärkt uppådsnämnd i enlighet med 1901 års värnpliktslag. Genast vid stämmans inledande lämnades en skrivelse, där man anförde att stämman inte sammankallats i laglig ordning, eftersom det ärende som skulle behandlas inte hade förberetts i stadsstyrelsen, och gällde tillämpning av en värnpliktslag som inte godkänkts av lantdagen. Ordningsrätten fattade beslut genom röstning, varvid bisittarna gemensamt röstade emot Jäykkä och förklarade mötet lagstridigt. När Jäykkä två månader senare försökte sammankalla rådhustämman i samma syfte kunde mötet inte hållas alls eftersom bisittarna vägrade närvara, se Åland 14.1.1905 nr 4, s. 2, även *Sjöblom* 1934, s. 38–39.

⁵¹⁹ *Sjöblom* 1934, s. 38–42

⁵²⁰ *Sjöblom* 1934, s. 42; Åland 6.11.1915 nr 89, s. 2; ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 3, Koncept till tillkännagivande från Strejkkomitén, Mariehamn 3.11.1905.

⁵²¹ ÅU 27.12.1906 nr 349, s. 1; Om VH Janssons deltagande vid SFP:s sammanträden 1907–1908 se Åland 26.1.1907 nr 8, s. 2, 2.3.1907 nr 18, s. 2 och 31.1.1908 nr 29 A, s. 3.

⁵²² Ålands museums samlingar. Inlämnad till Ålands museum av Ingvard Liewendahl, 1996. Eget fotografi 18.4.2024. Bild av hela tavlan finns i bilaga 5.

omfattad taktik.⁵²³ Hurudana reaktioner framkallade hans tilltag, som regelbundet offentliggjordes genom tidningen *Ålands* rapportering? VH Jansson omvaldes både som lanttagsman som bisittare i ordningsrätten, vilket torde vittna om ett gillande bland majoriteten av Mariehamns invånare.⁵²⁴ ”Det har varit ett nöje att se huru du sätter lif i gendarmeri och ålänningar”, skrev i juni 1905 vännen *Gunnar Takolander*, redaktör åren 1904–05 och senare advokat i Helsingfors, ”Endast Jansson låter fastlandet veta, att vi inte precis hafva somnat in här’, skriver Malmgren och så ser det också ut.”⁵²⁵ VH Jansson var verksam under en tid då Finlands rättsliga institutioner åsidosattes av ryska politiska intressen, och hans nitiska framhårdande av lagligheten kan ha präglats av erfarenheterna i ett sammanhang där lag och rätt var under angrepp.

Efter Janssons bortgång publicerades flertalet minnesskrifter. Det varaktiga intrycket av den unge advokaten tycks varit en skicklig jurist, en kompromisslös konstitutionalist, en samhällsförbättrare och vän av den åländska hembygden. *Ålands* skribent tycks fångat den allmänna sinnesstämningen väl:

”Under den korta tid det förunnades honom att ägna sina krafter åt detta samhälle, arbetade han rastlöst och ofta nog framgångsrikt för det han ansåg vara gott och gagneligt för detsamma. Samhället kommer därför helt visst att sakna honom och finna det svårt att fylla den lucka, som genom hans död uppstått i ledet bland de mera bemärkta personligheterna. Vid sin åländska hembygd var han innerligt fäst, och åt denna kärlek till fädernetorvan gav han också städse uttryck, såväl i ord som handling.”⁵²⁶

Hustrun Armia återvände efter 1910 till sin hembygd i Filpula, och blev på 1920-talet föreståndare för ett hem för blinda i Helsingfors, där hon stannade i över tjugo år.⁵²⁷ Hon hade på Åland arbetat för kvinnlig röst- och valrätt, och förblivit aktiv inom förenings- och kulturlivet tills hon lämnade Åland.⁵²⁸ Armia Jansson avled i juni 1971 vid 94 års ålder.⁵²⁹

⁵²³ *Zilliacus*, s. 52

⁵²⁴ Åland 13.12.1905 nr 110 A, s. 2

⁵²⁵ SM 1853–99: Takolander, G. A.; ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 2, Brev, G. Takolander till J. E. Jansson, Kyrkslätt 20.6.1905. Troligen åsyftas *Gösta Malmgren*, ansvarig utgivare för tidningen Åland 1900–1910, se *Kuvaja* 2008b, s. 420.

⁵²⁶ Åland 25.5.1910 nr 42, s. 2

⁵²⁷ HBL 27.7.1947 nr 198, s. 6

⁵²⁸ T.ex. Åland 29.11.1905 nr 106, s. 2; 13.2.1907 nr 13, s. 2; 6.11.1907 nr 89, s. 2

⁵²⁹ HBL 1.7.1971 nr 173, s. 15

7 Slutsatser

Ålands juridiska byrå tycks också efter Julius E. Janssons tid fortsatt traditionen med politiskt engagerade innehavare: Byrån övertogs av VH Carl Björkman, som vid sidan av advokaturen fortsatte sin politiska verksamhet. Efter att Ålandsfrågan avgjordes år 1921 skrev han enligt historiker *Dan Nordman* på egen hand merparten av det självstyrda Ålands nya landskapslagar.⁵³⁰ Arkivhandlingar från tiden efter 1909 är inte omfattande och har inte undersökts närmare, men omfattar främst fartygsmanifest och brevväxling gällande ångbåtskommunikationer, dock inte undertecknad av VH Björkman.⁵³¹ Ålands juridiska byrå tycks under en tid förblivit Ålands enda advokatbyrå, men från och med 1916 började den lokala *Torsten Rothbergs Advokat- & Affärsbyrå* annonsera i tidningen *Åland*.⁵³² År 1925 övertogs Ålands juridiska byrå av *Axel Kuffschinoff* (1896–1977), fr.o.m. 1928 Mariehamns borgmästare, som förblev dess innehavare t.o.m. 1959, då verksamheten tycks upphört.⁵³³ I åländska studentgilletts tidskrift *Hälsning till Hembygden* nämndes att Kuffschinoff år 1943 tagit en medarbetare, HA *Nils Dahlman*, och så blev enmansbyrån fyrtio år efter sitt grundande en tvåmansbyrå.⁵³⁴

För Finlands advokatkår medförde 1900-talet förändringar: Advokatförbundet fick officiell ställning år 1954, och år 1958 infördes skydd för advokattiteln och reglering av advokatväsendet genom lag.⁵³⁵ Från och med 1960-talets slut började en ny byrå med nya innehavare annonsera i åländska tidningar under firmanamnet Ålands juridiska byrå.⁵³⁶ Tydligen bidrog den tillkomna regleringen av advokatväsendet, som låtit vänta på sig i århundraden, till upphörandet av den ursprungliga byråns verksamhet.⁵³⁷

I Finland skördades på gott och ont frukterna av de liberaliseringsreformer som under 1800-talets andra hälft genomfördes på närings- och handelsrättens område: Näringslivet aktiverades, och ökad handel ledde till ekonomisk tillväxt. Industrialisering och teknologiska uppfinningar föranledde förändringar i befolkningens vardag, och det ökade utbytet med Nordamerika med-

⁵³⁰ *Nordman*, s. 304–305

⁵³¹ ÅLa ÅJBA 550:2 Ha 6 och 7. Vid Ål. landskapsarkiv finns även Carl Björkmans arkiv, och merparten av hans korrespondens finns troligen där.

⁵³² Åland 8.7.1916 nr 54, s. 1

⁵³³ DL 1.1.1925 nr 1, s. 18; Åland 27.1.1977 nr 10, s. 6

⁵³⁴ *Hälsning till hembygden* 1.12.1943, s. 2

⁵³⁵ Lag om advokater (12.12.1958/496); *Nousiainen*, s. 566; *Ylöstalo*, s. 1

⁵³⁶ Åland 30.5.1967 nr 57, s. 3; 15.6.1967 nr 64, s. 10

⁵³⁷ Åland 15.6.1967 nr 64, s. 10

förde en tilltagande emigration från hela Europa. Tillkomsten av affärsbanker och kreditgivningens formalisering ledde till större möjligheter att låna finansiering för affärsinitiativ och konsumtion, men som en bieffekt ökade även betalningssvårigheterna och konkurserna i de finska städerna, i synnerhet från och med 1880-talet. I linje med handelsfriheten avvecklades den förmånligare tullbehandlingen av inhemska fartyg i finska hamnar, och den finska sjöfarten upplevde hårdnande konkurrens från utlandet; i andra länder blev stora maskindrivna fartyg i järn och stål allt vanligare, men i Finland förblev flottan under lång tid dominerad av segelskepp. Samhällsomvälvningarna ledde till ökad efterfrågan på juridiska tjänster, och från och med 1800-talets mitt tillkom advokatbyråer i såväl Finland som Sverige. Så småningom etablerades advokatbyråer även på landsbygden, men under hela århundradet fanns ingen advokatbyrå på Åland. Innan grundandet av Ålands juridiska byrå tillhandahölls juridiska tjänster av skrivkunniga personer och lokala ämbetsmän, och senare även av fastländska byråer.

1800-talets Åland var ett utpräglat bonde- och fiskarsamhälle, en ö mittemellan det finska och det svenska såväl geografiskt som kulturellt. Trots att varken förmögenhet eller fattigdom förekom i sådana ytterliga former som i de större städerna, fanns det väsentliga socioekonomiska klyftor mellan t.ex. den markägande och den obesuttna befolkningen. I detta sammanhang grundades Ålands stad, Mariehamn, år 1861. Under 1870- och 80-talen byggdes Mariehamns institutionella strukturer upp, en ordningsrätt inrättades och stadens beslutande organ definierades. Redan från grundandeåret kom näringsverksamheten igång, och under tiden fram till sekelskiftet etablerade sig rörelser, hantverkare, näringsidkare och affärsmän, som bland annat investerade i den växande sjöfarts- och rederisektorn. Telegrafförbindelser och regelbunden vintertrafik medförde bättre kommunikationer till Finland och Sverige. Åren kring sekelskiftet var en tid då flera inrättningar utgjorde den första i sitt slag; den första tidningen, det första högre läroverket, den första bok- och blomsterhandeln, den första stadskärnan som utgjorde ett handelscentrum.

Det finns flera tänkbara orsaker till att advokatbyrån tillkom senare på Åland än i det övriga Finland: Liksom i så många sammanhang kan Ålands geografiska belägenhet ha utgjort en faktor. Det faktum att advokatväsendets organisering inträffade relativt sent i Finland, jämfört med det övriga Europa, har av *Yrjö Raevuori* hänförs åtminstone delvis till geografiska och demografiska skäl: Antalet utbildade jurister var litet, och landets städer var få och avstånden mellan

dem långa.⁵³⁸ Folkskoleväsendet tillkom också något senare på Åland än i övriga delar av landet, och intresset för utbildning vaknade jämförelsevis långsamt.⁵³⁹ Det är också möjligt att VH Jansson var den första som var villig att ta den ekonomiska risken att grunda en byrå och konkurrera med de större, fastländska advokatbyråerna, som marknadsförde sina tjänster på Åland.

Advokatverksamhetens utveckling från en sporadisk bisyssla för de skrivkunniga och lärda till en profession som utövades av särskilda byråer torde framdrivits av samma reformkrafter som bidrog till motsvarande utveckling på finska fastlandet, men en avgörande faktor i den åländska kontexten torde varit Mariehamns etablering: Genom stadens grundande tillkom på Åland också för första gången ett borgerskap, och det institutionella ramverk som på andra orter föregått advokatbyråernas tillkomst.

Att fråga sig varför advokatbyråernas etablering inträffade så mycket senare på Åland än i Finland är dock något missvisande – frågeställningen grundar sig så att säga på en jämförelse mellan ”äpplen och päron”. Kring 1800-talets mitt, närmare bestämt under åren 1848–79, grundades utöver Mariehamn även städerna Joensuu, Kemi, Hangö och Kotka. Samtliga var befolkningmässigt större än Mariehamn, och belägna i vitt skilda delar av landet. Av kalenderuppgifter framgår att det i Kotka fanns en advokatbyrå vid sekelskiftet 1900, drygt 20 år efter stadens grundande, men Kotka hade också sex gånger Mariehamns invånarantal och var beläget jämförelsevis nära metropolerna Helsingfors och Viborg. Joensuu, grundat 1848, hade mer än tre gånger Mariehamns invånarantal, och tycks fått sin första advokatbyrå någon gång mellan år 1900 och 1906. Norrut i Kemi, som grundats åtta år efter Mariehamn och vars befolkningstal var närmast jämförbart med Mariehamns, tycks inte ännu år 1910 ha funnits advokatbyråer. Trots att Åland fick sin första advokatbyrå senare än Finland generellt, torde utvecklingen på Åland vid en mer specificerad jämförelse med städer grundade omkring samma tid kunna anses typisk – till och med snabbare än på vissa orter.

Ålands juridiska byrås verksamhet under åren 1903–09 reflekterade såväl det åländska samhällets demografiska struktur som utvecklingarna på näringslivets och kommunikationernas områden. Byråns profil kan närmast beskrivas som allmänjuridisk, då de ärenden som behandlades hänförde sig till många olika rättsområden, och byråns arbetsfält tycks definierats snarare av närsamhällets behov än av en strävan till att specialisera sig inom någon viss nisch. Redan

⁵³⁸ *Raevuori* 1968, s. 1. Den finska utvecklingen följde dock liknande linjer som i andra europeiska länder, där organisering inträffade först efter den moderna rättsstatens etablering, se *Pihlajamäki*, s. 81, 85.

⁵³⁹ *Kuvaja* 2008c, s. 448

av den första annonsen som publicerades under firmanamnet Ålands juridiska byrå i september 1903 framgick att byrån var villig att åta sig allt från rättegångar och utsokningsuppdrag till uppsättande av testamenten och köpebrev.⁵⁴⁰ I likhet med många tidiga advokatbyråer var Ålands juridiska byrå en enmansbyrå, även om VH Jansson åtminstone under ett antal år bistods av en sekreterare eller kontorist, Jenny Lindqvist.

Den tydliga majoriteten av byråns ärenden utgjordes av fordringsmål och inkassoärenden, mellan 26 och 30 årligen under 1904–07, vilket av arkivmaterialet att bedöma var den period då byrån var som mest sysselsatt. Vissa fordringsärenden ledde till rättegångsprocess, men i många fall omfattar handlingarna inte mycket mer än en begäran och indrivning och ett kvitto över erlagd betalning. Ett antal fall gällde krav på obetald lön, som kunde hänföra sig till exempelvis sjöfarten eller olika arbetsavtal. Konkursmålen var inte lika många till antalet, men desto mer komplicerade, och ofta tog de flera år i anspråk. Fordrings- och konkursmålen omfattning kan troligen knytas till kreditgivningens formalisering och utbredningen av en moderniserad kreditmarknad under 1800-talets andra hälft, och det nätverk av skuldförbindelser och beroendeförhållanden som det växande närings- och handelslivet gav upphov till. Firmor och företag etablerades och gick under, och lämnade utrymme för nya affärsidéer, men efterlämnade ibland också en konkurssituation som fick konsekvenser för företagens familjer och lokalsamhällen.

Av arkivet framgår att Ålands juridiska byrå behandlade ett antal brottmål, vanligen stölder, men även förfalskning och ett fall av olaga häktning; en handfull skadeståndskrav, som i allmänhet anslöt sig till ett annat slags ”huvudmål”, och enstaka avhysningsärenden. Tidningen *Ålands* rapportering utvisar att byrån var inblandad i flera brottmål än vad som framgår av de bevarade arkivhandlingarna. De sjörättsliga ärendena var flera till antalet än brott- och skadeståndsmålen, men beaktande Ålands belägenhet i havet, omgiven av livligt trafikerade fartygsrutter, och Mariehamns etablering som en sjöfartsstad, där flera storredare var verksamma kring sekelskiftet, kunde sjörättsmålen förväntats varit ännu flera. Det är möjligt att en del ärenden fattas från det tydliga fragmenterade arkivet, men de sjörättsliga forumreglerna kan också ha medfört att flera sjörättsmål behandlades på annan ort. Andra ärenden, som förvisso framgår av arkivmaterialet, har inte berörts i detta arbete eftersom de inte omfattats av Ålands juridiska byrås verksamhet specifikt.

⁵⁴⁰ Åland 5.9.1903 nr 84, s. 1

Huvudsakligen bodde byråns klienter på Åland, och arkivhandlingarna visar att de flesta hade hemkommun på landsbygden, men många även i Mariehamn. Landsortsbornas dominans i underlaget reflekterar befolkningens generella regionala spridning på Åland, medan det stora klientantalet från Mariehamn torde hänfört sig till att många firmor, företag och enskilda näringsidkare var baserade i staden. En ansenlig mängd ärenden kom även från städerna i Finland, i synnerhet från Åbo, och i dessa fall var uppdragsgivaren vanligen en advokat- eller juridisk byrå som företrädde en klient, som hade en fordring eller något annat ärende som gällde en på Åland bosatt person. Ibland ombads VH Jansson helt enkelt att delge en handling till en åländsk mottagare, men det kunde också vara fråga om att bevaka den fastländska klientens intressen i ett domstolsförfarande. Samarbetet med fastländska advokatbyråer var ömsesidigt: Ärenden som ombesörjdes av Ålands juridiska byrå bevakades ofta i högre instans, såsom Åbo hovrätt eller senaten i Helsingfors, av lokala byråer som VH Jansson etablerat kontakt med. Från emigranter i Nordamerika härrörde ett fåtal ärenden – dock flera än från grannlandet Sverige.

I fråga om professionell eller socioekonomisk ställning tycks klientelet komma från varierande bakgrunder, dock främst från näringslivet, sjöfartssektorn och bondesamhället. Med enstaka undantag utgjordes byråns klienter under verksamhetsåren 1903–09 främst av bönder och hemmansägare, näringsidkare, firmor, bolag och andra samfund, och advokat- och juridiska byråer från andra orter. Klientelet återspeglade den generella demografiska fördelningen på Åland, där jordbruket och sjön utgjorde de huvudsakliga näringarna, och handlarnas och firmornas majoritet reflekterar troligen den tilltagande näringsrörelsen och affärlivet, då dessa klienter ofta var part i fordrings- eller konkursärenden. Mängden advokat- och juridiska byråer berodde på det ovan beskrivna utbytet mellan Ålands juridiska byrå och byråer på fastlandet.

Ett fåtal arbetare, pigor och änkor omnämns också i arkivhandlingarna. Trots att de inte var många, tyder byråns annonsering och det, förvisso knapphändiga, underlag som avslöjar någonting om byråns prissättning att VH Jansson åtminstone ibland anpassade sina arvoden efter klienternas betalningsförmåga.

I detta sammanhang kan man fråga sig om VH Jansson själv gjorde en klassresa? Han var en son av det åländska bondesamhället, men kom att bli en del av borgerskapet i Mariehamn. Av hans bouppteckning från augusti 1910 framgår att dödsboets behållning var drygt 32 000 mk, medan motsvarande värde av fadern Johan Janssons bo hade varit strax under 20 000 mk.⁵⁴¹

⁵⁴¹ ÅLa, Ålands domsagas arkiv. 1910 vol. 106, s. 407 Bouppteckningar. Jansson, Julius Emerik. Bouppteckning 24.8.1910; i samma arkiv, 1905 vol. 101, s. 350 Bouppteckningar. Jansson, Johan, Jomala. Bouppteckning

VH Janssons föräldrar tycks tillhört en av de mer välbärgade markägande familjerna, och det faktum att han fick möjlighet att ägna flera år åt högre utbildning i de större finska städerna tyder åtminstone på att han inte behövdes som arbetskraft i jordbruket, och också att det fanns resurser att bekosta hans uppehälle på studieorterna.⁵⁴² Från och med skatteåret 1907 räknades VH Jansson bland de högst taxerade i Mariehamns stad.⁵⁴³ Förflyttningen från allmoge till borgerskap kan med fog betecknas som en klassresa, men VH Janssons utgångspunkt verkar inte präglats av fattigdom eller brist.

En av de mer fängslande aspekterna av historien om Ålands juridiska byrå utgörs av grundaren Julius E. Janssons person. I såväl arkivhandlingarna som tidningsarkiven och litteraturen framträder han som en sällsynt driven person med en särskild lojalitet till lagligheten, den finska konstitutionen, och den åländska hembygden, som genomsyrade hela hans livsverk. År 1898 erhöll han vicehäradshövdingstitel och spenderade sina inledande yrkesår inom domstolsväsendet som tillförordnad ordförande vid ting runtom i Finland, men återvände till Åland år 1903 och öppnade Ålands juridiska byrå i dåvarande Sjöströms gård, intill torget i Mariehamn. VH Janssons subjektiva skäl för att slå om från domarbanan till ett yrkesliv som småstadsadvokat kan inte fastställas. Advokatycket var vid denna tid inte prestigefyllt och sällan särskilt lönsamt, och i en skrivelse i tidningen *Åland* karakteriserades VH Janssons karriärval som en uppoffring, motiverad av ”pliktbud och samvetets röst.”⁵⁴⁴ Efter hans död uppfattades beslutet att återvända till Åland som förknippat med oroligheterna som följde av ofärdsårens förryskningspolitik.⁵⁴⁵ År 1907 ansökte VH Jansson också om assessorstjänst vid Åbo hovrätt, så det är möjligt att tanken på en ämbetskarriär aldrig riktigt lämnade honom.

VH Jansson åtog sig dock flera lokala förtroendeuppdrag och tjänade som första lantdagsman för Mariehamns borgerskap, tillika stadens representant i den sista ståndslantdagen, som bisittare i ordningsrätten i Mariehamn och ordförande av förmyndarnämnden, tillförordnad stadsfiskal, delegat i 1905 års strejkkommitté, ledamot i stadsfullmäktige i Mariehamn, och en aktiv deltagare i det åländska förenings- och kulturlivet. Och vart han än gick, där *advocerade* han, för sina klienter, för den konstitutionella rörelsen, och för det åländska samhällsbygget.

28.9.1905. Modern Matilda Janssons, som överlevde sin son med fyra år, tillgångar var blygsammare, se i samma arkiv 1914 vol. 110, s. 661 Bouppteckningar. Jansson, Johanna Matilda. Bouppteckning 13.6.1914.

⁵⁴² ÅLa, Ålands domsagas arkiv. 1905 vol. 101, s. 350 Bouppteckningar. Jansson, Johan, Jomala. Bouppteckning 28.9.1905.

⁵⁴³ Åland 15.2.1908 nr 14, s. 2

⁵⁴⁴ Åland 29.10.1904 nr 107, s. 1–2, ”Inför afgörandet.”

⁵⁴⁵ Åland 1.6.1910 nr 44, s. 2

Det kan vara enkelt att försköna ett liv som kommit till ett för tidigt slut, och det är inte historieforskningens uppgift att konstruera hjältar, men alltjämt återspeglas i Julius E. Janssons eftermäle, såsom det framträder i källorna, sekelskiftets vision av advokaten som en aktör med tvåfaldigt uppdrag: Å den ena sidan den professionella och sakkunniga bevakaren av lagens fullföljande i rättsstatens institutioner och sfärer, å andra sidan den etiskt förpliktade väktaren av legalitet och rättvisa i principiell bemärkelse. På intet sätt har föreliggande arbete varit uttömmande, varken i fråga om Ålands juridiska byrås verksamhet eller Julius E. Janssons liv och gärning, och kvar i arkiven finns åtskilliga berättelser, fragment av det förflutna och utforskade samband som inte har kunnat återges här, utan får överlåtas till framtida forskning. I arbetets inledning framhölls att varje samhälle i någon utsträckning stöder sig på ett kollektivt minne av det förflutna: Min förhoppning är att historien om Ålands första advokatbyrå kommer att berika det gemensamma minne som lever vidare i vicehäradshövding Janssons hembygd.

8 Bilagor

Bilaga 1. Tabell över det samlade dataunderlaget gällande ärendetyper i Ålands juridiska byrås arkiv under 1903–1909.

Ärendetyper, 1903–1909							
Ärendetyp	1903	1904	1905	1906	1907	1908	1909
Ansökan om medborgarskap					1		
Arvskifte, delgivning	1	1	1				
Arvstvist	1	1	1	1			
Avhysning	1	1					
Borgensansvar, tvist	2						
Brott, förfalskning			1	1		1	
Brott, försnillning		1				1	
Brott, grov misshandel					1		
Brott, misshandel				1			
Brott, olaga häktning				1	1		1
Brott, rån							1
Brott, snatteri							1
Brott, svikligt förfarande					1		
Brott, tjufnad, stöld					1	1	
Brott, åverkan, skadegörelse				1			
Domkapitlets ekonomiska besiktning, besvär över			1			1	
Exekutiv försäljning, besvär över							1
Expropriering, besvär över						1	
Fastställande av stadgar, bolag				1			
Fastställande av stadgar, brandstod			2	1			
Fastställande av försäljning			1				
Fataljemål			1				
Fordring, betalningskrav, inkasso	13	30	26	29	30	16	7
Fordring, obetalad lön	2	3	1	1	1	3	
Förmedling av köp/försäljning, bolag							1
Förmedling av köp/försäljning, fastighet		1	1		2	2	1
Förmedling av köp/försäljning, lös egendom	1	1					
Församlingsintern tvist, avskedande			1				
Församlingsintern tvist, prästbol	1	1					
Församlingsintern tvist, tillsättande av tjänst					1		
Förvaltningsrätt, myndighets behörighet					1		
Godmansuppdrag, annat än konkurs	1						

Inteckning i fastighet	2				1		
Inteckning, förnyelse	2		2			1	
Inteckning, klagan över				1			
Jordförrättning, annat	1		1				
Jordförrättning, besvär över	1						
Jordförrättning, parcellering			2				
Jordförrättning, storskifte			1				
Koncession, anhållan						1	
Konkurs, företrädare för borgenärer		2	2	3	1	1	0
Konkurs, ospec./oklar		2	2	3	0	2	1
Konkurs, syssloman/godman		4	4	2	5	7	6
Lagfartsansökan	1		1		1		1
Offentlig rätt, ospec.			1				
Rådfrågning, process						1	
Sjörätt, annan ersättning			1	2			
Sjörätt, avliden sjömans lön	1	1					
Sjörätt, ersättning för överliggedag	1		1				
Sjörätt, flera yrkanden/komplext	1	2	1	1		1	
Sjörätt, klander av redovisning	1	2	1		1		1
Sjörätt, ospec.	1	1	1	2	1		1
Skadestånd	3	2	2		1		
Skogsavverkning, tvist				1			
Synförrättning					1	1	
Taxering, besvär			1				
Testamente, bevakning			1				
Testamentesklander			1				
Underhåll för barn			1		1		
Uppbud, anhållan						1	
Upplösning av trolovning			1				
Uppsättning av bouppteckning						1	
Uppsättning av kontrakt, arrende		1					
Uppsättning av kontrakt, entreprenad		1					
Uppsättning av kontrakt, ospec.				1			
Uppsättning av köpebrev, fastighet			3				1
Uppsättning av köpebrev, skogsavverkningsrätt	1	2					
Uppsättning av testamente						1	
Utfående av pension	1	1					
Utgivningsrätt, tidning	1						
Utmätning, besvär över					1		
Äktenskapsförords giltighet						1	
Totalt för året	41	61	68	53	54	45	24

Bilaga 2. Tabell över det samlade dataunderlaget gällande antal klienter och uppdragsgivare enligt yrke, juridisk form, civilstånd eller annan socioekonomisk markör i Ålands juridiska byrås arkiv under 1903–1909.

Klienter och uppdragsgivare år 1903–1909 enligt yrke, juridisk form, civilstånd eller annan socioekonomisk markör							
	1903	1904	1905	1906	1907	1908	1909
Advokat- eller juridisk byrå	7	8	16	14	8	6	1
Affärsman	1	2	1				1
Agent						1	1
Agronom				1			
Akuschörska, barnmorska			1				1
Apotekare	1	1					
Arbetare			1				
Arkitekt		1				1	1
Bagaremästare		1		1			
Bank, kreditinstitut		1		1	3		
Bokbindare					2		
Boktryckare	1						
Bolag, aktiebolag		3	1	4	3	2	3
Bonde	3	7	5	3	5	3	2
Bondhustru	3		1		1		1
Borgmästare		1	1	1			
Drätselkammare					1	1	
Fabrikör				1			1
Fd. bonde	1						
Filosofiemagister		1					
Firma		2	1	2	1	1	1
Fyrmästare			1				
Förening		1					
Församling	1		1		1		
Garvare					1		
Godsägare			2				
Gårdsägare, hemmansägare	2	3	1	5			
Gårdsägarfru			1				
Handlande	1	6	4	5	5	1	2
Häradsdomare			1				
Häradshövding	1	2				1	
Jurist, VH eller annan		2		2	1		

Kapten, sjökaptén	5	3	5	5	2	4	2
Kaptenshustru						1	1
Klockare			1	1			
Kofferdiskeppare			1		1		
Kommissionslantmárare			1	1	1		
Kommun, kommunalt organ		1				1	1
Kopparslagare			1				
Kronofogde					1	1	
Kronolánsman						2	
Kyrkoherde				1			
Kyrkovárd					1		
Landbonde	1		1				
Lots, yngre	1	1	1		1		
Lots, äldre	1	1	1		1		
Lotslárling	2	2	2		2		
Lotsuppsyningsman						1	
Läkare		1	1				
Maskinist		1	1	1	2	1	
Mejeri		11	11	11	11		
Námndeman	1						
Näringsidkare			1	1	1		
Okánt	1	2	6	5	3	2	
Poliskommissarie			1	1	1		
Postiljon	1						
Prost			1				
Redare	2	2	4	3	1		
Restaurántör, restauratris				2			
Sjöman	1	1					
Skeppare		3	1	1	3	3	
Skomakare			1				
Skráddaremästare		2					
Slaktare						1	
Snickare					1		
Student				1	1		
Styrman	1		1				1
Tjänarinna	1	1	1	1	1		
Torpare, torpareänka			1				1
Trädgårdsmästare	1		1				
Tullförvaltare			1				
Änka	1	1	1	1	1	2	
Total för året	42	75	87	76	68	36	21

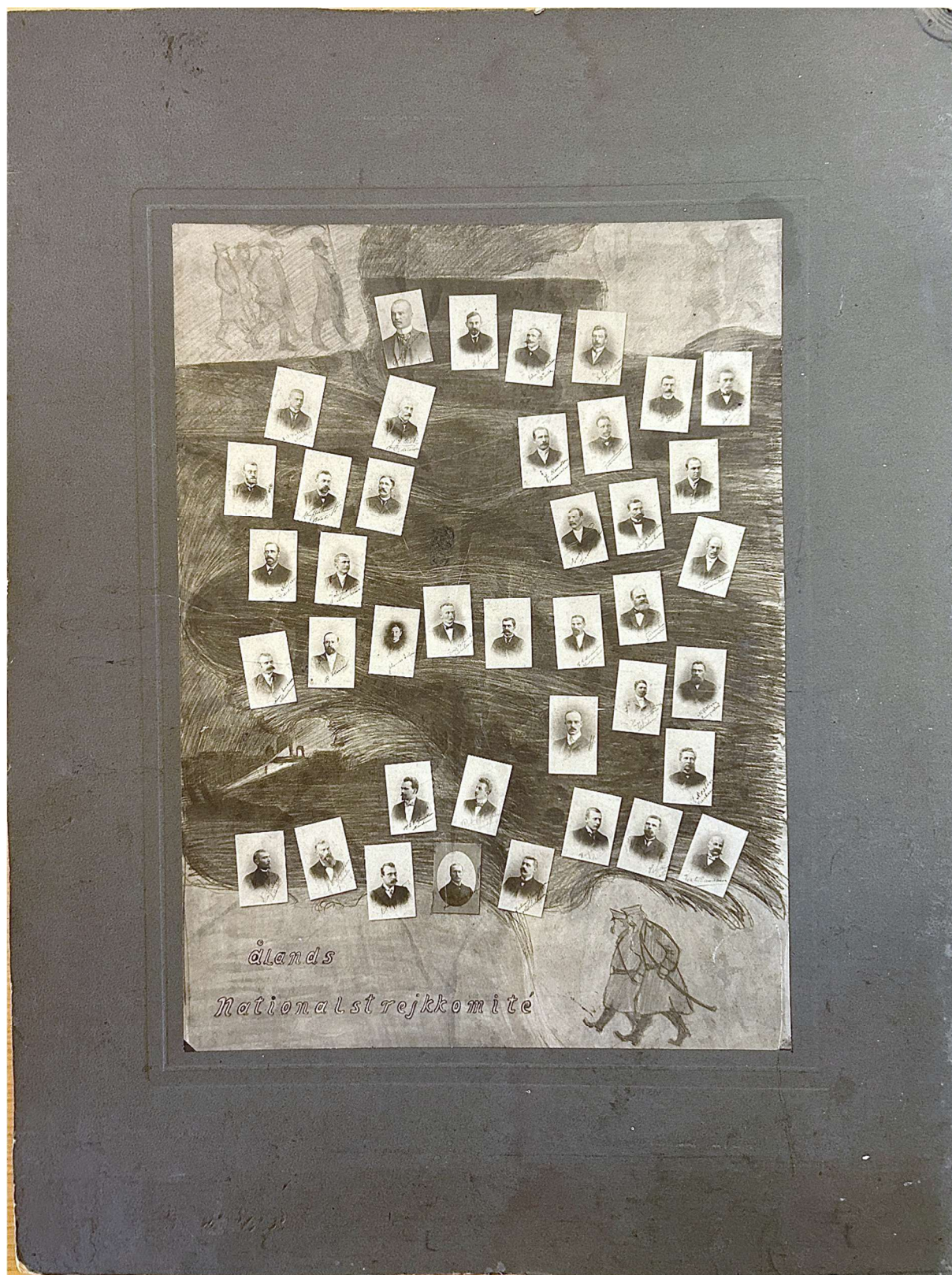
Bilaga 3. Tabell över det samlade dataunderlaget gällande antal klienter och uppdragsgivare enligt hemkommun, stad eller annan ort i Ålands juridiska byrås arkiv under 1903–1909.

Klienter och uppdragsgivare år 1903–09 enligt kommun, stad eller annan ort							
	1903	1904	1905	1906	1907	1908	1909
Björneborg	1		2	2			
Borgå		1		1			
Chicago, USA					3	1	
Eckerö	1						
Ekenäs		1	1	1			
Finström	3		2	2			1
Föglö		1			1	2	2
Gamla Karleby						1	
Geta			2				
Halikko	1	1	1				
Hammarland	1	2	3	1	1		
Hangö					1		
Helsingfors	4	4	4	9	6	3	2
Jomala	9	12	8	7	10	8	4
Kotka		1	1	1	1		
Kristinestad				1			
Lemland	5	6	8	3	6		2
Lojo					1		
Malmö, Sverige				1			
Mariehamn	9	16	10	11	7	8	8
New York, USA			1		1		
Nykarleby			1	1		1	
Okänd			2		1		
Parkano		1					
Raumo		1		1			
Saltvik		1	2	1			
Skredsvik, Sverige			1	1			
Stockholm, Sverige				2	2		
Sund			1		1		
Tammerfors		2	1	1	3		
Tavastehus						1	
Uleåborg		1	1				
Valkiakoski					1	1	
Vasa	1		2			1	
Viborg		1	3	3			
Vårdö	2	3	4	1	2	2	
Åbo	4	9	14	13	9	4	1
Åland, okänd	1	11	12	12	11	2	1
Örnsköldsvik, Sverige						1	
Total för år	42	75	87	76	68	36	21

Bilaga 4. "Hjärtlig återhälsning. Lag skall vägen till frihet bana!" Telegram från Stadigh, Fenlén, Grunér m.fl., Åbo 15.2.1907. I ÅLa ÅJBA 550:2 Fa 3. Eget fotografi, 7.11.2023.

Телеграфъ.		Телеграмма.	
Въ <i>Mariehamn</i>		<i>Stadigh Fenlén Grunér</i>	
		<i>Jansson</i>	
		<i>Mariehamn</i>	
Издъ <i>Åbo</i>		№ <i>531</i>	
Принята <i>15/II 7</i> до 1907 г.	Разр.	Счетъ словъ.	Подана.
отъ <i>Stadigh</i> № 67/316		<i>30/15</i> т.	<i>15/II 8</i> ч. 10 м. пополу
Приняла <i>[Signature]</i>		<i>1/15</i> с.а.	
			и.
	Службеныя отътки:		
<p><i>Hjärtlig återhälsning. Lag skall vägen till frihet bana!</i></p> <p><i>Stadigh Fenlén Grunér Grunér</i></p> <p><i>B. Arhenius Bäckström Edikson</i></p> <p><i>Ekelund Procope Lindström</i></p> <p><i>Turuhjelm Turuhjelm G. Arhenius</i></p> <p><i>Timonen Antkinen Borjun Menius</i></p> <p><i>Lele Hakkaron Björksten</i></p> <p><i>Henström Thomé</i></p>			

Bilaga 5. Tavla av de åländska delegaterna i Ålands Nationalstrejkkomité, 1905. Ålands museums samlingar. Donerad till Ålands museum av Ingvard Liewendahl, 1996. Eget fotografi, 18.4.2024.

Bilaga 6. Räkning från Ålands juridiska byrå till hemmansägare E. J. Johansson, Mariehamn 15.12.1903. I ÅLa ÅJB 550:2 serie Ga 1, 2 sidor. Eget fotografi, 17.10.2023.

<u>Räkning</u>					
för					
Hemmansägaren E. J. Johansson, Ringstole.					
<u>Debet.</u>					
April	9	År Myqvaktning vid Hammarlands ting	30	"	
"	"	lösen för protokoll	6	50	
Sept.	29	Stämning	2	"	
"	30	Stämningens ansökan	5	"	
"	"	delgivning af stämningen	1	50	
Oktober	14	Åföresättning af ett partiparti af edvoren sven translator	15	"	
"	18	Myqvaktning vid Rådshufvurätten	20	"	
"	"	Stämpelmärken	1	"	
Nov.	17	lösen för protokoll	10	50	
"	"	hemkärning	"	50	
"	"	postporton	5	40	
"	29	Myqvaktning vid Rådshufvurätten	20	"	
Jan.	8	lösen för protokoll	18	50	
"	"	hemkärning	"	50	
"	24	Myqvaktning vid Rådshufvurätten	20	"	
"	"	Stämpelmärken	1	50	
Febr.	15	lösen för protokoll	17	"	
Mars	7	Myqvaktning vid Rådshufvurätten	20	"	
"	24	lösen för protokoll	7	"	
"	26	" intyg	2	"	
Apr.	3	Myqvaktning vid Hammarlands ting	30	"	
"	"	Stämpelmärken	1	"	
Maj	9	lösen för protokoll från Hammarlands ting samt postporton	12	"	
"	15	Åföresättning af bevis utaf edvoren translator	10	"	
"	16	Stämpelmärke	"	50	
"	"	Myqvaktning vid Rådshufvurätten	20	"	
Transport			277	40	

			Transport	277 40	277 40
Maj	16	An. Utredningskost i kontoristen Granfält	10 "		
Juni	20	" Lösen för protokoll	17 "		
"	"	" Uppställning vid Rådetsförsamlingen	20 "		
"	"	" Klämspelmarkse	" 50		
"	27	" Uppställning vid Rådetsförsamlingen	20 "	344 90	
			<u>Summa</u>	<u>Fmk</u>	<u>344 90</u>
		" Skredskärrman Lohr & Vämgrens räkning (Förslagsbrev)		175 "	
			<u>Fmk</u>	<u>519 90</u>	
<u>Kredit.</u>					
Dec	19	Per Kassa, bekräffat i bref	100 "		
Mars	20	" do do do	50 "	150 "	
		Saldo mig till godo		369 90	
			<u>Summa</u>	<u>Fmk</u>	<u>519 90</u>

Marichamn, by 15. dec. 1903.
 Julius E. Jansson
 Michärl J. Jansson
 Advokat.